

FÜREDI HISTÓRIA

HELYTÖRTÉNETI FOLYÓIRAT

XVIII. ÉVFOLYAM I. SZÁM 50.

2018.

Annabella szálló: kertí bár és játéktér 1975 körül. Forrás: Fortepan, Bauer Sándor.

Az egykori zsinagóga 2017-ben
Fotók: Martinovics Tibor

TARTALOM

TANULMÁNYOK

Rácz János: SZOMSZÉDAINK HELYNEVEI VI.	3
---	---

KÖZLEMÉNYEK

Tóth-Bencze Tamás: ADALÉKOK A BALATONI GŐZHAJÓZÁS TÖRTÉNETÉHEZ	8
KÖZJÁTÉK A FÜREDI BÁLON?	12
Z. Karkovány Judit: TEMPLOMTÖRTÉNET	18
Csonka Endre: VOLT EGYSZER EGY „HUNGARHOTELS” ... (2. RÉSZ)	25

OLVASÓINK ÍRTÁK

Féja Endre: FÜRED VARÁZSA	33
---	----

KÖNYVSZEMLE

Tóth-Bencze Tamás: ÚJ KÖNYVEK	35
---	----

EGYESÜLETI HÍREK

Budáné Bocsor Ágnes: A BALATONFÜREDI HELYTÖRTÉNETI EGYESÜLET TEVÉKENYSÉGE – 2017. JANUÁR–DECEMBER	36
---	----

FÜREDI HISTÓRIA
helytörténeti folyóirat

XVIII. évfolyam 1. szám 50.

2018.

Alapítva: 2001-ben

Felelős szerkesztő:
Dr. RÁCZ JÁNOS

Szerkesztő bizottság:
BAÁN BEÁTA, NÉMETHNÉ RÁCZ LÍDIA,
Dr. SZÜTS ISTVÁN GERGELY,
TÓTH-BENCZE TAMÁS

Nyomdai előkészítés:
TÓTH-BENCZE TAMÁS

Kiadja
a Balatonfüredi Helytörténeti Egyesület

Felelős kiadó:
BUDÁNÉ BOCSOR ÁGNES
elnök

A folyóirat
Balatonfüred Város Önkormányzata
támogatásával jelent meg.

A pecsétnyomat rekonstrukciója
PÁLFFY KÁROLY
grafikusművész munkája.

Ára: 400 Ft

A folyóiratot az egyesületi tagok
tagilletményként kapják.

Megjelenik évenként háromszor:
április, július, december

Szerkesztőség:
E-mail cím: furedihistoria@gmail.com

Nyomda:
OOKPress, Veszprém
Felelős vezető: SZATHMÁRY ATTILA

ISSN 1587-9399

E számunk szerzői:

Budáné Bocsor Ágnes ny. idegenforgalmi menedzser,
Balatonfüred

Csonka Endre beszerzési vezető,
Balatonfüred

Féja Endre ny. gimnáziumi tanár,
Budapest

Dr. Ráczi János nyelvész,
Balatonfüred

Tóth-Bencze Tamás könyvtáros,
Eplény

Z. Karkovány Judit ny. középiskolai tanár,
Budapest

A folyóirat kapható:

Balatonfüreden, a Lipták Gábor Városi Könyvtárban,
a Városi Helytörténeti Gyűjtemény
és Kiállítóhelyen,
a Tourinform Irodában,
a Grafit Papír-Írószer-Nyomatvány Boltban
(Köztársaság utca 18.),
az Arácsi Népházban és
a Bodorka – Balatoni Vízivilág Látogatóközpontban.

Köszönjük a szerzőknek, alkotóknak, hogy tiszteletdíjukról lemondtak,
és ezzel támogatták a folyóirat megjelenését.

A folyóirat korábbi számai – az aktuális év számainak kivételével – pdf formátumban letölthetők a
<http://www.historia-bfured.hu/f%C3%BCredi-hist%C3%B3ria,14.html> oldalról, az egyes számok tartal-
omjegyzéke alatt található link segítségével.

RÁCZ JÁNOS

SZOMSZÉDAINK HELYNEVEI VI.

KÖZVETLEN SZOMSZÉDOK

A hazánkba költöző német telepeselek – a legkorábbi időszakról eltekintve – nem lakatlan és az emberi munka nyomait is elvesztett őstájba érkeztek, hanem olyan területre, ahol a középkori magyar lakosság maradványai a török kor utolsó évtizedeiben végképp meggritkultak. Az ilyen területeken, a későbbi magyar–német nyelvi és kulturális környezetben, a helynevek tanúsága szerint magyar–német kettős földrajzi nevek alakultak ki. A Veszprém megye helynévgyűjtéseiben és történelmi, helytörténeti művekben közzétett földrajzi nevek gyűjtése, ellenőrzése nyelvi-nyelvjárási és néprajzi szempontból egyaránt megfelelő időben történt, hiszen az idősebb adatközlők még jól ismerték lakóhelyük bel- és külterületének elnevezéseit, és a hozzájuk fűződő népi magyarzatokat. A helynevek is tükrözik az együtt élő nemzetiségek kapcsolatát, nyelvi és kulturális egymásra hatását. Minél több oldalról kell bemutatni a művelődéstörténeti emlékeket, amelyeket a nevek rejtjenek.

Ahhoz, hogy egy földrajzi név eredetét megközelíthessük, ismerni kell a mai alakján kívül az eredeti név alakot is, hiszen a földrajzi nevek is állandó fejlődésnek, módosulásnak vannak kitéve. Alakulásukat három tényező határozza meg, az egyik az egész nyelvet érintő hangváltozások szakadatlan folyamata, a második a nevek népetimológiás átformálása, és a harmadik a hivatalos névváltoztatás. Mozgósítani kell a településtörténet és a német névkutatás eredményeit. Tudni kell, hogy melyik területeken lehet számolni magyar őslakossággal, és meddig terjedhetett a német betelepülés, ismerni kell a német helynévadás szabályait. És természetesen jártasnak kell lenni a német nyelvtörténetben és a nyelvjáráásokban. Mindkét nyelvből származó helynevek lehetnek közszoói és lehetnek személynévi eredetűek. Segíti a megfejtést, ha egyes lakosságú vidékeken mindkét nyelvben megőrződött egy-egy helynév. Ezek lehetnek fordítások, tükör- vagy részfordítások egyik nyelvből a másikra, illetve kész nevek átvételei egyik nyelvből a másikba, vagy a két nyelvben az azonos helyi adottságok alapján egy időben párhuzamosan keletkezett nevek. Különösen ez utóbbi eset nagyban segíti a biztos megfejtést. Olyan helynév is akad azonban, amelynek eredetéről egyelőre semmi biztosat sem tudunk mondani, legtöbbször valami ismeretlen eredetű személynévre lehet gyanakodni.

HIDEGKÚT

Balatonfüred északi szomszédja, közúton 13 km-re, ám légvonalban csak 6 km-re fekszik. A piros turistajelzésen leereszkedve az arácsi Koloskavölgybe lehet lejutni innen. *Hidegkút* neve először régi oklevélben olvasható, 1244: *Hydegkut* (VR. 305), majd 1294-ben *Hydegkuth* (RegArp. 2/4: 134, Nr. 3976). 1304-ben egy Veszprémből Hidegkútra vezető utat említenek: „iuxta viam, per quam itur de *Hydegkwt* in *Wesprimium*” (VR. 24), 1309: *Hydegkut* (uo. 43), 1318: *Hydegkuth* (uo. 90), 1343: ua. (uo. 376), *Felhydegkut* (VMMK. 6: 130), 1421: *Hidegkut* (MonVeszpr. 4: 410), 1488: *Alsohydegkwth*, *Felsewhydegkwth* (AL. 199), 1633: *Kis Hidegkut* (Est.it. Capsa 25: 4), 1649: *Hidegkut* (uo. 24: 224), 1650: *Hidegkút* (uo. 25: 3), 1663: *Kis Hidegkut* (uo. 183), 1701: *Hidegkut* (uo. 283), 1733: ua. (uo. 285), 1745: ua. és *Nagy Hidegkut* (uo.), 1755: *Nagyhidegkút* (Vk.hh.jk. 529), 1769: *Hidegkut* (Est.it. 25: 4), 1771: *Hidegkut* (uo. 3). Horváth Ádám 1782-ben rajzolt Mappáján *Kis Hideg Kut*, *Nagy Hideg Kut* (Hk. 42), 1803: *Hideg-Kut* (Vk.m.lt. 27), 1836: *Nagyhidegkút* (Vk.hh.jk. 43), *Hidegkút /Nagy/*, *Hidegkút /Kis/* (Fényes). A későbbi

időszak térképein 1844: *Kis Hidegkuti pusztá*, *Nagy Hidegkut* (KH.), 1852: *Hidegkut Nagy* [C.], 1853: *Hidekkút* (GAR.), 1854: *Hidegkut* (GF.), 1857: *Kis / Nagy Hidegkut* (DT.), *Nagy Hidegkút* (DH.), 1858: *Nagy-Hidegkut* (GA.), *Kishidegkút*; *Hidegkut Nagy*; *Klāhidakut* »Kleinhidegkút« (K1), 1864: *Kishidegkut*; *Nagyhidegkut* (P.), 1922: *Kishidegkút*; *Nagyhidegkút*; *Krószhidakut* »Großhidegkút« (K2).

A Balaton irányába ereszkedő völgyben húzódik a kisközség. A völgy északi végében fekvő domb alján fakad a település címerében is látható, hideg karsztvizű *Hármas-forrás*, ennek vízfolyása, a *Hidegkúti-Séd patak* jelzi Kis- és Nagyhidegkút, a hajdani Felső- és Alsóhidegkút (l. a szótörténeti részben) közti határt. Nagyhidegkút a dombnyergen, a mai széles Fő utca mentén fekszik. A XII – XIII. században, a mai falutól 500 méterre északra, a forrás fölötti területen jött létre az első középkori település, *Kishidegkút* (*Felsőhidegkút*). *Nagyhidegkút* (*Alsóhidegkút*) nyomaira délkeletre, a *Rétalja-dombi dűlő*ben bukkantak a régészek. Előbbit a török háborúk során többször kifosztották, 1664-től teljesen el-

pusztulhatott. Utóbbi a XVII. század vége felé néptelenedett el. Az 1750-es évektől a helyi földbirtokos Esterházyak a területre elsősorban Baden-Württemberg tartományból német telepeseket hívtak. A község német neve ma is – a magyar *Hidegkút* tükröfordításával – *Kaltenbrunn (bei Weißbrunn)*. A két korábbi település csak 1927-ben egyesült, *Veszprém-hidegkút*, majd *Hidegkút* néven. 1948-ban számos, magát németnek valló családot, 165 személyt köteleztek németországi áttelepülésre, 23 német anyanyelvű családot a közeli Lókútra internáltak.

Számos falu egy-egy jó vízü forrás köré települt, és arról kapta nevét is. Ilyen Veszprém megyében Lókút, Pénzeskút, Gyertyánkút, Úrkút, és ilyen *Hidegkút* neve is. 1864-ben írta Pesty Frigyes: „*Nagyhidegkút* eredeti nevét veszi a hidegvisztől; mert egy kutban igen hideg víz van... Ezen község 1751ik évben Schwarczváldból népesített”. „*Kishidegkút* eredeti nevét veszi Nagyhidegkútról, mert ez csak azota lett népesítve mióta Nagyhidegkút ál, annak előtte csak erdő volt” (P.). Az *Úsztató*, német *Sófsvēmā* »Schafschwemme« (l. lejjebb) területen három forrás vize gyűlt össze, a néphagyomány szerint ezekről a forrásokról nevezték el *Hidegkút* települést, és a falu hajdani templomának három harangja ütötte a forráslyukakat. Az 1960-as évek közepén vízművet telepítettek a forrásokra. A *Hidegkút* összetett névben a *kút* utótag mai jelentése 'földbe ásott vagy fúrt, rendszerint több méter mély és beomlás ellen védett falú, henger alakú gödör, amelyből az összegyűlt talajvíz felszínre hozható'. Ezzel szemben a *forrás* 'földből természetes úton, folyamatosan vagy időszakosan felszínre törő víz'. A kút tehát emberi közreműködéssel készül. A *forrás* és a *kút* korai összefonódása azonban gyakori, hiszen a *kút* szó jelentése régen általánosabb volt, nem voltak meg ezek a disztinktív jellegzetességek, és magába foglalta a mai forrás szavunk jelentését is. Még a XIX. század második felében is létezett ez a jelentése (CzF.). Az ómagyar korban *kút* szavunk jelentéskörébe tartozott ezek alapján a 'forrás' is. Tehát a *Hidegkút* helynév a 'hideg vizet adó vízvételi hely' jelentésből eredeztethető.

Az alábbiakban a Hidegkúton használatos régi német nyelvjárási alakváltozat után – a közérthetőség kedvéért – az irodalmi német megfelelő áll, belső vagy másodlagos idézőjellel, lúdlábidézőjellel [»«]. A *Füredi út*, régi német nyelvjárási *Firetr Véh*, *Fürihszvéh* »Füreder Weg', illetve *Szöllősi út* vagy *Új út*, német *Najh Stróza* »Neue Straße«, Balatonfüred, illetve Balatonszőlős felé vezető földút. 1942 táján végezték a földmunkát, de a végleges út nem ké-

szült el. Az *Arácsi út* német neve is *Arácsr-Véh* »Arácsr-Weg«. A *Csopaki malomút*, német *Csopakr Mílvéh* »Csopaker Mühlweg« Balatonarácsra, illetve a csopaki malomhoz vezető földút. A *Fajszi út* német *Fájsztr Véh* »Fajszer Weg« neve a magyar útnév szó szerinti megfelelője, az út Veszprémfajsra vezet. Hidegkút községet hegyek veszik körül, erdei utak vezetnek a régen uradalmi birtok *Som-hegy* (440 m) és *Recsek-hegy* (430 m), valamint az arácsi Koloska-völgy felé. A *Som-hegy* (1814: *Somhegyidülő* [L. 275], 1828: *Som Hegy* [RB.], 1852: C., 1857: DH., 1864: P., 1902: J. és 1922: *Somhegy* [K2]), német *Hartriegelberg* erdős domb, erdei gyümölcsről nevezték el, sok sombokor nő ott. A som termése kedvelt gyümölcse volt az erdei népeknek, a *som* 'Cornus mas' kora tavasszal sárgán virágzó cserje. Őshonos kultúrnövényünk, neve ótörök eredetű szavunk, a XI. századi oklevelekben már megtalálható, 1395 k. (BesztSzj.) is felbukkan. A *Som-hegy alatti legelő* (1852: *Köröst föld* [C.]), német *Óvár stániha Ekər* »Obere steinige Äcker« műveletlen terület, tehének és ökrök legelője volt. A *Recsek-hegy* (1852: *Recsekhegy* [C.], 1857: *Recseghegy* (DH.), 1922: *Recsekhegy* [K2]), német *Recsekhegy-Peri* »Recsekhegy-Berg« erdős hegy. Ezen a hegyen fából épült a *Noszlopy Gáspár-kilátó*, a Balaton keleti medencéjére és Tihanyra nyíló panorámával. A kilátó nevében Noszlopy Gáspár (1820 – 1853) honvédőrnagy, kormánybiztos emléke őrződik meg, akit 1852-ben fogtak el, és végezték ki.

A *Séd-forrás*, német *Sófsvēmkvēla* »Schafschwemmequelle« a községi vízellátást szolgálja ma. A *Séd*, német *Pah* »Bach« (1858: *Wald Bach* [K1], 1922: *Séd patak* [K2]) az *Úsztatónál* ered, s az egykori Kis- és Nagyhidegkút között folyik, Balatonfürednél ömlik a Balatonba. A tulajdonosáról elnevezett *Rejhart-malom*, német *Rejhatsz Mil* »Reihardts Mühle« kerekét hajtotta, később a malom üdülőépület lett. A nagyhidegkúti területen épült a régi *Krug-malom*, a *Krugmühl*, ma lakóépület, 1844-ben rajzolt térképen szerepel a *Szép-malom* (KH.), a *Szépsz Míl* »Széps Mühle«, nevének alapja az, hogy Szép (Schénig) Móric lakott itt, az épület malom is volt. Társneve a *Szép Móric háza*, németül *Szépsz H□osz* »Széps Haus«. A *Kút* Hock András házában volt, német *Hok Andrásasz Prunā* »Hock Andreas Brunnen« nevében benne is van a személynév. A *Kerekes-kút*, német *Sziszasz Prunā* »Szüsz Brunnen«, miként német nevében benne is van, a volt Szüsz-féle ház előtt állt. A *Kis-kút*, német *Klāhejszlā-Prunā* »Kleinhäuslerbrunnen« bővizű, alacsony kút. A *Nász-kút*, német *Nászasz Prunā*

»Nass Brunnen« Nassék háza előtt volt. A német *Prunkászprunə* »Brunnengassebrunnen« gémeskút volt, akárcsak az *Arácsi úti gémeskút*, német neve is *Arácsr-Véh-Prunə* »Arácsér-Weg-Brunnen«, társneve a *Cígprunə* »Ziehbrunnen«, azaz 'húzóút', ma már csak a helye van meg. Nagyhidegkúton, az alvégen volt a *Saubad*, azaz 'disznófürdő' nevű pocsolya, melyet a *Községi kútból* kifolyó víz táplált. A felső végen volt a *Bachweg*, vagyis 'Patak út'.

A *Csatári út*, német *Csatár-Ekələsz Véh* »Csatár-Äckerls Weg« egy igen régóta adatolható *Csatár* (1488: *Chatar* [AL. 210], 1779: *Csatár* [HT.], 1844: *Csatári puszta* [KH.], 1857: *P. Csatár, Csatári* [DT.]) határrészre, a csatári földekre vezet. A volt *Csatár* elpusztult település Tótvázsony határában, neve megőrződött a hidegkúti mikrotoponimákban. Az *Öreg-Csatár*, német *Hinən Csatár* »Hinterer Csatár« (1922: *Öreg szőlők* [K2], 1864: *Gyümölcsös v. Pomorium* [P.]) művelt dombterület. Az *Elülső-Csatár*, német *Fertən Csatár* »Vorderer Csatár« szántó. A *Hátsó-Csatár*, német *Vjkartə-Csatár* »Weingarten-Csatár« dombos szántó, legelő, kb. az 1920-as évekig szőlő volt, néhány pincerom még látható. Szintén elpusztult település Tótvázsony felé *Billege* (1488: *Bylyge* [AL. 200]). Az *Irtás, Öregirtás* (1852: *Öreg irtás* [C.], 1857: *Öreg Irtás* [HHT.], 1865: *Öregirtás* [Hk. 61], 1922: ua. [K2]), német *Ertəsakr* »Irtás(=Rodung)äkker« területén valamikor erdőségek voltak, később sík szántó, legelő. Az *öreg* jelentése itt 'nagy' (vö. Öreglak, Nagylak). Az *Irtás út*, német *Ertəsvéh* »Irtás(=Rodung)weg« egykor forgalmas földút volt. A *Hátsó-irtás* vagy *Fölső-irtás* (1858: *Kleinhäusler Bukel-Äcker* [K1]), német *Vájkartə-Ertəs* »Weingarten-Irtás(=Rodung)« ma dombos legelő, az 1950-es évek végéig szőlő volt, erre utal a német 'Szőlőskert-irtás' jelentésű neve. A *Hátsó-irtási út, Fölső-irtási út* a németben már *Vájkartə-Ertəs-Véh* »Weingarten-Irtás-Weg«, vagyis 'Szőlőskert Irtás út'. A *Babföldek* határrész nevének német megfelelője a *Pónækəli* »Bohnenäckerl«. A *Pap-föld* (1852: *Templomföld* [C.]), német *Pfārafēlt* »Pfarrerfeld« szántó, legelő papi javadalmi föld volt, innen a neve.

A régi Kishidegkút nyugati oldalán fekszik a *Keserűgombás-völgy*, vele szemben a *Határ-völgy* (Hk. 18). Északabbra a sík *Uradałmi-erdő* (uo.) határrész, nevének szó szerinti német megfelelője a *Hersaftszvəlt* »Herrschaftswald«, az Esterházyaké volt, később állami kezelésbe került. A patak mentén volt a régi uradałmi *Faiskola*, a németben *Pámsúl* »Baumschule«, más néven *Csemetekert*, német *Pflāncə-kārtə* »Pflanzengarten«. Mára már megszűnt. A

Csemetekerti les magasles volt, ma az egész környező terület erdő. Innen a falu felé húzódott az *Úrbéri-erdő* (1897: *Úrbéri erdő* [HeT.]) és az *Úrbéri-legelő* (1897: *Úrbéri legelő* [uo.]), a régi német köznyelvben *Prunapuckl*, mely a falu alatt a *Trägaberg* (uo.) nevű hegygel végződik. A hegy tövében a *Brechlöchr*, azaz 'kendertörök'. A Kálvária-hegytől északnyugatra fekszik a *Zsellér-hegy* (1857: *Zseller Hegy* [HHT.], 1922: *Zsellérhegyi* [K2]), az *Úrbéri-erdőtől* északnyugatra volt a 32 kat. holdas *Zsellér-erdő*, német *Klāhejszlrvalt* »Kleinhäuslervald«, és a *Zsellér-legelő*, melyek a kecskefalui zselléreké voltak 1945-ig. Egy sor házból állt a *Kecskefalu* (német *Készlə* »Geißler«, illetve *Klāhejszlar* »Kleinhäusler«), régen zsellérek laktak, akik sok kecskét tartottak. A német *Kleinhäusler* szó is 'kis házas zsellért' jelent. Nagyhidegkúton, az alvégen volt az *Uradałmi-kert*, a német *Jägersgarten*. A felső végén volt az uradałmi *Erdészlak*, más néven *Erdészház*, német *Jégərhäosz* »Jägerhaus«, az épület 1974-ig erdészek lakása volt, ebben laktak az Esterházy-erdők kezelői. A Kishidegkút felé eső oldalon, a gyümölcsösök és a patak közti keskeny sávba ékelődtek a sík *Káposztás-kertek* (1922: *Káposztás kertek* [K2]), német *Krāotkartə* »Krautgarten«, a legszélső a mindenkori Nagy Iskola tanítójáé volt. A *Káposztás-föld* (1852: *Kaposztas* [C.], 1865: *Káposztaföld* [Hk. 61], 1922: *Káposztás földek* [K2]), német *Krāotkertli* »Krautgärtel« dombos rét, kb. 1940-ig természetek itt káposztát. A *Bachwegtől* északnyugatra van a *Vörös-rét* (1852: *Voros rét* [C.], 1922: *Vörös rétek* [K2]), német *Ródə Víszə* »Rote Wiese«, a rétet a talajának színéről nevezték el. A keleti domboldalon elterülő *Vörös-föld* (1779: *Vörös Földek* [HT.], 1852: *Vörösföld* [C.], 1922: *Vörösföldek* [K2]), német *Ródə Ekər* »Rote Äcker« (1857: *Rothaecker* [DH.]) is bauxitos talajáról kapta a nevét, 1986-ban egy részét házhelynek fölparcellázták. A dombtetőn volt a hidegkútiak *temetője* (1922: *rk. temető* [K2.]), a *Kishidakutr Frejthóf* »Kishidegkúter Friedhof«.

Kishidegkút felé északnyugatra terül el az úgynevezett *Árokréti-dűlő* (1852: *Redföld* [C.], 1922: *Árokréti* [K2]), német *Krāvəvíszə* »Grabenwiese«, völgyben lévő rét, legelő. Ezután következik a *Hegyréti-dűlő, Hegy-rét* (1852: *Hegy Ret* [C.], 1857: *Hegyrét Dűlő* [HHT.], 1922: *Hegyréti* [K2]), német *Puklvíszə* »Buckelwiese« dombos legelő, régebben szántó volt. A *Hegyréti-földek* (1852: *Hegyi* [C.]), német *Puklakr* »Buckelacker« az 1950-es évekig szántó volt, majd gyümölcsös. A régi határrészen, az *Úsztató* (1844: *Usztató* [KH.], 1864: *birkausztató* [P.]) fölötti legelő az *Úsztató-rét* (1852: *Közseg*

Retje [C.], 1921-ben került a községhez. Az *Újsós* az *Úsztató fölötti Sós*, német *Sófsvēm-Sós* »Schafschwemme-Sós« sík szántó neve később *Hidegkúti dűlő* (1922: K2) vagy egyszerűen *Sós* (1857: DT.), a német *Hintr Sós* »Hinterer Sós«, azaz 'Hátsó sós', erdő felé húzódó sík földdarab, szántó. A *sós* jelzőnek helynevekben általában 'sásos rét' a jelentése. A *Külső-Sós* (1852: *Külső Sos* [C.], 1857: *Sós Acker* [DH.]), német *Äußerer Sósacker* »Äußere Sósacker« szántó volt. A *Belső-Sós* (1852: *Belső Sos* [C.]), német *Äußerer Sósacker* »Einwendiger Sósacker« sík szántó, a faluhoz közelebb eső terület. Régen állítólag itt adtak sót a juhoknak. A *Kis-sósi-földek*, német *Sósekäli* »Sósäckerl« sík szántó, keskeny földdarabok, kisebb parcellák, a köznyelvben *Weszprimer Wegäckerlein*, azaz 'veszprémi út földcsék' volt a nevük. A *Sósi-erdő* német neve is *Sósr Valt*, azaz »Sóser Wald«, a *Sósi-dűlő*höz (1857: *Sósi Dülő* [HHT.], 1865: *Sósi dülő* [Hk. 61]) vezet a *Sósi dűlő-út*, a német *Tokvéh* »Tag(=Stück)weg«. A *Sósi akó*, német *Sósr Akó* »Sóser Akol (=Schafstall)« juhakol volt, régóta romos állapotban van. Innen keletre, a vámosi határ mentén terül el a *Szanakla* (1857: DT.), ez Pesty Frigyes tótvázsonyi leírása szerint „tót dűlőnév” (P.).

A község mellett fekszik a *Hidegkúti Kálvária*, a *Kereszt* a falu határában, Tótvázsony felé található. A *Kálvária* (1857: *Kalvarienberg* [DH.], 1922: *Kálvária* [K2]), német *Khälfáriperek* »Kalvarienberg« dombon áll, 1937-ben emelték. A *Kálvária-rét* a németben személynévvél alakult; vö. *Hász Mátészö Vízö* »Haász Matthias Wiese«, mert Haász Mátyás bérelte az uradalmi erdészettől. Van egy *Kereszt Szűszék* egykori háza előtt is, erre utal német *Szűszösz Krejc* »Szűsz Kreuz« elnevezése. A *Tört kereszt*, más néven *Dűt kereszt* a németben más nevet kapott; vö. ném. *Svejca Krejc* »Schweizer Kreuz«, azaz 'svájci kereszt'. A névadási szemlélet háttere az, hogy a szájhagyomány szerint itt találtak meg elveszett svájci gyerekeket. A keresztből már csak egy kis darab van meg. A Kálvária-domb nyugati oldalán volt a szőlővel beültetett *Irtás-dűlő*, keletre a *Közép-dűlő* (1857: *Közép Dülő* [HHT.]), más néven *Arácsi úti földek*, német *Arácsr-Véh-Akr* »Arácsr-Weg-Acker« sík szántó, rét. Tovább keletre a *Rétföldi-dűlő* (1852: *Retföld* [C.], 1858: *Wiesenaecker* [K1], 1922: *Rétföldi* [K2]), azaz *Holzschlagäcker*, valamint a *Hegyföldi-dűlő* (1857: *Hegyföldi Dülő* [HHT.]). Mellette már a *Belföldi-dűlő* (1857: *Belföldi Dülő* [uo.]) terült el. A *Várad-tanya*, más néven *Alföldi-tanya* a volt tulajdonosáról, illetve lakójáról elnevezett. A vendéglő a *Verch-osz* »Wirtshaus«,

épülete Nagyhidegkúté volt, az udvarán a községi vágóhíddal. Ma az épület lakóház. A *Pálínka-főzde* vagy *Szeszfőzde*, német *Prantvejhita* »Branntweinhütte« közbirtokossági tulajdon volt, később a téesz működtette.

A *Gyür* (1854: *Gyür* [GK.], 1857: *Gyür*, *Gyürallya* [DT.], 1922: *Gyürlap* [K2]) néhol erdős, sík szántót, illetve dombos legelőt 1921-ben vették meg Tótvázsonytól. A gyürödéses, dombos hely neve a régi magyar *gyür* 'domb, bucka' főnévvel függ össze, földrajzi köznevünk legkorábbi előfordulása 1198: „Quorum nomina hes sunt *Guyre*” (Oklsz.). A *Szellős les* a fennsíkon épült, ahol sokszor erős a szél, innen a neve. A *Nyárfás les* név alapja az, hogy egy nyárfa tövében emelkedik, a *nyár* (1347: Oklsz.) 'Populus' gyorsan növé, vastag, magas törzsű, barkás virágzatú fa, neve a 'mocsár, nedvesség' jelentésű ősi nyár szó, a fa élőhelyére utal. A Tótvázsony közelében fekvő *Dobra* (1857: DT.) dombos, erdős határész, a hidegkúti német nyelvjárásban *Tovri*, Pesty Frigyes tótvázsonyi leírása szerint eredetileg „tót dűlőnév” (P.). Lent az út mellett volt a *Murva-bánya*, a dombtetőn a *Delelő*, ahol a jószág délben pihent, delett. A *Nagy iskola* társneve a *Fölső iskola*, mert 1940 után ide járt a felső tagozat. A németben is Nagy iskola, vagyis *Krósz Súl* »Große Schule', illetve *Alti Súl* »Alte Schule«, azaz 'régis iskola'. Az 1960-as évek közepe táján a felsősöket áthelyezték Tótvázsonyba, az épület pedig a KISZ tulajdonába került. A *Kis iskola*, német *Klā Súl* »Kleine Schule« társneve a *Nejhi Súl* »Neue Schule«, azaz 'új iskola', 1940-től 1970-ig alsó tagozat volt, az épület később óvoda. A *Tanácsház*, német *Éharc-Verch-osz* »Ehardt-Wirtshaus« tanácsi kirendeltség, 1950-ig kishidegkúti községi kocsmá volt. Német nevét egy Ehardt nevű volt kocsmárosról kapta.

Az út mellett délkeletre fekszik a *Rekettyés*, *Rekettyés-dűlő* (1852: *Reketye föld* [C.], 1857: *Reketyés* [HHT.], 1922: *Rekettyés* [K2]), német *Szälapust* »Salweidengebüsch« sík szántóterület, neve -s helynévképzővel alakult. A magyarban a *rekettye* déli szláv eredetű jövevényszó. Errefelé van a *Lenföldi-dűlő* (1857: *Lenföldi Dülő* [HHT.], 1865: *Lenföld dülő* [Hk. 61]) is. Hidegkúton is volt *Dögkút*. A *Vad-föld*, német *Jégrákr* »Jägerakker« társneve a német *Khompencionfeld* »Konventionsfeld« (1852: *Uj Irtás* [C.]) sík szántó, *Konventionsfeld* nevének alapja az, hogy egykor az urasági vadász illetményföldje volt. Az *Elülső-vágás-földek*, német *Fertr Halcslägekr* »Vordere Holzschlagäcker« az 1950-es évekig szántó volt, később gyümölcsös. A *Hátsó-vágás-föld*, német *Hintr Halcslägekr* »Hintere Holzschlagäcker«

vagy *Langə Halcslägekr* »Lange Holzschlagäcker« szintén szántó volt, majd gyümölcsfákkal beültetett domb. A *Bika-rét* (1852: *Kaszallo* [C.]) a németben *Kmāvísza* »Gemeindewiese«, azaz 'Községi-rét', sík rét, szántó. A *Tűznyiladék*, német *Fejrlinigə* »Feuerlinie« az erdőtüzek terjedésének megakadályozására vágott nyiladék. A *Köves-föld*, német *Stānik Ekr* »Steinige Äcker« (1858: *Stein-aecker* [K1]) nevű dombos szántót az erősen köves talajáról nevezték el.

Az *Agyagos-földek* német neve is *Lámæakr* »Lehmacker«, sík szántó, legelő, neve a talajára utal. A *Kis-Eresztény*, német *Csatár-Ekəli* »Csatár-Äckerl« dombos szántó, akárcsak a *Nagy-Eresztény*, német *Eresztény-Äkr* »Eresztény-Äcker«. Pesty Frigyes 1864-ben azt írta, hogy „Kishidegkuti *Eresztényi dűle*jében, éppen a ' hol a ' hideg források, 's jelenleg birkauszató is vagy, volt hajdan egy két tornyú templom, mellynek fennállására még élő emberek is emlékeznek 's mellynek alapzata még mai napig is látható, – az 1780. körül folytatott metalis Pörben a' Nagyhidegkutiak azzal akarták eltulajdonítani, hogy

állítások szerint ők is abba a templomba jártak”. A *Nagy-rét*, német *Krósza Vísza* »Große Wiese« völgyben fekvő rét. A *Belső-dűlő* (1858: K1, 1922: *Belső dűlő* [K2]), német *Stēlekər* »Stelläcker« szántó, legelő volt. Az *Agyagbánya* német neve is *Lámækrúvə* »Lehmgrube«. 1922. évi adat a *Nemesi dűlő* (K2). Az *Ötválu-legelő* a németben *Trégəperik* »Trögenberg«. A *Kishidegkúti-legelő* (1858: *Eresztő* [K1], német *Kishidəkutr Hát* »Kishidegkúter Heide« dombos legelő, társneve a németben a *Szēlesr Hát* »Szőlőser Heide«, vagyis 'Szőlősi legelő'. A *Kishidegkúti felső* (1864: P.) neve a németben a fekvésére utaló *Szēlesr valt* »Szőlőser Wald«, azaz 'Szőlősi erdő'; a közbirtokosság erdeje volt. A volt *Közbirtokossági-erdő*, német *Hatrkrāvə* »Hottergraben« később a termelősövetkezet tulajdona. A fürdő és hidegkúti erdő között húzódik egy árok, a német *Hatrkrāvə* név innen ered, mely az erdőt is jelöli. Társneve a német *Prunəpukəl* »Brunnenbuckel«, dombos erdő volt, erre utal német elnevezése a ném. *Buckel* 'hát, púp' szóval.

HIVATKOZÁSOK ÉS IRODALOM

- AL. = Solymosi László: *Veszprém megye 1488. évi adólajstroma és az Ernuszt-féle megyei adószámadások*. Tanulmányok Veszprém megye múltjából. A VeML. Kiadványai 3: 121–239. Veszprém, 1984.
- Besztszj. = *Besztercei Szójegyzék*. Régi magyar nyelvemlék, 1395 k.
- C. = 1852 k. készült kataszteri térkép vázlata (croquis) (VeMFN.).
- CzF. = Czuczor Gergely Fogarasi János: *A magyar nyelv szótára*. I–VI. Pest (később Budapest), 1862–74.
- DH. = *Dorf Hidegkut Nagy in Ungarn, 1857*. MOL. – Térképtár [S 78 290. téka Nagyhidegkut 001-008].
- DT. = *Dorf Tóth-Vázsony Sammt Ortschaft Kis-Hidegkut in Ungarn, 1857*. MOL. – Térképtár [S 78 297. téka Tótvázsony 001-031].
- Est.it. = *A gróf Esterházy család irattárának Hidegkútra vonatkozó része*. Hk. 177.
- Fényes = Fényes Elek: *Magyarország geográfiai szótára, melyhez minden város, falu és pusztá betűrendben körülményesen leíratik*. I – IV. Pesten, 1851.
- GA. = *Gemeinde Aráts in Ungarn. Kataszteri térkép 1858-ból*. MOL. – Térképtár [S 78 302. téka B.arács 004-017].
- GAR. = *Gemeinde Aráts in Ungarn. Kataszteri térkép 1853-ból*. MOL. – Térképtár [S 78 302. téka B.arács 001-003].
- GF. = *Gemeinde Füred in Ungarn. Kataszteri térkép 1854-ből*. MOL. – Térképtár [S 78 302. téka B.füred 001-004].
- GK. = *Gemeinde Kis-Pécsöl in Ungarn, 1854*. MOL. – Térképtár [S 78 319. téka Pécsely 009].
- HeT. = *Hidegkut elkülönzési térképe 1897-ből*. Hk. 53.
- HHT. = *Hidegkut Határ Térképe, 1857*. Felmérte: Saáry Elek. Hk. 50.
- Hk. = *Hidegkúti Mihály – Hudi József: Hidegkút története*. Veszprém, 1987.
- HT. = *Hidegkút legrégibb fennmaradt térképe 1779-ből*. VeML. T-330.
- J. = Jankó János: *A Balaton-melléki lakosság néprajza*. Budapest, 1902. Helynevek: 33 – 89.
- K1 = 1858-ban készült színes kataszteri térkép (VeML. [Örvényesé: ZML., Pécselyé MOL.]).
- K2 = 1922-ben készült kataszteri térkép (VeMFN.).
- KH. = *Kis-Hidegkút térképe, 1844*. VeML. Kéziratok térképek gyűjteménye, T. 259.
- L. = Lichtneckert András: *A Balatonfüred–csopaki borvidék története*. Veszprém, 1990.
- MonVeszpr. = *Monumenta Romana Episcopatus Vesprimiensis*. I–IV. Budapest, 1896 – 1907.
- OkI Sz. = Szamota István–Zolnai Gyula: *Magyar Oklevél-szótár*. Budapest, 1902 – 1906.
- P. = Pesty Frigyes 1864. évi kéziratok helynévgyűjteménye (VeMFN. IV.).
- RB. = *Rajzolata a Balaton Füredi határban lévő erdőrészeknek. 1828*. (VeML, XV. 11 a T 370.).
- RegArp. = *Az Árpád-házi királyok okleveleinek kritikai jegyzéke. Regesta regem stirpis Arpadiane critico-diplomatica. 1–2/4*. Összeáll.: Szentpétery Imre – Borsa Iván. Budapest, 1923 – 1981.
- VeMFN. = Balogh Lajos–Ördög Ferenc–Varga Mária szerk.: *Veszprém megye földrajzi nevei IV. A Veszprémi járás*. Budapest, 2000.
- VeML. = *Veszprém Megyei Levéltár*. Veszprém.
- Vk.hh.jkv. = *VeML. Veszprémi káptalan hiteleshelyi jegyzőkönyvei*. Veszprém.
- Vk.m.lt. = *Veszprémi káptalan magánlevéltára*. Veszprém.
- VMMK. = *Veszprém Megyei Múzeumok Közleményei*. Veszprém, 1963–.
- VR. = Kumorovitz Bernát: *Veszprémi regeszták (1301 – 1387)*. Budapest, 1953.

TÓTH-BENCZE TAMÁS

ADALÉKOK A BALATONI GŐZHAJÓZÁS TÖRTÉNETÉHEZ

A szakirodalom nagyjából az alábbiakban egyezik meg az első balatoni gőzhajó parancsnokait illetően: a Kisfaludy gőzhajót kezdetben egy M. J. Haentjens holland kapitány vezette, majd egy Sax Dezső nevű német, akit Molnár Gábor (a hajó első magyar kapitánya), Kenessey Albert, 1873-tól 1887-ig Keöd József követett, utóbbi egyébként 1872-ben tette le a hajóskapitányi vizsgát. Hozzáteszem, hogy a 2011-ben megjelent – Horváth Imre (1925–2010) által elkezdett, és Deák István által befejezett „Balatoni hajós almanach 1846–2011” közlése szerint még rajtuk kívül 1855-ben Rajcsics Ferenc, 1861 és 1863 között Heverle Ágoston, 1865-ben Málnay Gyula, 1887-ben Szerényi Kálmán, szintén még 1887-ben Keményffy Dezső vezényelték a Kisfaludyt.

A balatoni rendszeres gőzhajó közlekedés megindulásáról az „Életképek” 1847. március 6-i számában ezt írta: „A’ balatoni gőzhajózás igen élénk ígérkezik lenni, még e’ hónapban fogja szelni Kisfaludy az ősz Balaton hullámain. A’ fővárossali közlekedés igen kényelmes: Pestről Kenéséig, a’ gőzös indulási pontjáig, ’s onnan vissza, a’ szállítást, mérsékelt áron, Lobmayer ur, a’ tigris-vendéglőben, vállalta magára.”

A „Pesti Hírlap” 1847. március 2-i számában olvasható: „... A’ közkívánat kielégítéséül azonban jónak találtatott, hogy a’ pesti József-vásár miatt a’ hajó folyó évi martius 10-dik napjától kezdve április 1-ső napjáig Kenéséről hetenként kétszer Keszthelyre, ugyan kétszer onnan vissza teendő személy- és áru-szállítványok által a’ kapcsolatot <sic!> tartsa fenn. ...”

Az időjárás miatt azonban ez nem valósult meg, és végül – a pénztári kimutatás szerint – a Kisfaludy gőzhajó 1847. március 29-től közlekedett menetrendszerűen a Balatonon. (MTA Kézirattár. Széchenyi gyűjtemény. K 184/92.)

Már az 1846-os próbautakon – még 1846 nyarán Széchenyi István megbízásából a Himfy nevű vitorlással is utakat tett a Balatonon – Haentjens volt a parancsnok, és annak ellenére, hogy valószínűleg valóban voltak nézeteltérései, vitái Széchenyi Istvánnal, a hajó üzemeltetését illetően, még 1850-ben is ő volt a Kisfaludy parancsnok-kapitánya. A rendelkezésre álló adatok szerint Joseph Jean Michel Haentjens 1799-ben született az akkor már Franciaországhoz tartozott mai Dunkerque-ben, Dirk Haentjens és Marie Brigitte Fallee gyermekeként. 1831. július 13-án kötött házasságot a hollandiai

Dordrecht-ben Gertrud Pietermella Schaap-pal. Több gyerekük született, és közülük az 1835 körül született Andreas Dirk nevű fiúgyermek, aki az édesapjával érkezett, vagy később apja hozta Magyarországra. A később hajógépészként dolgozó Andreas Dirk Haentjens 1908-ban hunyt el Budapesten, ekkor már, mint Haentjens András. Gertrud Haentjens-Schaap 40 évesen, 1844. október 17-én hunyt el Dordrecht-ben. Haentjens feltehetően németül is kiválóan írt és beszélt, nemcsak angolul, és valószínűleg azonos azzal a „német” kapitánnyal, akit Zákonyi Ferenc (tévesen) Sax Dezső kapitánnyal azonosított. A füredi savanyúvízi lakosként bejegyzett özvegy Haentjens Mihály, a Kisfaludy gőzös kapitánya, a paloznaki római katolikus egyházi anyakönyv bejegyzése szerint 1847. április 25-én kötött házasságot a füredi fürdőtelepi Esterházy-vendéglővel bérlő, s működtető Glaser Lipót pesti vendéglős leányával, Cornéliával. A házasulandókat Bresztyenszky Béla tihanyi apát adta össze. 1848. július 9-én megkeresztelték első gyermeküket, aki a Mihály József Péter nevet kapta. 1850. január 1-jén a második gyerek a keresztségben a Kornél Kamill Antal Sándor nevet nyerte el. Az ekkori bejegyzés szerint az apa foglalkozása: „hajós kapitány a Kisfaludy gőzösn”. A 1852. május 12-én született Mihály János nevű harmadik gyermeket 16-án keresztelték meg, az apa foglalkozása ekkor már nem hajóskapitány, hanem egyszerűen csak az apa társadalmi jogállásaként az „ignob” kifejezés található, azaz ignobilis, aminek jelentése: nem nemes, azaz alantas származású, vagy másképpen pór, közrendű. Ekkorra Haentjens valószínűleg teljesen felhagyott a hajózással. Lakóhelyük ekkor: „Arács, No. 123. sz.” ház volt. (tulajdonos: Esterházy grófi család)

Glaser (Glazer/Glázer) Lipót / Leopold (1881? – 1856) 1824 és 1835 között bérelte az apátsági vendéglőt, 1836-tól a mai szívkorház mögötti egykori Esterházy/Eszterházy-kastély (szálló) vendéglővel / vendéglőt vitte, és valószínűleg azonos azzal a Glaser vendéglőssel, akit 1853-ban Lössel Farkas váltott, mivel Glaser a jelek szerint már nem tudta a konkurenciaharcot Mayerrel tovább vállalni: „... Mily drágaság volt múlt saison alatt Füreden, mit egyedül az idézett elő, hogy Glaser a concurrentiát Mayer-rel ki nem bírta, s az az előny, mit Mayer túlsúlyra vergődtevel mindjárt kezdetben nyert, az ár-emelésben rendkívül túlzóvá tette.” – írta a „Pesti Napló” 1853. július 1-jei számában. Glaser Lipót

1836-tól 20 éves időtartamra bérelte az Esterházyaktól a területet, legalábbis Zákonyi Ferenc szerint.

Écsy László a „Füredi fürdőintézetnek 1862. évi rövid történelmi vázlat” c. jelentésében írta le a következőt: „... *Élelmezéssel elláttatnak a fürdőintézet nagyvendéglő két nagy termében, melynek jelenlegi haszonbérője Mayer Antal, hol a nagy kávéház nyitott kávécsarnokkal együtt létezik. Az úgynevezett Eszterházy vendéglőben, melynek bérnöke Hentjens Mihály [mármint: Haentjens, és valószínűleg feleségével, Glaser Kornéliával együtt] hol szinte kisebb-szerű kávéház is van, alsó sétatéri vendéglőben, melynek bérnöke Ottmann Mihály, israelita vendéglőben, melynek bérnöke Baron Dávid. Az intézetnek tetőpontját képezi az úgynevezett Anna-bál, mely a nagyvendéglő igen díszes termében ez évben Julius 27-én megtartott. ...*

Költ Balatonfüreden, September 30-án 1862.

Écsy László fürdőintézeti urodalmi felügyelő”

Orzovenszky Károly 1863-ban megjelent „Balaton-Füred” és gyógyhatása” című könyvében a következőt írta: „Az 1838-ik évben még megjegyzendő, miszerint Glaser Lipót Eszterházy Károly gróffal, ennek Füreden fekvő telkét illetőleg oly szerződésre lépett, melynek értelmében a gróf e telket 20 évre csekély bér mellett haszonbérbe adta, s azon épületet emelni engedett oly föltétellel, hogy a 20 év leteltével az épület a gróf birtokába visszaessék; az építésre szükséges anyagokat a gróf szolgáltatta. Jelenleg, miután a 20 év lefolyt, ez épületet, mely csinos vendéglővé alakult, Glaser Lipót lánya, férjezett Hemkensné asszonyság mint bérelő bérja.” Eszerint a szerződést 1858-ban már Glaser vendéglős Kornélia nevű lányával újabb 20 esztendőre hosszabbították meg. Valószínű, hogy 1853-ban Lössel átvette a fogadót (Esterházy szálloda) Glaser Lipóttól, de talán néhány év után – feladta a Mayerrel való versengést, és 1858-ban már Glaser lányával kötöttek új szerződést. Még valószínűbb azonban, hogy Lössel már 1853-ban beszüntette a füredi vállalkozását, mert csak ebben az évben találkozni nevével a fürdőhellyel kapcsolatban. (Lössel eredetileg 1840-től pesti cukrász volt, az 1853-as füredi „leányvállalkozása” feladása után 1868-ig a fővárosban cukrászatot működtetett.) Glaser Lipót ezt követően valószínűleg újra bérbe vette az Esterházyt, de 1858-ban a lányával hosszabbították meg a szerződést, és már ő vitte tovább a vállalkozást. („Társaskörbeni étkezés, különösen fővendéglős Mayer úrnál, míg versenytársát Glaser urat csak keveset látogatják. – írta a Vasárnapi Ujság 1858. július 11-i számában. A Vasárnapi Ujság azonban tévesen írta a bérelőnek Glaser Lipó-

tot, ugyanis ő 1856. június 27-én a füredi Savanyúvízen elhunyt. Ennélfogva valószínűbb, hogy leánya már 1856 nyarától – valószínűleg férjével együtt, aki ekkor már nem volt a Kisfaludy gőzhajó kapitánya – az Esterházy vendégfogadó bérője volt.) Haentjens, a Kisfaludy gőzhajó első kapitány-parancsnoka 1873. október 17-én hunyt el Füreden, október 18-án temették el, valószínűleg Arácson.

Molnár Gábor valamikor az 1850-es esztendő folyamán, valószínűleg inkább az év második felében vette át a kapitányi tisztet. 1851. január 29-én megkeresztelték Molnár Gábor és Arkauer Mária Tihamér Károly Ágoston nevű fiát. A paloznaki r. k. plébánia keresztelési bejegyzése szerint a szülők lakóhelye a füredi savanyúvíz, az apa jogállása és foglalkozása: „*nemes, a Kisfaludy gőzösön hajós kapitány*”. Mintegy egy évig, 1851 novemberéig vezényelte a hajót. Écsy László balatonfüredi fürdőintézeti felügyelő (később igazgató) – jelenleg ismert, és rendelkezésre álló – naplójában az 1850. október 1-jei bejegyzésnél található az első, vele kapcsolatos bejegyzés: „... *Hajóskapitány úrnak által adtam kamarának a télre No 21., 22. [szobákat] ...*” majd – nem egészen egy év múlva – az 1851. augusztus 20-i bejegyzések között ez olvasható: „... *Hajóskapitány Molnár Gábor úr resignációját [mármint lemondását a Kisfaludy gőzhajó parancsnoki tisztségéről] írásban beadta, hogy november 17-ig kész szolgálni, de ez időtől fogva megszünend. ...*” Molnár Gábor ezt követően a Duna Gőzhajózási Társasághoz távozott.

A Zákonyi Ferenc – és mások által – említett német Sax Dezső kapitány véleményem szerint egyszerűen nem létezett. Volt viszont a Kisfaludy gőzhajón egy Sax Dániel nevű **ügyelő**. Az ügyelő Deák István siófoki hajózási szakértő tájékoztatása szerint alacsonyabb rangú hajóosztási beosztás volt, az 1960-as években szüntették meg. Többek között az ő feladata volt a hajóval kapcsolatos ügyek intézése, fűtőanyag beszerzése, jegyek árusítása, az utasok elhelyezése, a velük való foglalkozás, az esetleges teheráru elhelyezése, különböző kisebb adás-vételek lebonyolítása. Esetenként a kapitány felügyelete alatt elláthatott kormányosi és hajóvezetői feladatokat is. Écsy László fürdőfelügyelő 1847. június 18-án, Hertelendy Károlyhoz, a Balaton Gőzhajózási Társaság alelnökéhez, a Kisfaludy gőzhajó ügyében írott levelében olvasható az alábbi: „*Sax Dániel uramtul 15 Juniusban általvettem 164 ft. 34 xr c. m., ...*”

A balatonarácsi református keresztelési anyakönyv bejegyzése szerint 1848. október 27-én megkeresztelték a füredi Savanyúvízen lakó Sax Dániel **gőzhajó ügyelő** és Sax Mária, Imre nevű gyermekét.

Az Écsy-napló 1850. október 29-i bejegyzése szerint „... *Sax szobájában hagyatott két ágy, ...*” 1852. október 28-i naplóbejegyzésben: „... *Sax úrnak 1 2/4 akó bort '848-it eladtam, akóját 10 forintért, el is vitte. ...*”

Az 1858. évi háztulajdonosok jegyzékében sem Sax, sem Haentjens nevű nincsen. Haentjensék a bérelt vendégfogadóban laktak, amely telekkönyvileg Arácshoz tartozott, a tulajdonos az Esterházy grófi család volt. Sax Dániel, a Kisfaludy gőzhajó **ügyelője** pedig – ha ekkor még itt volt – szintén a számára a fürdőtelepen fenntartott szálláson lakhatott.

Véleményem szerint Sax Dániel valószínűleg a győri (az elképzelhető, hogy német eredetű) Sax kereskedő családból származhat.

Rajcsich [Raitsits] Ferenc Xavér nyugalmazott hajóskapitány 1903. március 19-én, Esztergomban, 72 éves korában hunyt el. 21-én helyezték végső nyugalomra a szentgyörgyhegyi temetőben. 1830. december 2-án keresztelték meg Pesten, a Ferencvárosban, mint Raitsits Jakab és Schönvieger / Schenvieger Mária gyermekét.

Heverle Ágoston kapitányt nem sikerült találni, de Heverle Sámuel hajógépészt viszont igen. 1817. március 24-én keresztelték meg Pesten, a Józsefvárosban Heverle Lukács és Kubányi Jozefa gyermekét. 1845 és 1851 között Óbudán élt, ekkor „*lakatos az ó-budai gőz-hajó gyárban*”, illetve „*gépész az ó-budai gőzhajó gyárban*”, valamint „*gépész a' gőzhajó társaságnál*”. 1903. március 17-én hunyt el Budapesten, a gyászjelentés szerint a Duna Gőzhajózási Társaság nyugalmazott I. osztályú gépésze volt. A németvölgyi temetőben helyezték végső nyugalomra. (Pesten élt két Heverle/Heverdle Ágoston gépész is, de a rendelkezésre álló adatok szerint nekik nem volt közük a hajózáshoz. Az egyik 1880-as években pesti gyárakban művezető volt, 1890-ben hunyt el, gyári balesetben. A másik az 1900-as évek elején már gépgyári üzletvezető volt, 1901 és 1905 között halt meg.) Heverle kapitányságát megkérdőjelezi, hogy az Écsy-naplóban, a 1863. május 27-i bejegyzésnél ez olvasható: „... *A gőzhajó számvevője is tegnap megérkezett, Krainer úr, azt jelenté, hogy dr. Orzovenszky tegnap a hajón őt felszólítá, hogy hogy valamint a múlt évben a hajóskapitány tőle 30 fr. oszt. ért. [talán: osztalék érték?] kapott, így ez évben ő fogja kapni, ha a vendégeket a Horváth-házba küldi szállásra. ...*” Május 30.: „... *Hajóskapitány Langenauer úr megérkezett. A Kisfaludy gőzös felszerelve tisztán áll, rendelkezését várja. A munkálatok befejeztettek.*” December 5.: „*A gőzőskapitány Langenauer úr ma ment el Füredről Pestre.*”

Écsy László naplójában, az 1864. május 17-i bejegyzésben olvasható: „*Tegnap estve [azaz 16-án] későn érkezett Radány hajóskapitány és Ertl gépész. Ma a gőzhajón a munkálatok megkezdődtek. ...*” Ez a Radány hajóskapitány valószínűleg azonos a Budapesten, 1902. május 9-én, 59 éves korában elhunyt Radány Dezsővel, aki ekkor már a Duna Gőzhajózási Társaság főfelügyelője, és forgalmi igazgatóhelyettese, többek között a koronás arany érdemkereszt kitüntetés birtokosa volt. 10-én helyezték végső nyugalomra a Kerepesi úti temetőben. 1843. február 26-án keresztelték meg a Bács-Bodrog vármegyei Kulán. Radány Bertalan gyógyszerárús és Karácsonyi Julianna gyermeke a keresztségben a Dezső Mátyás Gyula nevet kapta.

A 2011-es balatoni hajózási almanachban szereplő Málnay Gyula – a pesti (Lipótváros) római katolikus keresztelési anyakönyv bejegyzése szerint Mersvinszky – más forrás szerint: Mirovinszky – Ignác orvostudor és Leibenzetten Antónia gyermeke – 1838. december 23-án született, és 25-én tartották a keresztség alá, amikor is a Gyula Ludovicus (Lajos) keresztnévet kapta. Az apa nevével utólagos bejegyzésként olvasható a „*Málnay*” szó. A névváltoztatásra 1845-ben került sor. Málnay Gyula 1862. május 19-én kötött ugyanitt házasságot Plauka Teréziával. Szintén az itteni római karolikus keresztelési anyakönyv bejegyzései között az 1863. augusztus 14-én született (27-én megkeresztelt) fiúgyermek a Julius Antonius (Gyula Antal) nevet kapta. Az apa neve: „*Málnay Julius*”, foglalkozása: „*Capit. n. [navis? / navigare?] vapor*”, azaz gőzhajó kapitány. Az elsőszülöttet még számos testvér követte Pesten és Bécsben is. Málnay Gyula hajóskapitányi tevékenységével egyelőre csupán annyi konkrétumot sikerült kideríteni, amennyi a „*Budapesti Hirlap*” 1907. június 15-ei számában olvasható, amely szerint 1867-ben: „... *A Sophie gőzösön történt, mely az osztrák Dunagőzhajós társaság tulajdona volt, s nevezett napon [június 8.], mint gyorshajó érkezett Galatz [Galati, a Duna torkolatában] kikötőjébe. A gőzös magyar parancsnoka, Málnay Gyula, fölhúzatta a hajóra, minden rendelet ellenére a magyar lobogókat, s így hajózott be a különféle nemzetek hajóival megrakott kikötőbe, hol az általa előre értesített városi hatóság, az európai Duna-bizottság tagjai, s a hadihajók tisztikara fogadta a gőzöst és tisztelgett az új lobogó előtt. A Sophie magyar hajóstisztjei között voltak a ma is élő Bankos Sándor és Olofson Gusztáv hajóskapitányok is, ki parancsnokukkal élükön dús banketen fogadták az idegen nemzetek fiait hajójukon, élénk felköszöntőkben éltették az új magyar*”

királyt s magyarázták nekik a nagy nap jelentőségét. Ezután nemsokára megjelent a közös magyar-osztrák kereskedelmi lobogó a tengereken, de hogy a magyar lobogó megjelenjék, arra vámunk kellett Baross Gábor koráig.”

Julius von Málnay-Mierzvinsky de Basahid, azaz basahidi Málnay-Mierzvinsky Gyula, a Duna Gőzhajózási Társaság nyugalmazott főfelügyelője a Vaskoronarend lovagja, 1893. július 22-én hunyt el Budapesten (valószínűleg). 24-én helyezték végső nyugalomra Tahitótfaluban. A nemesi címet 1885. január 19-én kapta meg.

Ennek alapján úgy tűnik, a Kisfaludy gőzhajó ezekben az években a Duna Gőzhajózási Társaságtól (vagy esetleg máshonnan) „kölcsonkapott” parancsnokok alatt hajózott.

A szakirodalom szerint 1887-től a Kisfaludy gőzös kapitánya Keményffy Dezső volt. Ezzel szemben a „Budapesti Hirlap” 1886. június 16-i számában az alábbi olvasható: „... Így esett, hogy a hajó Badacsonyból nem Siófokra, hanem a jóval közelebb eső Füredre hozott vissza bennünket, a hol a derék, kedves >>Écsy bácsi<<, a ki már 52 esztendeje áll e gyógyhely élén, szorongva várta megérkeztünkét. Olyan viharra, úgymond, a minő ez volt, kevésre emlékezhetik. Fájlatla a dolgot nagyon, de egy kis titkos öröm mégis vegyült fájalmába: az, hogy a sokat csúfolt Kisfaludy-gőzös milyen vitézül megjárta az utat, és hogy a gőzös új kapitánya, Keményffy mennyi ügyességgel vette elejét minden komolyabb zavarának. ...” Sziklay János „Mit csinált a régi Balaton Egylet” c. művében az 1886. május 25-i bejegyzésnél ez olvasható: „A gőzhajó új személyzetet kapott, parancsnoka Keményffy Dunagőzhajózási kapitány.”

Valószínűleg azonos a Duna Gőzhajózási Társaság hajós kapitányával, aki 1920. december 25-én hunyt el Budapesten, 66 esztendőskorában, azonban ő nem Dezső volt, hanem Lajos. Vele kapcsolatban a „Budapesti Hirlap” a következőket közölte az 1907. november 12-i számban: „Keményffy Lajos hajóskapitány két doboz szivarvéget küldött hozzánk az öreg honvédek számára. Rendeltetése helyére juttatjuk.”, majd az 1914. október 8-i számban: „Keményffy Lajos D. G. T. hajóskapitány három doboz szivarvéget küldött hozzánk az öreg honvédek részére. Az adományt eljuttatjuk rendeltetése helyére.” A lap 1921. január 4-i száma az alábbi tette közzé a halálával kapcsolatban: „Keményffy Lajos D. G. T. hajóskapitány december 25-én elhunyt. Temetése 29-én volt a farkasréti temetőből.” A VIII. kerület halotti anyakönyvének bejegyzése szerint házastársa nem volt, feltételezhetően nem nősült meg. Sajnos a szüleinek

vonatkozóan a bejegyzésben nincs használható adat – az apja neve „néhai Keményffy”, anyja nevénél csak annak keresztnéve (Magdolna) olvasható el világosan, a vezetékneve talán Olur, de nem biztos, ezért a kapitány életéről továbbit (így születését sem) eddig nem sikerült kideríteni.

Écsy László naplójában, az 1887. május 15-ei bejegyzésnél olvasható: „Ma estve jött meg a hajóskapitány, Szerényi Kálmán úr, derék fiatalember.”

A „Fővárosi Lapok” 1887. július 13-i számában ezt írta vele kapcsolatban: „... A hajó parancsnoka ez idén Szerényi Kálmán dunagőzhajózási kapitány, ki előzékeny és udvarias modorú férfi, s szívesen magyarázza a Balaton vidékét mindama vendégeknek, kik az utat először teszik meg e szép tavon.” 1887-ben tagja volt a füredi Anna-bál rendező bizottságának is. A rendelkezésre álló adatok szerint május 15-étől szeptember 21-ig vezényelte a Kisfaludy gőzhajót.

Valószínű, hogy ő a Komáromban 1854. március 19-én született, és 21-én megkeresztelt Szerényi Kálmán József, Szerényi Eugén (Jenő) és Poffel Barbara gyermeke. A családnév 1865-ben változott meg Szerényire, sajnos az eredeti családnév át van húzva, és gyakorlatilag olvashatatlan. 1866-ban a komáromi Szent Benedek-rendi Katolikus Gimnázium 2. osztályos tanulója volt. 1894-ben Pesten, az Erzsébetvárosban lakott. Ekkortájt a Duna Gőzhajózási Társaság alkalmazásában állt. Innen is vonult nyugdíjba. A nyugalmazott hajós kapitány 1924. március 12-én hunyt el Nagytétényben.

A szakirodalom szerint a Kisfaludy lapátkerekes gőzhajó 1887-ben közlekedett utoljára a tavon, ekkor műszaki állapota miatt kivonták a forgalomból. Écsy naplója ennek ellentmond: az 1889. június 22-i bejegyzésében a következő olvasható: „A Kisfaludy gőzös egészen Füredig jött, de csak igen rövid ideig maradt itt és ismét visszamenend.” Ez lehetett a hajó utolsó útja is, de az Écsy-napló tanúsága szerint 1889 nyarán. Június 23-án: „Ma ismét vasárnap lévén, a Kisfaludy gőzhajót az új gőzös [az 1889-ben vízrebocsátott, 1891-ben Baross névre átkeresztelt Kelén lapátkerekes gőzhajó] utánozván nagy ünneppel megérkezett.” Június 25.: „Az idő szép. Az új gőzös megkezdte rendes járását. ...”

A „Vasuti és közlekedési közlöny” 1890. december 28-i számában olvasható a kereskedelemügyi miniszter jelentése az 1889. évi hajózásról: „... A tényleges szaporodás 1 kerekes és 2 csavaros gőzös; a tényleges fogyatkozás a balatoni gőzhajózás >>Kisfaludy<< gőzöse, mely már teljesen használhat[atlan] lévén, szíjjelszedetett.”

TÓTH-BENCZE TAMÁS

KÖZJÁTÉK A FÜREDI BÁLON?

1905-ben, a „Pesti Hírlap” december 10-i számában az alábbi írt: „... A bálokon estétől reggelig csárdást táncoltak. A lányok rendre kosarazták ki az osztrák tiszt-táncosokat s Balaton-Füreden, élén Jókaival, az egész közönség ünnepelte a szép, lelkes Veres Szilárdkát, aki az országban először kosarazott ki egy osztrák tisztet, gróf Lohotettit, mikor táncra kérte. ...”

A „Szózat” c. napilap 1925. július 25-én megjelent számában – Gonda Béla Balatonfüredről szóló cikkében – viszont már kissé megváltoztatta a történetet: „... Halk, diszkrét lírája volt kezdetől fogva, vagy százötven éven keresztül Balatonfürednek. Úri nagyanyáink bájos leánykorukban ott örvendezték a híres Anna-báloknak, sok szép leányálmom vált ott valóvá, még több foszlott szét csalódássá. ... Rudnayné írja, hogy egy ízben viruló szép leánya megtagadta, hogy osztrák tisztnek nyújtsa, a karját táncra (akkor még komolyan vették a nemzeti érzést). ...” – Megjegyzem: Rudnayné Veres Szilárda volt.

Egy másik forrás (Földváry István: Magyar történelem dióhéjban. In: Balaton. 1934. augusztus, 8. sz., 60–61. p.) szerint ez az 1857-es füredi Anna-bálon történt volna meg. Jókai Mór ebben az évben (1857) tényleg járt – első alkalommal – Balaton-Füreden, ekkor tette azt a balatoni utazását, amely a következő évben a „Vasárnapi Ujság” számaiban jelent meg folytatásokban „A Magyar Tempevölgy” címen. A későbbiek alapján egyértelmű válik, hogy Földváry tévesen írta az évet. Egy további változat szerint megint egy másik évben történt a nevezetes eset.

A „Literatura” 1927. júliusi számában egy magyar író kiadatlan naplójából közöl részletet. Viszont azt, hogy ki az a magyar író, elfelejtették leírni: „Balatonfüred, 1858. július ... Mi a Lobmayer társaskocsiján jöttünk. ... Ma este különben Anna-bál volt, ahol mindenki a nőválaszt várta. Volt itt egy különös jelenet is: Lohotetti gróf, amikor a keringőt húzták, meghajtotta magát és táncra kérte Veres Szilárdát. Az ifjú honleány erre így válaszolt: – Osztrák katonával nem táncolok egy keringőt sem. A honleány erre elfordult és édesanyjához ment, akinek karján eltávozott. Az öreg Zichy Mánó gróf, aki látta a jelenetet, visszahívta őket a bálterembe, s éppen amikor visszaérkeztek, akkor volt a hölgyválasz. Mindenki azt hitte, hogy Szilárda Duka bárót fogja kitüntetni, aki legtöbbet táncolt

vele az esten, az ifjú leány azonban pici rózsaszínű csokrát Vadnay kabátjára tűzte és vele táncolta a táncot, mire Vadnay kivette tárcájából azt a kis mezei virágot, amelyet Szegedi Róza sírjáról hozott magával s átadta az ifjú leánynak.

Másnap reggel a sétán, Jókai odalépett Veres Szilárdához és valamennyiünk, az egész magyar irodalom nevében üdvözölte Veres Szilárdát, örömet fejezván ki afölött, hogy akadt magyar leány, aki ekként viselkedett.

– Velencében vagy Milánóban az osztrák tiszt olasz dámának még csak a páholyába sem tekinthet be, – mondotta Jókai, aki különben délben a vendéglőben, virágbokrétával díszítette föl Veresek asztalát, s mi azután valamennyien üdvözöltük őt tapssal és éljenzéssel bátor cselekedetért. Lohotetti különben nagyon gavallérosan viselkedett és kijelentette, hogy ő volt a hibás; neki kellett volna érdeklődni az iránt, hogy táncra kérhet-e magyar hölgyet. ...” Nagyon valószínű, hogy csak egy fikatív, kitalált naplóról szó, amelyhez feltehetően Rudnay Józsefné Veres Szilárda emlékiratai, vagy a Veres Pálné életéről szóló, a lánya által összeállított könyv szolgáltak mintául.

Még a szocializmus építésének sajtójában is napvilágot látott, de akkor már évszám megjelölése nélkül. Érdekes módon, ugyanakkor – legalábbis tudomásom szerint – sem Zákonyi Ferenc, sem Baróti Géza nem említette ezt az esetet, amikor az Anna-bálról írtak. Azt esetleg el tudom képzelni, hogy az említett jelenet talán egy másik – talán nem is Füreden, és esetleg nem annyira jelentős – táncos összejövetelen valóban megtörtént, viszont talán az évek múlásával az akkor már Rudnay Józsefné emlékezetében összemosódhatott a talán két – eredetileg egymástól független – történet, és emlékirataiban már úgy örökítette meg, mint egy, a füredi Anna-bálon lezajlott eseményt.

Sajnos eddig a korabeli sajtóban (1850-es évek második fele) erre még csak utalást sem találtam.

Vegyük sorra a korabeli forrásokat. Az 1857-es évvel kapcsolatban annyit tennék hozzá, hogy Veres Szilárda emlékirata szerint 1858-ban jártak először a Balatonnál.

1858-ban a „Pesti Napló” 1858. július 7-i számában írta: „– B.-Füred népesül. A közlegő Annavigalom naponként népesíti a szép fürdőhelyet. Aratás után a természető, közvizsgák után a tudós osztály is képviselve leend. Mint minden évben,

úgy ez évben is tétettek Füreden átalakító s haladást tanúsító intézkedések.” Az 1858. július 21-i számban ezt közölte: „Balatomellék, júl. 17. Társaséletünk központját a fürdői saison tartama alatt B.-Füröd képezi. Itt van egyedül zajos és pezsgő élet. A mostani fürdői szak alatt igen sok vendég látogatta meg már is e gyönyörű helyet, pedig a népesség csak jövő hó eleje vagy is az úgynevezett Anna vigalom körül éri el tetőpontját. Szállást eleve rendelő levelek egymást érve jönnek a fürdői igazgatóságához, pedig már is nagyon érezhető Füreden a szálláshiány. Az igazgatóság mindent elkövet, hogy e hiány lehetőleg kevésbé legyen érezhető. Az új fürdőházi fürdőszobák lakszobákká fognak átalakíttatni. ... Zenei élvekben a Farkas testvérek zenetársulata részesít. ...” A „Budapesti Hirlap” írta július 24-i számában: „A balaton-füredi fürdő vendégek személy száma júl. 8-tól bezárólag 17-ig 735 volt. Az idei fürdőszak alatt a fürdővendégek multságára, az ottani nagy vendéglőben négy táncvigalom tartása határozott el: júl. 18-án, 25-én, aug. 1-jén (Anna-bál) és 8-n.”

Az 1858-as füredi Anna-bállal kapcsolatban írta farádi Veres Szilárda [Konstancia] (1841–1929), 1917-ben – akkor már, mint Rudnay Józsefné által – befejezett visszaemlékezéseiben, amely 1922-ben jelent meg Budapesten „Emlékeim 1847–1917” címmel: „Jó anyám látva az én élénk vágyódásomat a Balaton látása után, Füredet választotta. (1858). ... Végre elértük Veszprém városát, hol ismét pihentették a lovakat. Ez már közel van Füredhez. Mialatt ott időztünk, jött Füredről visszafelé több kocsi: az akkori nagyon jól ismert pesti Lobmayer-vállalat társas kocsijai. Azok az egykori Tigris-szállóból indultak ki, a postakocsi és több magánfogató is. Valamennyi sok podgyászszai és visszatérő fürdővendégekkel, mindnyájuktól ezt hallottuk: >>Ne menjenek Füredre, ott nincs egy szoba sem. Mi is azért térünk vissza.<< Édes anyám csüggedni kezdett, s ő is erre gondolt, de látva az én kétségbeesett arcomat és biztató, kérő tekintetemet, hogy, ha már idáig jöttünk, menjünk csak tovább, legalább 1–2 napra, hogy láthassam a Jókai Tempe-völgyét. Tehát folytattuk utunkat. Egy magaslatról megpillantottam a Balatont. Ujjongva ugráltam, s a nagy terjedelmű kocsiban egyik ülésről a másikra helyezkedtem, majd föltérdeltem, hogy a kocsi és inas közötti résen is kipillantassak. Végre délután megérkeztünk Füredre olyan órában, midőn minden fürdővendég pihenni szokott, üresek a sétahelyek és csendes minden. A nagy fürdőház előtt megállva,

kérdésünkre az volt a válasz, nincs szoba. Mentünk tovább egy másodrendű vendéglőhöz, kértük, hogy legalább 1–2 napra fogadjanak be, míg a vidéket megtekintjük; mikor mondtuk, hogy nagyon messziről jövünk, harmadnapja utazunk, a vendéglősné befogadott, az ő saját nappali szobáját adta át, majd hozatott be nyoszolyát, nekem a pamlagot mutatatta fekvőhelyül. Fáradtak voltunk lepihentünk. Péntek volt. Este felé meggyújtanak három gyertyát a szobában. Erről tudtuk meg, hogy zsidó családnál vagyunk. Reggel a sétányra kívántunk menni, mert az volt gyűlhelye a vendégeknek a platánok alatt. A vendégek névsorából látjuk, hogy Bajzáné is ott van leányával, ki akkor már Heckenast Gusztáv menyasszonya volt. Felöltöttem a reggeli sétákra szánt fehér ruhámat, mely halványlila szalagokkal volt díszítve (de a szoba téglával lévén kirakva, nehogy alul vörös szegélyt kapjon ruhám, térítőkét kellett a földre teríteni).

Boldogan közeledtem a Balaton felé, hol alig mentünk pár lépést, máris találkoztunk Bajzáékkal, kiknek társaságában voltak: Vadnai Károly, Tömöri] Anasztáz és báró Bánffy Pál. Tőlünk meghallották, hogy csak két napig akarunk ott időzni, minthogy lakást nem kaptunk, a három ur rögtön fölment az igazgatóságához. Füred ugyanis a tihanyi apátságához tartozott. Mosolyogva tértek vissza, hogy délutánra lesz kellő lakásunk. Ki lehetett boldogabb, mint én, hogy nem kell olyan hamar távoznunk. ...

Jött az Annabál, amely befejezője szokott lenni a fürdőidénynek. A cotillon egy figurájában nőválasztás volt, én kicsi rózsaszínű két csokrom egyikét Vadnai kabátjára tűztem, a másikat emlékiül tettem el, emlékkönyvemnek ama lapjára, hová Vadnaitól Szegedy Rózsa sírjáról kis mezei virágot kaptam. Ebbe az emlékkönyvbe írt ő két lapocskát: az egyik: >>A költészet égi származását ki merné tagadni, midőn az oly szívek első szerelmét bírja, mint az Öné.<< Majd mikor már jobban ismert, mondotta, hogy ír még valami mást is. Ezt írta: >>Legszebb öröm a bimbó öröme, midőn a napnál rózsává fakad.<< Később hozott Vadnai az én kérésemre egy rózsalevelet a Jókai svábhegyi kertjéből és egy emléklapot tőle, elmondván, hogy mennyire szeretném én őt ismerni. Jókai az emléklapra e szavakat írta: >>A havasi kürtöt és a poétát csak messziről jó hallani, a közelből nagyon unalmasak!<<

De ütött a válás órája. Mindannyian szétmentünk. ...

Balatonfüredről hazaérkezve többször írt Vadnai levelet édesanyámnak; az egyikben azt írja,

hogy igen kívánatos, hogy az író ismerné olvasóit, mert jobban igyekeznék tetszeni.

A balatonfüredi szép idény után Vanyarcon is meglátogattak minket: a kedves öreg Bánffy Pál, Tomory és Szelestey.” Veres Szilárda írja, hogy a „Hölgyfutár”-ban hamarosan megjelent Vadnaitól egy cikksorozat „Füredi emlékek” címen. Vadnai Károly (1832–1902) 1851-től volt a „Hölgyfutár” munkatársa, amelynek 1856-ban szerkesztője is lett, majd ennek megszűnésétől a „Fővárosi Lapok” munkatársaként folytatta újságírói pályafutását. A szóban forgó cikksorozat augusztus 19-ig jelent meg.

A „Budapest Hirlap” 1858. december 17-i számában így írt az elmúlt fürdőevadról: „... – Junius 23-tól egész auguszt. 19 jelen volt Farkas Miska és Farkas Jóska győri zenészek bandája; – tartatott két nyilvános bál és Füreden s Arácson 11 táncestély. A mulatságos kirándulásoknak, melyek részint kocsikon, részint a balatoni gőzösön s ladikokon történt, számát nem jegyezhetjük föl, ...”.

Roboz István a „Hölgyfutár” 1858. július 14-i számában írta: „Közkívánatra az Anna vigalom, a jelen fürdői szak alatt nyárutó (augustus) elsején fog megtartatni, – még pedig minden eddigi bált túlszárnyaló fényel.” 22-én a következő rövid hír jelent meg: „Hogy egy bizonyos újdondász műnyelvén beszéljünk: >>a csalódásoknak kitett emberi szem sugarainak pár nap múlva úgy fog föltűnni, mintha gyérülnének a járókelők Budapest utcáin.<< Azért fog pedig ez föltűnni >>a csalódásoknak kitett emberi szem sugarainak<< – mert a füredi Annabál, s a kolozsvári lóverseny néhány nap múlva megy véghez, s a fővárosból mindkét helyre igen számosan készülnek.” Az augusztus 17-i számban jelent meg ez a rövid hír: „Balaton-Füredre még mindig sokan mennek, mert ott most, augusztus hóban egy kevésbé fényes és zajos, de majdnem oly kellemes időszak állt be, mint volt az Anna bál előtti. – Közeleg a szőlő-gyógy mód is, melynek kedvéért sokan meglátogatják a kies Füredet. – Az eddig ott mulatott vendégek száma, e napokban meghaladja az ezeret.” Az augusztus 19-i számban Vadnay Károly közölt részleteket a bálról: „... De térjünk vissza e sötét víztükörről az egyre fényesedő Füredre, mely Annabál (aug. 1-seje) felé egyre népesedik.

Mindennap új vendégek, új fogatok érkeznek ... szállást is alig lehet kapni ... a közel vidék ifjúsága siet, hogy a fürdő legzajosabb napjában részt vehessen. A borús, szeles idő nem gátolja őket, bár oly hideg kezd lenni, hogy esténként a fecskék szo-

báinkba menekülnek, és jó sejtelmükben Szelestey L. barátomat épen akkor lepik meg, midőn egy szép hölgy albumába a legnagyobb melegséggel egy emlékverset ír ... a hajó mindennap megtelve érkezik Keszthelyről, habár a vihar egyre fenyegetőzik.

Annabál előtt pár nappal, egy ily iszonyú éji vihar ugyancsak megtáncoltatá a Kisfaludy-gőzöst. A szél fölforgatott mindent a földözetten, s az örök hánykódástól egy pillanatig sem lehetett egy helyben maradni. A gyöngébb idegzetű hölgyek tengeri betegséget kaptak ... az idei Annabál nagy adót követelt tőlük.

E vihar részleteit két fiatal zalai lánykától hallottuk, két testvértől, kik oly különböző, mégis oly összeillő szépek. Egyik nyulánk, szőke fürtös, gyöngéd arcú gyermek, ki >>a völgy kékszemű lányaira<< emlékeztet, a mi nőkkel Ossian önfeledten társalkodott. Másik vidám kerek arcával, édes hangjával, fekete szemével, sötét gazdag hajfürtjeivel és ábrándos nézésével, Kisfaludy Sándor kedélyes, szerető magyar lányait juttatá eszembe, úgy hogy alig birtam megválni a vágytól, hogy e kedves alakot valaha gyöngyös pártában, fehér vállal, zsinóros zöld derékkal és piros rokokóban lássam.

Az Annabálban azonban ily öltözékek nem voltak láthatók, s talán a nyári meleg ben nem is lettek volna elég kényelmesek. Hanem egy divattudósítónak mégis szép alkalma lett volna itt, a női ízlést és elegantiát tanulmányozni. Mindjárt beléptemkor egy kedves pesti delnővel találkozám, kinek bájait a széles fekete csipkés, halvány meggy szín ruha an[n]yira emelé, hogy rögtön minden reményről lettem, hogy e báli hölgyeket és báli toiletteket híven leírhasam.

Az Annabál sokkal népesebb és ragyogóbb volt, mint az egy hét előtti csinos Flóra-bál. A terem most egészen megtelt fényel, zenével, élő és csinált virágokkal, s végre – hősséggel. Negyven szép pár táncolta – a cotillont, mely mint a >>Soll und Haben<< költője Freytag írja: >>minden tánc közt a leghosszabb s legnevezetesebb; félig játék, félig tánc; bájos, midőn az egyes párokat körben űzi, s még bájosabb, midőn őket megengedi egy kissé alattomban és háborítlanul csevegni; az ifjúság öröme, az anyák egyik fő ügye, a fáradt atyák félelme, és a zenészek borzalma.<< Ilyen volt az Annabál cotillonja is.

Báلكirálynőket miért említenék? – mind egyik választhatott azt magának szíve szerint, s előtte lebeg tán most is, midőn egy kis szalagcsokorra, vagy hervadt virágra tekint ... de ez mindegyikünk – titka.

A bál kivilágos kivir[*r*]adtig tartott, és utána következtek a szomorú napok.

Mindig búcsú ... örökös búcsú ... ma ezzel, holnap azzal a kedves ismerőssel sétálunk utoljára ... vidám kis asztalunk körül utószor hangzik a szép >>baltavári emlék<< ...: ki tudja látjuk-e még egymást vagy sohasem ?

Szét hullunk, >>mint az oldott kéve<<.

Aug. 3-dika virrad, nézzük meg még egyszer a Balatont és a tihanyi hegyeket; vegyünk búcsút a kedves ismerősöktől, tegyük meg (és majdan tart-suk is meg) a látogatási ígéreteket, s aztán ülünk kocsira.”

Az augusztus 26-i számban Roboz is írt a bálról: „... Mily szép lehetne pedig most a füredi élet, ha az ifjúság nagy része el nem távozott volna. Most vannak igazán szép fürdői napok, most kedvez az idő a fürdői életnek! – Most is van ugyan még fiatalság Füreden, de csak jelentéktelen töredéke ez az Anna-nap fiatalságának. – Az Anna-vigalom után más évek ben is eloszlott a fiatalság egy része, de még is többen maradtak, mint most; – a jelenlegi nagy oszlást valószínűleg az Anna-estély körüli rosz időjárás okozhatta. ...”

A következő évben, a „Divatcsarnok” 1859. július 26-i számában olvasható: „... No, de ne bolygassuk a politikát, mert utoljára még tilos mozgalmakba jöhetnénk; pedig most csak az engedményezett mozgalmak találnak viszhangra, a mi onnan is látszik, hogy a füredi mozgalmak békés színétöknél fogva még nálunk is viszhangra találnak. Ugyanis annyian készülnek innen a f. hó 30-án tartandó füredi Anna-bálra, hogy legeslegalább két bált kell tartani, míg minden vendég ki lesz elégítve. Bár csak telegrafice is lehetne bálban részt venni, úgy legalább mi újdonszok is (engedelmet kérünk, hogy még mi is élünk) részt vehetnénk. De azért nem tesz semmit, írunk mi a bálról, ha nem is leszünk ott, hiszen írni és táncolni nem azonias fogalom, habár gyakran mi is tánczolunk, de csak úgy, ha más fütyül.”

Visszaemlékezéseit így folytatta Szilárda: „1859 nyarán ismét Balatonfüredre mentünk. Oda érkezve láttuk, hogy annak most társadalmilag teljesen más képe van. ... Az Anna-bálra gyülekeztünk, megkezdődött a tánc, báró Duka közeledik hozzám és bemutat egy fiatal uhlánus [ulánus, azaz lovassági] tisztet: gróf Lohotetti. Éppen keringőt húztak, meghajtja magát és táncra kér. Én ezt feleltem: >>Osztrák katonával nem táncolok és keringőt sem!<< Azzal elfordultam, és édesanyámnak mondtam: >>Gyerünk innen!<< Egész valómban

reszkettem, s így nem is mentünk a távolabb fekvő saját szobánkba, de egy jó ismerősiink közelebbi szobájában vonultunk meg, hogy nagy felindulásból magamhoz térjek. A táncteremben nagyon feltűnt a mi távozásunk, és az öreg Zichy Manó gróf, kinek én kedvence voltam, keresésünkre indult. Szobáinkban nem talált, így ment sorról-sorra ismerőseink szobáiba, végre rám akadt. Mondta, hogy ő minden kellemetlenségtől megvéd.

Megnyugtató rábeszélése után anyámnak karját nyújtotta, s visszavezetett minket a táncterembe. Másnap a reggeli sétánál mellém lépett Jókai Mór, és üdvözölt a magyar irodalom nevében, örömét fejezve ki, hogy akadt egy magyar leány, aki így viselkedett. (Velencében tudvalevőleg az osztrák katonatiszteknek nem volt szabad egy olasz dámának még páholyába se tekinteni, mert jaj volt nekik.) Mikor szobánkba visszatértünk, egy nagy bokréta állt az asztalomon, s midőn délben az étterembe léptünk, az egész vendégsereg éljenzéssel fogadott. S a vége az lett, hogy a szegény Lohotettinek még szemrehányásokat is tettek, hogy ő a hibás, mert nem kérdezte, hogy szabad-e engem táncra kérnie.”

A „Hölgyfutár” 1859. július 28-i számában Roboz így írt: „... Az Anna vigalom, mi a B. Füred fürdői élet fénypontját képezi f. hó 31-én leend. Hogy fényes lesz, azt fölösleges is említenem. Hogy népes is lesz, arról a fürdőhelynek már is széles kört képező vendégkoszorúja kezekedik. ...” Augusztus 16-án jelent meg a lapban egy rövid hír: „A fürdő saison elmúlt, a nélkül, hogy az idén valami különös zajt csinált volna Füred (az első hely őt illeti) nem volt oly népes, mint a múlt években; aug. 3-káig 849 re ment az ott megfordult vendégek száma.”

Ugyanebben a számban jelent meg Roboz részletes tudósítása is a bálról: „**Balatonfövidéki levelek. VII. B.Füred. Aug. 2.**

A fürdői saison tetőpontra ért az Anna napi fényes táncvigalommal.

E vigalmat megelőzőtt napokban már rendkívüli élénkség volt a fürdő helyen. Nem csak a gőzhajó, s gyorskocsik – hanem magán alkalmak is újonnan érkezett vendégekkel szaporították a vendégek számát.

A vigalom, mint rendesen, úgy most is pazarfénytel tartatott meg. Mayer vendéglős (kinek jó ízlése általánosan ismeretes) mindent elkövetett, hogy dacára az élő zöld ellen irtó harcban álló tartós szárazságnak, zöld növényzettel ékítse a följáratot, a kapu íveket, s míg a mezők avarrá égve gyászolták az eső hiányát, addig itt a kapu íveken, a fölve-

zető lépcsőzet két oldalán élénk zöld színben gyönyörködénk.

Gondoskodott virágbokrétaírókról is, hogy a lovagias ifjaknak ez által könnyű alkalmat nyisson a lovagias kötelesség teljesítésére, s hogy e gondoskodás nem volt fölösleges, azt eléggé kimutatta a kedvező alkalmat fölhasználó ifjak jelentékeny száma.

A táncestély nemzeti indulóval nyitattott meg, s az első tánc palotás magyar volt.

Kevesebben jelentek meg e bálban, mint tavaly, de a megjelentek a szépség, műveltség és társadalom aristocráciájához tartozván, ez estélyen a fürdői vendégkoszorúnak színe, virága, lelke egyesült.

Jelen volt a pesti nemzeti színháznak B-Füreden vendégszerepelt kitűnő tagja Hegedűsné is, s mint mindenütt – úgy itt is kiüntetésben részesíté őt a fürdői vendégkoszorú, s főrangú lelkes honleányaink egyike nyilvános helyen csókolta meg a művésznőt, mikor a bálból eltávozott, hogy Pestre vissza utazzék.

A bál reggeli négy óráig tartott. Jó kedv, fesztelenség, s magyar kedély jellemezték.

Báلكirálynőt nem emelek ki. Enyi sok szép, művelt és kedves teremtés közt nehéz lenne választani. Mindegyik az volt, legalább – valakinek.

Tegnap volt Latabár társulata művészileg játszónő tagjának: Csabaynének jutalomjátéka. Sajnos, hogy a művésznő a bál utáni napot tűzte ki jutalomjátékaul, mert csak is ez lehet az oka, hogy a színpadon kevesen jelentek meg. A bál után szükséges nyugalmat majd mindenki igénybe vette. ... ”

A fentebb részletezett, Veres–Loghotetti afférről a bálról tudósító Roboz István nem tett említést.

Veresék 1860-ban is megfordultak Füreden, erről így írt Szilárda a visszaemlékezéseiben: „ ... Megjött a nyár a balatonfüredi idénnyel, hol megismerkedtem a Nyitravármegyéből odaérkezett Rudnay Józseffel, ki nővéreivel időzött e kies helyen. Benne megtaláltam a saját rokonszenvennek és szüleim óhajának összetalálkozását; mindenki csodálkozott azon, hogy az engem nagy számban környező ifjak között miért nem akadtam mindeddig kedvemre valóra.

1860-ban, mikor Balatonfüredről, már mint félig menyasszony érkeztem vissza, későbbi férjem, s nővérei is együtt utaztunk. Ekkor az a tréfás eset történt, hogy az összes podgyász a Borz-utcai Rudnay házhoz került és mi csak másnap vettük észre Vácon, hogy podgyásznunk hiányzik. A véletlennek keze már akkor belenyúlt a jövő intézésébe.

... ” (Rudnay Józsefné – saját visszaemlékezése szerint – sok évvel később Lenke lányával is ellátogatott Balatonfüredre.)

1860-ban a szezon kiemelkedő eseménye Kisfaludy Sándor első balatonfüredi szobrának felavatása volt, június 11-én.

A Züllich Rudolf által készített emlékmű nagyon visszafogott vélemények szerint sem felelt meg a kor közízlésének és elvárásainak (maga a művész is elismerte, hogy nem nevezhető éppen sikeres alkotásnak), jó másfél évtized múltán le is cserélték egy másikra.

A „Hölgyfutár” 1860. július 31-i számában írta Roboz István: „Balaton Füred (júl. 25.) ... Az estve vigalom volt, (ily vigalmak rendezését leginkább Bottlik L. és Papp L. uraknak köszönhetjük) Mayer termében. A kedvet majd pénzen kellett venni; tizenhat pár járta a franciát, a mi nagyon kevés Anna hetében? hiszen a múltban az étteremből kellett nézni a vigadók zaját, mert a táncterem magoknak a táncosoknak is szűk volt. A magyar tánc azonban egymást érte, a minthogy így is illik. Itt lehetett látni a Jókai-párt, kiket mindenütt figyelem és szeretet kísérnek, a higany természetű, általánosan kedvelt Vas Gerebent kedves nejével, Szabó Richardot, Vajdát, Dobsát sat[öbbi?].”

Az augusztus 7-i számban így írt Roboz: „**Balaton Füred, július 30. (Anna-vigalom.) VI.** Fürednek már régi idő óta az Anna-nap volt a fénypontja. Az egész hazából, de még igen gyakran a külföldről is – a vendégkoszorú nagy tömegekben hullámozott sétatere, ligete, kertje és utcáin. A fényes fogatok egy mással versenyeztek. Szebbnél szebb virágszálak, gyönyörű menyecskék égeték szemekkel a szíveket; a fiatalok szilaj kedvben; mindenféle zaj, öröm, csapongó kedv, magas remények; mennyi gondolat, vágy egy estvéhez kötve ?!

A tegnapi nap, a múlthoz képest csendes, egyszerű; a kedv helyett a Balaton zajlott; a szemek helyett az ég sírt ... az öröm helyett a lámpák égtek kint a szabadban;

>>Semmi remény,
Semmi vigság;
Minek nekem
Ez a világ?<<

Máskor Lobmayer ezen napon több virágcsokrot hozott Pestről, mint most az egész idény alatt vendéget. Az udvarló körmöci aranyon vette meg a rózsát egy mosolyért, egy szemsugárért; – rózsát most is van, – de sem körmöci, sem bankjegyet, sem udvarlót! ... Elfogyott nem csak a nóta, de a – banknóta is!

A múlt fürdőidények minden napja egy egy játékcédulája volt a remény és vágyaknak, – melyek az Annavigalmon játszottak s húzattak ki, – nyertek szívet, szép szemeket ... jövőt... boldogságot ... s ezek helyett az este – Farkas Miska játszott csak hegedűjén.

A vigalom 10 órakor kezdődött, az elég fényesen világított nagy teremben; az összes vendégek száma vagy 120; ezek közül, midőn legtöbben táncoltak, 26 pár járta a négyest. A vigalom magyar szellemű, a menyiben vége hossza nem volt a csárdás és palotásnak. A hölgyek magyarosan s gyönyörűen öltözve; királynőkről azért nem emlékezem, mert most nincs is más, mint szép leánya a hazának. Választékos, szép öltözeteikkel kitűntek a nemes lelkű Jankovich Lászlóné, b. Dukáné stb. Itt voltak gr. Hunyady, Széchenyi Gyula; Jankovich L., Inkey, Földvály, a Boronkay fiúk, stb. A kedélyes gr. Zichy Manó egyre aprózta a csárdást és palotást. Az irodalomból csak Atala és Szabó Richárd. A művészvilágból a Szerdahelyi-pár; fájlaltuk, hogy Jókai és Vas Gereben honn maradtak, s hogy Tóth K. és Dobsa vadásztak a távolban, s még csak vissza sem fordultak Füred felé.

A hegedű sem sírt oly kedvvel, mint a múltban. Az öröm alva maradt; a pezsgős üvegek bedugva; hála isten, csak hogy lefolyt.

Ne írjuk ezt a vigalmat a múlt évek közé! ...”

Úgy tűnik, ezen a bálon az érdeklődés messze elmaradt attól, mint amire a bál híre alapján számítani lehetett. Roboz beszámolójából az is kiderül, hogy bár Jókai feleségével július 25-én (vagy előtte) még részt vett a Mayer Antal által bérelt nagyvendéglőben rendezett vigalmon, de 30-án már Jókai nem volt jelen az 1860-as Anna-bálon. Lehetséges lenne, hogy mégis ez volna a kérdéses bál? Azonban, az hogy Jókai ekkor Füreden lett volna egyáltalán nem biztos, mert „... Jókai és Vas Gereben honn maradtak ...” viszont inkább arra utalhat, hogy Jókai valószínűleg ekkor nem tartózkodott Füreden, ugyanis az itteni villája csak 10 évvel később, 1870-ben készült el. Azaz: elképzelhető, hogy ezidőtájt Pesten, vagy Budán volt. 1860. július 15-én sem volt vélhetően Füreden, ugyanis ekkor választották meg a Kisfaludy Társaság tagjának, inkább ott lehetett, az ülésen. Az is igaz viszont, hogy a „Vasárnapi Ujság” 1860. július 29-i számában megjelent Kakas Márton 123. számú balatonfüredi levele, de ez valószínűleg nem lehet mérvadó, mert a levelek közül a 127. sorszámú a július 22-i számban jelent meg, tehát a 123. még ennél is korábban keletkezhetett.

Valószínűbbnek tartom azonban, hogy a fentebb írt füredi esemény csak Szilárda fantáziájában létezett, és csak az ő változata nyomán híresült el később az eset. Jókai kézcsókjának sincs nyoma, hogy megemlégették volna a korabeli lapokban, vagy akár máshol. Kétlem, hogy egy ekkora sztorit leközöletlenül hagytak volna, vagy ha a „Hölgyfutár” esetleg nem is „harapott rá”, de egy másik lap szerkesztője biztos nem hagyta volna ki a lehetőséget, hogy egy ilyen történetet megjelentethessen. Így hát az osztrák császári tiszttal visszautasítása nagyon szép történet, csak hát éppen (nagy valószínűséggel) – nem igaz. Az esettel kapcsolatban tudni kell azonban, hogy farádi Veres Szilárda rendkívül hazafias neveltetésben részesült, valamint későbbi férje, Rudnay József családja is komoly 1848–49-es hagyományokat ápolt, így talán nem különösebben meglepő az ő verziója. Veres Szilárda visszaemlékezései 1922-ben jelentek meg.

Érdekességképpen megjegyzem, hogy a Veres Pálné életéről szóló könyvet – „Veres Pálné Beniczky Hermin élete és működése” Budapest, Athenaeum kiadó – lánya, Szilárda (valamint Szigethy Gyuláné) állította össze, amely 1902-ben jelent meg. A fenti báli „esemény” leírása is részletesen szerepel már benne, a szóban forgó esettel kapcsolatban a következő olvasható: „... kiragadta leányát bűbajos ábrándvilágából; bálba vitte 16 éves korában; elvei ellenére, mert mindig mondta, hogy 18 éves kora előtt nem jó a lányt társaságba, bálba vinni. ... Leányát megyéjéből nem akarván kimenni, s mert a megye székhelye Balassa-Gyarmat – akkor, 1858-ban – a Bach-huszárok fészke volt: az egyetlen hazafias városba, Losonczra vitte bálba. ... Nyáron a fürdői évadra Balaton-Füredre mentek; a mire már könnyebb volt leányát rávenni, mert olvasta Jókainak remel leírását. >> A Magyar Tempe völgyét<<, s így óhajtott az a valóságban is megismerni. ... Hogy milyen hazafiságra nevelte leányát Veres Pálné, arról tanúskodik egy balaton-füredi kis epizód is. Midőn az ottani Anna-bálon, egy ulánus tisztet, gróf Logothettit bemutatták neki, s ez keringőre kérte fel, így válaszolt: >>Osztrák katonával nem táncolok, s keringőt sem!<< Másnap reggel a sétán Jókai bemutatta magát neki, e szavakkal: >>A magyar irodalom nevében köszönetet mondok a magyar leánynak hazafiságáért.<<

Majd máskor, midőn édes anyja egyik ismerőse, Somogyiné, katonatiszt fiával meglátogatta őket Vanyarczon, csak az anyai tekintély legnagyobb szigorának parancsára jött be az ebédhez, mert

osztrák katonával egy asztalhoz ülni nem akart. Alkamasinte katonatiszt ugyanaz volt ki később Ő Felsége szárnysegéde lett.

Mennyire repesett örömeben az ifjú leány lelke, hogy édesanyja 1859 októberében fölvitte a fővárosba, és jelen lehetett a nemzeti szellem újjáébredésének ünnepén, a >>Kazinczy ünnepélyen<< a nemzeti múzeumban, és halhatta a hazafias érzelmektől duzzadó szebbnél-szebb lelkesítő beszédek és költeményeket.

Ettől a naptól, mint varázsütésre, az egész nemzet apraja-nagyja, örege-ifja, nő és férfi magyar ruhát öltött. ... Volt bál melyen két négyes kivételével örökösen, estétől kivilágos kivirradtig a >>kukoricza hajtás<< nótája járta, s a dobogó magyar szív mindvégig lelkesedve hallgatta, s enmunt belé a fül sem, oly édes volt ezen egyhangú nótá a sarkanytú pengése mellett. Ez volt a fiatal leánynak igazi légköre! Mindenfelé fölharsant a >>Szózat<< erős férfi hangokon, s visszhangzott a Kárpátoktól az Adriáig az. >>Isten álld meg a magyart<<.

A tárgyalt báli esemény szintén szerepel még Rozsnyai [1898-ig Hoske] Kálmán (1871–1948) „Öreg diák élő emlékei” című munkájában, amely 1943-ban, a Szépművészeti Műhely kiadásában jelent meg Budapesten. Nem tartom kizártnak, hogy Rozsnyai is a Veres Pálnéről szóló könyv, vagy Rudnay Józsefné emlékiratai alapján írhatta a vonatkozó részt.

Mind Rudnay Józsefné emlékiratai, mind Rozsnyai munkája olvasható az interneten is, az MTA-ban.

Veresék 1858-ban és 1860-ban is részt vettek a füredi Anna-bálon, és Szilárda – akkor már Rudnay Józsefnéként – egyik lányával több évtized múlva ismét eljött a füredi bálra. A történet időről-időre felröppent a XX. század elejétől kezdődően a korabeli lapokban, de mindegyik szerző – már amelyik egyáltalán írt évet – más-más évi Anna-bálhoz társította.

A szóban forgó gróf, akiről Veres kisasszony írt, létező személy volt, azonban 1859-ben már egyáltalán nem „egy fiatal uhlánus” tiszt volt, sőt inkább az apja lehetett volna hősnőnknek. Gróf Logothetty / Logothetti Vladimir Sándor (1822–1892) 1841-ben kadét az 5. vértés („*kürassier*”) ezrednél. A Magyar Királyságban, majd később Galíciában állomásozó 4. ulánus ezrednél 1843-ban kadét, 1844-ben, 1845-ben másodhadnagy, 1846-tól főhadnagy. 1850–1852-ben második százados: „*4. Galizisches Ulanen – Regiment. 1848 Kaiser Franz Joseph.*

Zweite Rittmester: Logothetty, Vladimir, Gr[af].” 1853 és 1858 között első százados: „*4. Ulanen – Regiment Rittmeister 1. Classe: Logothetty, Vladimir, Gr[af].*” 1859. május 9-én áthelyezték a 3. ulánus ezreshez, ahol őrnagy („*major*”) lett. 1860-ban már alezredes az önkéntes ulánus ezrednél: „*Freiwilligen-Ulanen-Regiment*”. Még 1861–1862-ben is szolgált. 1862. április 1-jén, apja halálát követően kilépett a hadseregből és visszavonult a család morvaországi birtokára, a későbbi rangsorolás jegyzékekben már nem találni a nevét. 1851. október 25-án, Kolozsváron megnősült, egy erdélyi magyar nemes család leányát, gróf hídvégi és oltszemi Nemes Mária Karolinát vette feleségül, akit az 1848–49. évek eseményei során ismert meg. Az 1859-es affér idején már négy gyerekük volt. Logothetty 1859. április 11-én megszállt a pesti „Angolkirálynő” szállodában, ahová Bécsből érkezett. Ekkor még azt írták róla, hogy: „*cs. kir. kapitány*” („*Budapesti Hirlap*”, 1859. április 14-i szám).

A történethez hozzátartozik, hogy az osztrák birodalmi császári és királyi hadseregben ez időtájt három gróf Logothetti / Logothetty / Loghotetty is szolgált, de az ulánusoknál csak a fentebb írt Vladimir Sándor.

A kérdéses évekből – 1858, 1859 és 1860 – sajnos nem áll rendelkezésre a balatonfüredi fürdővendégek névsora, pedig ezt átnézve minden bizonytalanság kiderülne, hogy járt-e itt akkor az ulánus gróf. Arra vonatkozóan sem áll rendelkezésre megbízható adat, hogy ekkor, az Anna-bálok idején Jókai Mór Füreden lett volna. 1857-ben biztos, hogy nem, mert a jelenleg rendelkezésre álló adatok szerint csak majd két héttel a bál után érkeztek Jókaiék Füredre, ezt követte a Tempevölgyben megörökített balatoni utazás. 1861-ben a „Balaton-Füredi Napló” által közzétett fürdővendégnévsorban nem szerepel a neve, vélhetően nem is járt ebben az esztendőben Füreden. 1862-ben Jókai Mór valószínűleg nem járt itt, de a „Balaton-Füredi Napló” által közölt fürdővendég névsor tanúsága szerint július 8-án érkezett meg „*Jókay Mórnő nemzeti színház tagja, leányával és szobalányával – Pest*”. A következő évben, 1863-ban, július 18-án érkezett Jókai családjával a fürdőhelyre.

A nemzet mesemondója több füredi Anna-bálon megfordult: 1870-ben, 1880-ban, 1886-ban. Talán 1902-ben is, mert második felesége, Nagy Bella részt vett ezen. Az 1886-os bálról Jókai Mór részletesen tudósított is a „Fővárosi Lapok”-ban, az írás az 1886. augusztus 4-i számban jelent meg.

Z. KARKOVÁNY JUDIT

TEMPLOMTÖRTÉNET

Balatonfüred legelső templomának története nyolcszáz évet ölel át „a magyar nép zivataros századaiból”. A Bajcsy-Zsilinszky úton járók közül kevesen tudják, hogy épp a város legrégebbi épülete előtt haladnak el: a templom a 32. számú ház helyén épült a 13. század elején, az Árpád-korban.

Ország- és egyházalapító Szent István királyunk törvényben tette kötelezővé, hogy „minden tíz falu építsen egy templomot”. A szertartásokhoz szükséges ruhákat és az oltártakarót maga a király adományozta, (mise)könyvekről és papról a püspökök gondoskodtak. A pap gazdaságát a templomépítő falvaknak „két telekkel, s ugyanannyi rabszolgával (...) lóval és kancával, hat ökörrel és két tehénnel, harminc aprómarhával” kellett megalapozniuk. István király törvénye szigorúan megkövetelte a részvételt a vasárnapi miséken: „A papok pedig és az ispánok hagyják meg az összes falusi bírónak, hogy ezek parancsára vasárnap mindenki menjen templomba, öregek és fiatalok, férfiak és nők, kivéve azok, akik a tüzet őrzik.” Aki nem tűzörzőként maradt el a miséről, szigorú büntetésre számíthatott. Frissen – és nem egyszer kedvük ellenére – megkeresztelt eleinknek a templomban illendő viselkedését is szigorú szabály írta elő: „Azok, akik az istentisztelet hallgatására a templomba menvén, ott a misék szertartása alatt egymás közt mormognak, és másokat zavarnak, haszontalan történeteket mesélgetve és nem figyelve a szent olvasmányokra és lelki táplálékokra, ha idősebbek, dorgálják meg őket, és gyalázzal üzzék ki a templomból, ha pedig fiatalabbak és közrendűek, e nagy vakmerőségükért a templom előcsarnokában mindenki szeme láttára kötözzék meg, s ostorozással és hajuk lenyírásával fenyítsék meg őket.” Ahol a vasárnap egyben vásárnap volt, a kevesek által értett latin nyelvű miseszövegeknél fontosabb lehetett az adok-veszek ügyek megbeszélése. Felnégyeléssel szerencsájukre a közrendűeket nem volt szokás büntetni.

A mai Balatonfüred területén az Árpád-korban hat település létezett: Papsoka, Siske, Kék, Füred, Arács és Magyaré. A tihanyi apátság javainak 1211-ben készült összeírását alapul véve a lélekszám akkor Papsokán 145 fő, Kéken 100 fő, Füreden 104 fő lehetett, tekintélyes létszám a késő-középkori falvakban. Papsokának, Kéknek, Fürednek és Arácsnak saját temploma volt.

A papsokai *Szent Mihály templom* romjai a Balatonszőlösre vezető út elején, a régi temető mellett

láthatóak. Fürednek ezt a középkori emlékét 1966-ban nagy gonddal restaurálták; a szép természeti környezet, a csodálatos balatoni kilátás idegenforgalmi látványossággá emelik. Egy római kori villa helyén épült, a következő századokban azután többször bővítették, eredetileg román stílusú szentélyét gótikus stílusúvá alakították át. A középkor szokásainak megfelelően temető (cimiterium) vette körül. *Kék egyházát* nem említik oklevelek, templomának helyét azonban egy 18. és egy 19. századi balatonfüredi térkép pontosan megjelöli. Kövei beépültek a környező házak falába, romjaiból egy keveset még a 20. század elején is látni lehetett. Az arácsi *Boldogságos Szűz temploma* a falu délkeleti részén állt, ebből a középkori templomból alakították ki 1785-ben a ma is meglévő katolikus templomot.

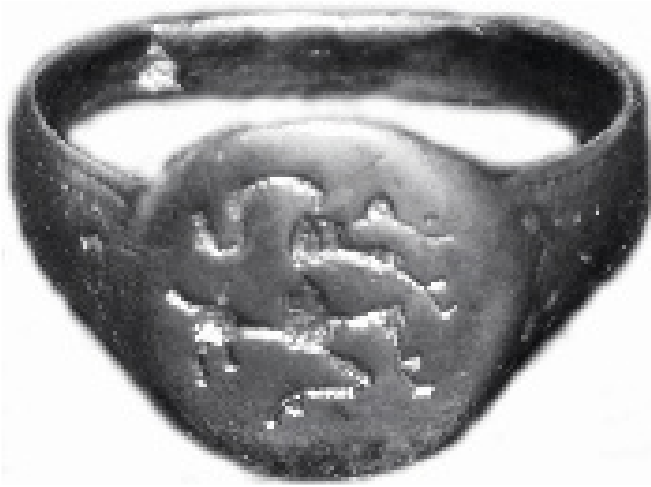
Füred egyházának, a *Szent Margit kápolná*nak a tihanyi bencés rend volt a kegyura. A *Capella Sancte Margarethé*t 1267-ben említik először IV. Kelemen pápa Viterbo városában kiadott bullájában, amelyben a pápa Szent Péter oltalma alá fogadta, azaz védelme alá vette a tihanyi apátságot, és megerősítette felsorolt javainak, ingatlanainak birtokában. (A felsorolásban kilenc háznéppel említik.)

XIII. századi I. Albert féle bécsi denár a cimiteriumból.
(2017. évi régészeti lelet)

A kápolna feltételezhetően ennél régebben épült; legkorábbi formája nem ismert, körülötte a cimiterium a régészeti leletek bizonyossága szerint az Árpád-kortól a török hódítás koráig folyamatosan

használatban volt. Névadója a késő-középkor egyik legnépszerűbb szentje, Antiokhiai Szent Margit lehet, az ő kultusza a 12-13. századtól gyökerezett meg Magyarországon.

XIII–XIV. századi griffet mintázó vésett díszű gyűrű a cimeteriumból

A török hódoltság másfél százada alatt a Balaton-felvidék elnéptelenedett; az emberek a tihanyi és a veszprémi várban kerestek menedéket, vagy a Bakony erdeiben, a Balaton nádasaiban bujkáltak a törökök elől. A hat Árpád-kori faluból négy nem élte túl a kort, Papsoka, Siske, Kék és Magyaré az oklevelekben sincs többé. Siske egybeolvadt Füreddel, Magyarét „felszívta” Arács. Emléküket néhány helynév őrzi máig: a Siske-forrás, a Kéki-völgy. Templomaik romokban, felégetve. Kék templomát és a Szent Margit templomot feltehetően egy időben, 1552 után gyújtották föl a portyázó törökök. Khadim Ali budai pasának akkor sikerült elfoglalnia Veszprém várát, a környék felprédálása a győztesnek kijáró zsákmányszerzésen túl Ali bosszúja is volt az előző, sikertelen ostromban elszenvedett kudarc miatt. Kétszáz év háborúi és egy súlyos – négy évig tartó – pestisjárvány pusztítása után a Balaton-környéki falvakban alig találni embert. Jankó János néprajz-tudós számításai szerint Arácson és Füreden 1715-ben összesen 50 család élt 279 lélekszámmal, 1720-ra 57 családot és 323 lakost valószínűsített, kevesebbet, mint ahány az 1211-es összeírásban volt.

A 16. században a Balaton-felvidéken is elterjedt az „új hit”, a protestantizmus. Dévai Bíró Mátyás, a humanista műveltségű protestáns hitszónok a börtönbüntetései közötti időkben „még a török megszállásoktól rettegő falvak népét (is) megnyerte a reformáció ügyének”. Sikerének egyik oka a nemzeti nyelvű istentisztelet bevezetése: a magyar nyelven mondott prédikáció hallgatóinak, akik a zsoldárokat

magyar nyelven, közösen énekeltek, eszükbe se juthatott „haszontalan történeteket mesélgetve” egymást és az istentiszteletet zavarni.

Amikor a török uralom és a kuruc szabadságharc leverése után összeírások készültek a bécsi udvar számára a megmaradt falvak lakosságának gazdasági helyzetéről, az összeírók 1696-ban és 1700-ban fontosnak tartották kiemelni, hogy Balatonfüred és Arács lakói „mind kálvinisták”. A füredi gyülekezetnek 1590-ben már volt lelkésze, sőt egy év múlva iskolamestere is. Az első lelkésznek, Szent Miklósi Benedeknek és az utána következő prédikátoroknak nevét, működésük idejét pontosan ismerjük az 1724. óta vezetett református anyakönyvből, azt azonban nem tudjuk, hol gyakorolták hitüket a 16. században. Az egymásnak ellentmondó feljegyzések miatt nem könnyű megállapítani, mi is történt 1710-ben és 1726-ban. Kijavították, náddal fedték be a lerombolt Szent Margit kápolnát, majd a szentély elbontásával megnagyobbították? A 2017-ben végzett régészeti kutatások során feltárt falmaradványok bizonyossága szerint nem helyreállítás és megnagyobbítás történt, hanem új templomot építettek, s a 17–18. században ez állt a mai műemlék-épületen belül.

Az ellenreformáció éveiben mindez igen kényes feladat: Padányi Bíró Márton veszprémi püspök éppen ekkor „foglalja vissza” az általa pártütőknek nevezett reformátusoktól a templomaikat. Ha másképpen nem lehet, erőszakot alkalmaz; Csopakon 1751-ben a prédikátort és híveit katonák toloncolják ki a templomból, Arácson 1754-ben 80 vasas katonát vetnek be a visszafoglaláshoz, a prédikátor éjjel, álruhában menekül a bebörtönzés elől. II. József türelmi rendeletében ugyan később biztosítja a szabad vallásgyakorlást, templom építését azonban ő is csak szigorú megszorításokkal, torony és harang nélkül, nem közútról nyíló bejárattal engedélyezi. A tihanyi apát, Grasso Villebald megtiltaná az építkezést, arra hivatkozva, hogy a templom az apátság területén áll, de a gyülekezet határozottan visszautasítja: „a mostani újjátása a szentegyházoknak tihanyi apátságnak semmi kárára nincsen, mivel nem esett azon funduson, hanem a cimeteriumnak a közepén, a mint a régi cimeteriumnak környül kőből álló kerítésének fundamentumából kitetszik.” (Az építkezés jelentős része valóban a középkori temető megbolygatása árán történt.) Grasso apát nem erőltette tovább a tulajdonlást; a községben húsz évvel később is csupán hét katolikus család élt, közülük két család tagjai vegyes vallásúak voltak. Az apátságot Falu-Füred temploma kevésbé érdekelte, mint a fürdő Savanyúvízen, a veszprémi püspök pedig nem

foglalkozott egy felújított imaház (oratórium) helyreállításával. Ez lehet az óvatos fogalmazás magyarázata: javításhoz nem volt szükség engedélyre, újonnan épült templomot viszont nem lehetett „viszszafoglalni”.

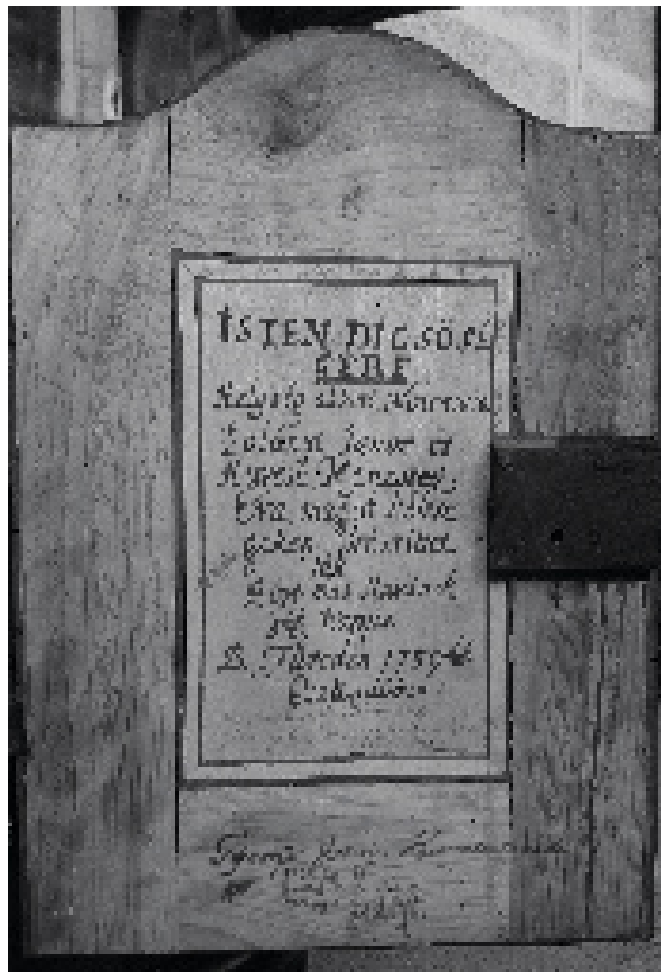
A dunántúli református egyházkerület püspöke, Torkos Jakab, aki 1747-ben végiglátogatta a Balaton-környéki eklézsiákat, Füreden hitben és gazdaságban erős egyházat talált. A vizitáció végén készült jelentését érdemes összehasonlítani Szent István hétszáz évvel korábbi előírásaival.

A református egyház tulajdona Füreden nyolc hold föld, ezen felül birtokolnak kenderföldet, rétet, szilvást és egy hold szőlőt. A pap fizetése 35 forint készpénzben. A templom épülete, a szertartásokhoz használt eszközök rendben vannak: „A szent sácramentumokhoz való edények jók és elegendők, keszkenő 4, abrosz 2, úr vacsorájához ezüst pohár és ezüst tányéroccka, ón tányér és ón kánnak (sic!) a keresztelőedényekkel edjütt.” A felsorolásban említett ezüst pohár bizonyára azonos azzal az ezüst kehellyel, amelyet Kenesei Péter tihanyi várkapitány még 1662-ben ajándékozott a gyülekezetnek. A püspök az erkölcsi élet területét vizsgálva is elégedett lehetett, kisebb intelmeit igen tapintatosan fogalmazta meg. „Tiszteletes uram a maga tisztinek, hivatásának gyakorlásában (...) hív és szorgalmatos, (...) a könyörgésekben buzgó. (...) Még eddig jól viselte magát, de mikor bort iszik, vagy hirtelenség benne. (...) A halgatók (sic!) a közönséges isteni tiszteletnek gyakorlásában serények, de ugyan találatik olya, ki fél esztendeig is alig ményen a templomba.”

A templom bútorzatából csak a barokk stílusú, in-tarziás kamarás úrasztalát ismerjük, amelyet 1789-ben Polányi János és hitvese, Kenessey Éva ajándékozott a gyülekezetnek. 1855-ig használták, ma a Dunántúli Református Egyházkerület Gyűjteményeinek Múzeumában őrzik, a reformáció 500. éves ünnepének alkalmából különleges gonddal restaurálták.

A XVIII. századi kamarás úrasztala, 1785-ből

Az ajándékozó neve az úrasztala ajtajának belső oldalán

A 19. században a kétszer is tatarozott, átépített imaház már kicsinek bizonyul a hívők befogadására, a gyülekezet ezért új templom építését határozza el. A község lakóinak száma több, mint ezer fő, közülük 919 a református. (Az emeletes iskolaépületet is ekkor emelik a 130 iskolaköteles református gyerek számára.)

Új templom építésére új helyet keresnek: „A régi Isten háza, mind helyheztetése, mind megavult állapotára nézve nem alkalmas arra, hogy ilyen számú hívek megférjenek”, és „a helye is sokkal szűkebb, ... mint hogy egy tágas, erős és illendő templom rajta épülhessen” – mondja a szónok a templom alapkötételekor 1826 augusztusában. A megfelelő helyet a régítől alig háromszáz méterre jelölik ki, „a helységnek mintegy közepén, egy tágas, szabad, kitetsző helyen”. A következő négy év alatt felépül a „fehér-templom” akkor valóban az egész Balatonfelvidék legnagyobb református temploma lett, máig meghatározó épülete az Öreg-hegy alatt elterülő óvárosnak.

Az elhagyott templom huszonöt évig áll üresen. A gyülekezet megszabadulna tőle, mivel „semmi hasznot nem hajt, sőt a conserválás (jókarban tartás)

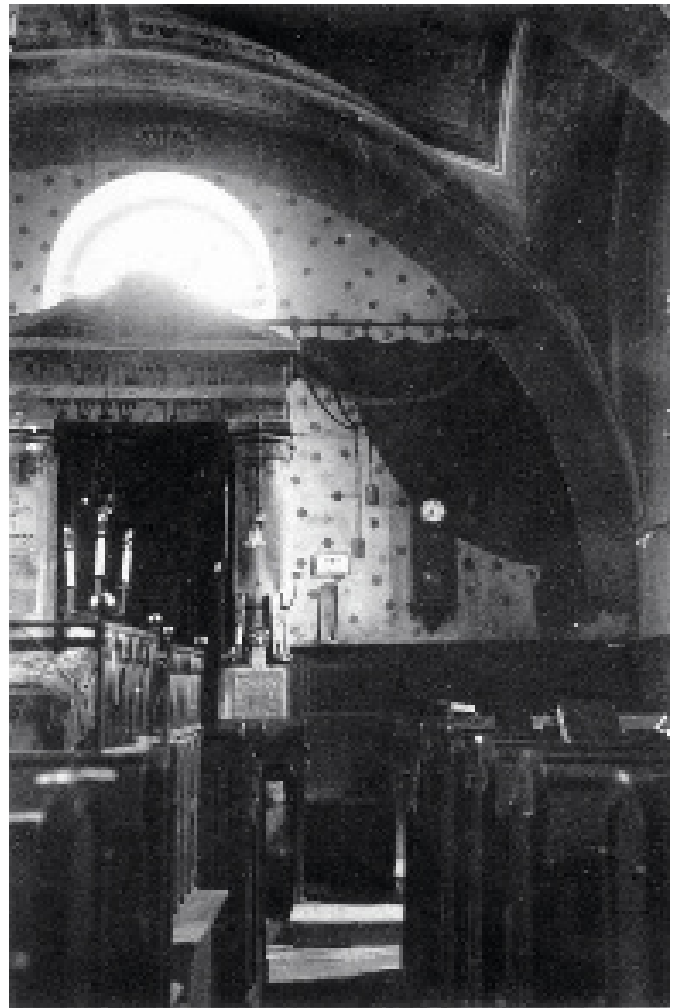
által tetemes költséget és így kárt is okoz”. Először a katolikus híveknek kínálják fel, ők meg is vennék szívesen, mivel még jó, használható állapotban van. Kérvényt írnak a veszprémi püspöknek, hogy pártolja ügyüket: „a régi, üres kálvinista templomot” olcsón meg lehetne kapni, s a megvétele alapját képezhetné az általuk régóta óhajtott plébánia alapításának. Kopácsy püspök azonban nem pártfogolja a kérést, nem is továbbítja a földesurakhoz (akik közül három magas rangú egyházi személy), csak anynyit ír a kérvényre: „ad feliciora tempora relegatur” – el kell tenni jobb időkre. Savanyúvízen, a fürdőtelepen 1846-ban az apátság költségén épül majd föl a „kerek-templom”, de plébánia alapítására és Füredközségben épített templomra csak az első világháború után kerülhetett sor.

Az ótemplomot az izraelita hitközség vette meg 1855-ben. A letelepedési (házépítési, házvásárlási szabadságot) ugyan csak 1844-től biztosította számukra országgyűlési törvény, de a füredi zsidó temetőben ennél korábban is temettek már, a legrégebbiként azonosított sírkő felirata az 1810-es évszámot jelöli meg az ott nyugvó halálozása idejének.

Az épület vételára 2.000 ezüstforint, az összeget a hitközség öt év alatt fizette ki, az utolsó részletet 1858-ban törlesztették. Az adásvételi szerződésben, amelyben részletesen rögzítették a templom elhelyezkedésére, méreteire vonatkozó adatokat, van egy meglepő pont; eszerint a templommal „el és örökre oda adnak egy tőle külön, de hozzá közel álló Tornyt”. Ez a korábban sehol, senki által nem emlegetett torony ekkor többször is felbukkan. A „fehér-templom” egyik kurátora, Somogyi Károly, aki négy éven át napra készen jegyezte az építkezés minden adatát, 1828. november 7-én ezt írta: „levették a régi toronyból a harangokat és elhelyezték az új toronyba”. A tornyot harmadszor és utoljára Rómer Flóris említette meg egy följegyzésében. Az 1850-es években többször is bejárta a bakonyi településeket, jegyzeteket készített a falvakban található „becses régiségekről”. Balatonfüredről így írt: „a zsinagóga (...) az egy régi épület”, mellette „a paplak udvarában hajdan torony”. Lehetséges, hogy az ellenreformáció idején épülő templom mellé nem haranglábat állítottak, hanem az utca felől nem láthatóan igazi tornyot emeltek, kijátszva ezzel a korlátozó-tiltó rendeletet?

A templomépület megvásárlásának nem volt akadály, az ellenőrzésre fölkerült pozsonyi főrabbi az épületet megfelelőnek találta zsinagóga céljára. Csupán néhány átalakításra került sor: a szószék helyén lépcsős felépítésű díszes fülkét alakítottak ki a Tóra-tekercesek számára, a fülke két oldalán már-

vány – vagy ahhoz hasonló – oszlopokkal. A Tórafülkét mindkét oldalról elhúzható függöny takarta, fölötte a timpanonon a 119. zsoltár sorai: „Vágyódtam üdvödre, oh Örökkévaló, és tanod az én gyönyörűségem.” Jobb oldalon falióra jelezte az időt, ha a reggeli vagy esti imához összegyűlt a szükséges tíz férfi, a *minje*. A füredi hitközség ortodox hitközség lévén, a Tóra-olvasó asztal, a *bima* a Tórafülke előtt állt.

A zsinagóga (tórafülke) az 1930-as években

„Nagyon egyszerű zsinagóga volt” – emlékszik vissza a háború előtti időkre Vera, a hitközség egyik vezetőjének, Vezér Lajosnak a lánya. *Szukkotra*, a Sátorok Ünnepe azonban mindig meghozatták a Bibliából ismert növényeket: pálma, citrus, mirtusz, szomorúfüz került minden ünneplő csokrába. Vezér Vera arra is emlékszik, hogy *Jom Kippur*kor, a Hosszú-napi böjt idején „a füredi zsidók gyermekei Oblatt Sándor házában gyűltek össze, ott kaptak enni is”.

A Segesdy utca elején épült föl a *mikve*. A fürdőnek nemcsak a zsinagóghoz, a Sédhez is közel kellett lennie: rituális fürdő csak „élővízzel” töltheti be

feladatát. A családok letelepedését is befolyásolta a templom helye: a hitközség tagjai a falu nyugati részén, a zsinagóga közelében építkeztek, a szegényebbek arrafelé béreltek lakást. Az 1859-ig vezetett anyakönyv címbejegyzései szerint tizennégy család jelölte meg lakóhelyeként a közeli utcákat.

ה', לישועתך תִּבְרַח;
שְׁעֵשְׂעֵי, וְתוֹרַתְךָ.

A 119. zsoltár héberül a Tóra-fülke fölött

A zsinagóga belseje 1945 után

Nem tudjuk, mi történt a zsinagógában 1944. május 16., a deportálás után. A rendeletben megkívánt „lelkiismeretes szigorúsággal” leltárba vették a lakatlanul maradt zsidó házakban, otthonokban maradt holmikat, majd lepecsételték az ajtót, és a kulcsot leadták az előljáróságon. Szigorú tilalom fenyegette deportálással még azt is, aki zsidó tulajdont átvesz, akár csak megőrzésre is. Októberben azonban feltör-

ték a pecsétet, leverték a lakatot az ajtókról, és vitték, amit mozdítani lehetett. A füredi zsinagógából a Tóra-tekercek nyom nélkül tűntek el.

A tapolcai gettóba, onnan koncentrációs táborokba hurcolt 153 ember közül tizenöten tértek vissza Balatonfüredre. Az általuk újjászervezett – rabbi és működő templom nélküli – szórványhitközségnek sem a zsinagóga rendbetételére, sem fenntartására nem volt módja, 1946-ban eladták a Hajógyárnak. Gyári raktárrá és garázssá átalakítása során a műemlék komoly károkat szenvedett: padlózatát lebetonozták, közepén javító aknát alakítottak ki. Mivel így sem vált igazán alkalmassá a profán célokra, évekig üresen állt, majd a Városi Tanács vásárolta meg az épületet. Hasznosítására többféle elképzelés is született, végül azonban sem hangversenyterem nem lett belőle, sem a helytörténeti gyűjtemény nem itt kapott helyet. 1991-től néhány évig a „Fekete Lovag” történelmi étterem üzemelt benne, ennek kialakítása előtt a Műemléki Felügyelőség már előírta a régészeti feltárást.

A Szent Margit egyház helyét az utóbbi évtizedekben tudományos pontossággal próbálják a régészek meghatározni. Veszprém megye régészeti topográfiája 1969-ben a „zsinagóga” címszónál Rómer Flórisra hivatkozik: „ide lokalizálhatjuk a középkori füredi templomot”. 1983-ban a Veszprémi Bakonyi (most Laczkó Dezső) Múzeum megbízásából kutatást végző Cs. Dax Margit a templomon belüli korábbi épületet határozottan a Szent Margit kápolnával azonosította, a tanulmányában felvázolt alaprajz szerint 4,5 m x 16,5 m belterületű lehetett, keleti oldalán kisebb szentéllyel. Nagy Szabolcs Balázs (ugyancsak a Laczkó Dezső Múzeum régésze) 2017-ben végzett ásatai alapján eltérő következtésre jutott: az Árpád-kori templom mindmáig nem került elő, a Cs. Dax Margit által azonosított épület későbbi eredetű. A középkori kápolnának – amely akár fából is épülhetett – helyét egyelőre nem ismerjük. Bizonyosan itt állt, csak „a telek egy másik, közeli, de egyelőre nem kutatott pontján”. A zsinagógát és a régi református templomot megelőző épület 16. századi plébánosi ház, vagy református istenháza volt. A régészeti feltárást mindkét alkalommal megnehezítette a templom többszöri átépítése.

A 2017-es régészeti kutatás a legújabb átépítést, a teljes felújítást előzte meg. A *Zsidó Kiválóságok Háza* kettős célra épül: megtartja a zsinagógát, amelynek templomként, szakrális helyként már csak ritkán lehet funkciója, és új kulturális és közösségi központot hoz létre. A Tízparancsolat két kőtáblája az oromzaton és a Tóraszekrény a boltíves nagyte-

remben az egykori templomok helyén a zsinagógát idézi és az 1944-ben elpusztított hitközség emlékét őrzi, az új múzeumpedagógiai helyiségben a zsidó származású Nobel-díjas tudósok életével és munkásságával a legmodernebb interaktív módszerek segítségével ismerkedhetnek meg a látogatók.

Így kezdődik a Templomtörténet XXI. századi fejezete.

A Mózes-tábla

Köszönöm a Pápai Református Gyűjteménynek, Halászné Kapcsáncsi Szilvia könyvtárosnak és a Veszprémi Laczkó Dezső Múzeumnak, Nagy Szabolcs Balázs régésznek az illusztrációkhoz adott segítségét.

Felhasznált irodalom:

Uhrin Dorottya: Antiokhiai Szent Margit legkorábbi magyarországi kultusza. In: REAL – az MTA Könyvtárának Repozitória <http://real.mtak.hu/54105>
Vagy: Magyar Könyvszemle, 133 (1). pp.13–31.

Zákonyi Ferenc: Balatonfüred: Adalékok Balatonfüred történetéhez a kezdetektől 1945-ig. Veszprém, 1988. Hivatkozott fejezetek:

- A füredi Szent Margit templom. 442–445. p.
- A XIX. századi épületek. Református templom. 492–493. p.
- Füred a török uralom után és a kuruc szabadságharcban. 107–113. p.

Rainer Pál: Középkor. In: Lichtneckert András (szerk.): Balatonfüred és Balatonarács története. Veszprém, 1999. 139-168.p.

Miklós Ferenc: A balatonfüredi református egyház. In: Lichtneckert András (szerk.): Balatonfüred és Balatonarács története. 1999. 603–605. p.

Dr. Anty Illés: Plébániák története. 1933. Egyházmegyei Könyvnyomda Veszprém. 1. 'Balatonfüred' 27. p.

Adásvételi szerződés a régi református templom eladására. In: Veszprém Megyei Múzeumok közleményei 1984. 17. kötet. 1985. 493–494. p.

Lichtneckert András: A Rákóczi szabadságharctól a polgári átalakulás kezdetéig. Demográfiai adatok: 219–221. p. In: Lichtneckert András (szerk.): Balatonfüred és Balatonarács története. Veszprém, 1999.

Lichtneckert András: Az izraelita hitközség. In: Lichtneckert András (szerk.): Balatonfüred és Balatonarács története. Veszprém, 1999. 637–644. p.

Veszprém megye régészeti topográfiája. 1969. 2. kötet, 'Balatonfüred', 33–44. p.

Varga Lászlóné: A balatonfüredi zsidó temető. Balatonfüred, 2004. 76.sírfel, 82. p.

Némethné Rácz Lídia: Rómer Flóris (1815-1889) a magyar műemlékvédelem és régészet „atyja” Balatonfüreden In: Füredi História 43. sz. (2015/4. sz.) 7–11. p.

Tóth Györgyi – László Csaba: Balatonfüred, Bajcsy-Zsilinszky u. 32. egykori Szent Margit templom majd zsinagóga. Műemléki vizsgálat és leltár, 2014. március. II. és IV. fejezet, és a IV. sz. melléklet

Nagy Szabolcs Balázs: Újabb ásatások a balatonfüredi egykori zsinagóga helyén. (Konferencia előadás Pátkai Ádám régésszel, 2017. Kézirat)

Bán Dávid: „Merészség és hagyomány” epiteszforum. hu (2018.január 9.)

A Balatonfüredi Helytörténeti Egyesület köszönetet mond mindazoknak, akik az elmúlt évben 2016. évi adójuk 1 %-ával támogatták. Az így befolyt 34 874 Ft-ot az egyesület alaptevékenységének finanszírozására fordítottuk.

Kérjük, hogy továbbra is segítsék adójuk 1 %-ával a működésünket!

Adószámunk: 18918421-1-19

CSONKA ENDRE

VOLT EGYSZER EGY „HUNGARHOTELS” ... (2. RÉSZ)

Baán Bea HungarHotelsről írt megemlékezését (Füredi História 47. szám) folytatva, a múltat gazdaságtörténeti környezetbe ágyazva szeretném bemutatni a HungarHotels Balatonfüredi Önálló Egység fénykorát és elmúlását.

A mindössze 38 évet magáénak tudó, 1958-ban alapított Országos Idegenforgalmi Szálloda és Étterem Vállalat (OISZÉV), majd jogutódja a Hungária Szálloda és Étterem Vállalat (HungarHotels) 1996-ben tőzsdei felvásárlás útján került a Danubius Rt. tulajdonába. E rövid élettartam ellenére az egyszerűség kedvéért csak HungarHotelsként emlegetett országos nagyvállalat a Balaton térségének, ezen belül Balatonfüred kistérségnek meghatározó vállalkozásává vált. A turisztikai kínálat legfontosabb szereplője – a maga szállodai, éttermi, és egyéb vendéglátóipari kínálatával –, a gasztronómiai tevékenységével, a szórakoztatás területén nyújtott igényes kínálatával maradandó értéket alkotott. Balatonfüred és környékének fejlődési irányát, kultúráját, közösségi életét aktívan befolyásolta.

I. „Hőskorszak” (1958–1965)

Az 50-es évek végén, az erőltetett iparosítási program látványos kudarcát követően értékelődött fel ismét a turizmusban rejlő lehetőség. (Korabeli újságcikk: „az idegenforgalom nem a burzsoázia játszadózása, hanem a népeket összekötő olyan jelenség, mely a nyersanyagokban nem túl gazdag Magyarország számára gazdaságilag is nagy jelentőségű.”)¹ A turisták tömeges megjelenését a kereslet oldaláról nem csak a fizetőképes kereslet hiánya, a közlekedés nehézsége, de a két szemben álló világtrend kialakulása, a vasfüggöny megépítése, a bezárkózás, illetve a fogadókészség nagyon szegényes volta sem segítette.

Egy 1959-ben készült² elemzés szerint a Balaton partján az alábbiak szerint alakult a szállodai kapacitás:

Időszak	Szállodák száma	Szobák száma	Ágyak száma
1958.			
III. n.év	50	1144	2127
1959.			
III. n.év	54	1618	3120
%-os emelkedés	8,0%	41,4%	46,7%

(A 4 szálloda bővülését a motelok jelentették 1959-ben – Siófok, Keszthely, Tihany, Földvár te-

lepüléseken történt létesítéssel. Ezek a motelok a brüsszeli világkiállítás pavilonjai voltak, melyeket megvásárolt a magyar állam. A II. világháború után ezek voltak az első jelentős új beruházások a Balaton partján.)

A kiadvány szerint a 4 motelben 88 189 vendégéjszakát töltöttek el a vendégek 1959-ben, melyből 72 % a hazai (68 876 éj), 9,3 % osztrák (8 163), 1 % NSZK (875), 1,2 % szovjet (1104 éjszaka).

Balatonfüreden az Arany Csillag és az Astoria jelentette az indulás éveiben [1958-ban és azt követően – a szerk.] a szállodai kapacitást. Az IBUSZ korabeli szállodaismertetője szerint³ az Arany Csillag 120 szobával, 155 ágyval és 67 pótágyval állt rendelkezésre. Néhány szobának volt csak fürdőszobája, a folyosó végén elkülönített női, férfi WC és fürdő volt. A rendszeresen előforduló vízhiány, áramhiány miatt a toalettekbe ceglédi kannában készítették be a vizet, amit az udvaron tárolt lajtos kocsiból vitt fel a személyzet. Csapó Gyula 1957-ben kezdte tanuló éveit a szállodában. Konyhai munkájára így emlékezett vissza: a reggeli munka azzal kezdődött, hogy a jégszekrényekről, halas hűtőkádokról leengedte a megolvadt vizet, jéggel feltöltötte azokat. (A hal vasúton Siófokról érkezett menetrend szerinti járáttal 50 kg-os fűzfa kosárban, jéggel és gyékénnyel bélelve. A szállítás a vasúttárolásról egy tricikli segítségével folytatódott. A konyha teljes személyzete részt vett a feldolgozásban: nagy halas ládába rétegezve rakták a különböző fajtájú, méretű halat. Ezt a jeget kellett időről időre pótolni.) A baromfit élve kapták ketrecben. Aznap annyit vágtak, amennyi a napi ételkészítéshez szükséges volt. A többi napokig tartották, etették, itatták. A tűzhely vegyes tüzelésű volt. Ha a fűtőt helyettesíteni kellett, akkor már öt órakor indult a napja. Az Astoria szálló étkezési lehetőség és melegvíz szolgáltatás nélkül idényjelleggel várta a vendégeket. A tisztálkodási lehetőséget – fürdőjegy vásárlásával – az Aranycsillag szálloda biztosította.

1962-ben megújult a Balaton Étterem⁴ (állami protokoll rendezvényeknek lett a gyakori helyszíne), ugyanebben az évben a Hajógyártól átvett Vitorlás klubházból [erre valószínűleg inkább csak 1964 körül került sor – a szerk.] zenés szórakozóhelyet alakítottak ki. A 60-as évek elején beindult a Csárda program: előbb a Baricska csárdát újították

fel, majd az évtized végén megnyílt Csopakon a Malom csárda, és átvették a TSz-től a Hordó csárdát. 1964-ben a Fenéki strandon üzemelő autós táborban Camping Önkiszolgáló Éttermet építtetett a vállalat, ami majd az 1966-os Nemzetközi Camping találkozó fontos bázisává válik.

Tihanyban a Sport szálló a zászlós hajó a Kastély szállóval, illetve a világkiállításon vásárolt Motellel. 1961-ben nyitott a volt apátsági istállóból és pajtából átalakított Rege Cukrászda. 1963-ban épült az első szálloda a régióban '45 után: a Hotel Tihany a tihanyi rév közelében ^{*(5)}.

A korszak legfontosabb hiányosságai: a beruházások szinte teljes hiánya, régi vendéglátós dinasztiák ellehetetlenítése, vendéglátóipari gépek, eszközök gyártásának teljes hiánya, a szocialista erkölcs és a hagyományos értékítélet különbözősége, élelmiszer hiánygazdaság, utánpótlás képzésében csak a leggyengébb gyerekek bevonása. A fenti megoldatlan problémák mellett meghatározta a konyhatechnológiát az adott kor lehetősége: a hűtés jégszekrényvel működött, amihez a jeget a Balatonon vágják, majd elvermelték. (Balatonfüreden 5 helyen alakítottak ki jégvermet, és működött egy jéggyár a mai Füred áruház helyén.) Előkészített nyersanyag gyakorlatilag nem volt kapható a konzerveken kívül.

II. Látványos fejlődés (1965–1979)

1965-ben az OISZÉV megszűnik, jogutódja a Hungária Szálloda és Étterem Vállalat. Az első jelentős beruházás Almádiban a Pannónia étterem volt, majd 1965-ben megkezdődött az Annabella tervezése.

1968 kitüntetett dátum a gazdaságpolitikában. Ez az év az „új gazdasági mechanizmus” bevezetésének időpontja, – azaz a tervutasítás helyett a szabályozókkal irányított tervgazdaság modelljét vezették be. A kistérség turisztikai fogadóképességének alakulásában is fontos időszak: megépülnek a „luxus” hotelek. 1968. április 22-én adják át a 386 szobás, 850 ágyas Annabellát⁶, 1969. április 18-án az Auróra szállót (a partra vezető híd csak egy évvel később épült meg, így a 71-es út elzárta a szállodát a parttól). Ugyancsak ebben az évben (1969. 07. 05) kezdte meg tevékenységét a 401 szobás, 880 ágyas Hotel Marina.⁷ A korszak leghíresebb éjszakai szórakozóhelye működött a Marinában. Az időszak neves zenészei, revütáncosai léptek fel a Marina bárban (Máté Péter, Szécsi Pál, Ambrus Kyri, Harangozó Teréz, Cserháti Zsuzsa,

Medveczky Ilona ...) Ezt a színvonalat igyekezett a többi egység is tartani. Az Annabella nyitását követően Hacki Tamás és Vékei Lili neve fémjelzte az éjszakai bár műsorát. A Vitorlásban a Gemini játszott, míg az Annabella szálloda éttermében kezdetben Boros Lajos zenekara, majd Lakatos Ferenc együttese szolgáltatta a cigányzenét.

A szállodák nyitása alapvetően változtatta meg a település és annak lakóinak életét.

Turizmus létezett ugyan 1968 előtt is Balatonfüreden, de a szállodák nyitásával megötszöröződött a város szálláslehetősége. Az addig alapvetően mezőgazdasági munkából élő, helyi piacra termelő falusi emberekkel egy nemzetközi életvitelhez szokott, magas igényű vendégsereg színvonalas ellátását ellátni, mely sajátos szakmai tudást, nyelvismeretet várt el. Az adott kor technikai színvonalát jelentő beruházás, annak kiszolgálása, nyersanyaggal való ellátása más minőségi elvárást idézett elő. A város felkerült a nemzetközi aktív turizmus térképére! A magas szintű szakmai munka nagy hatást gyakorolt a térség vendéglátására. Új szakemberek ezreinek képzésében vállalt fontos szerepet.

A hálózat látványos bővülése mellett (amit nem csak a három új építésű szálloda jelzett), egyre több kis üzlet, vendéglátó egység kérte csatlakozási lehetőségét – szívkörházi büfé, kőpavilonok, OKISZ Üdülő, Yacht Étterem, csopaki Külker Üdülő, stb. A szállítást 1972-ben 14 teherautó, 21 motor, Mercedes busz és egy Fiat mikrobusz 32 fős szállítói gárdával végezte.⁸

Az új szállodák hatalmas raktárakkal, kiszolgáló helyiségekkel rendelkeztek – ennek ellenére központi raktárak is léteztek (csak az italtár 4 különböző bérelt helyen volt elérhető), de külön raktár kellett a fogyóeszköznek, segédanyagoknak is. A műszak is tagoltan, több telephelyen végezte feladatát. Ebben az időszakban 82 fő alkalmazottja volt a műszaki igazgatóságnak. A legnagyobb telephely a volt téglagyár területén, a Vadvirág utcában létesült: külön kőműves részleg, asztalos és kárpitós brigád, hűtő és kávéfőző gépjavító, autószerelő segítette a területigazgatóságokon dolgozó 10-15 fő munkáját!

20 fős kertészbrigád 15 hold parkterületet gondozott, látta el friss, élő virággal valamennyi üzletet! Az erdészettől 4 hajós üvegházat béreltek az Annabella közelében, a Marinában megépült 1973-ban a pálmakert a növények téli teleltetésére, szaporítására és Tihany is gondoskodott a maga szükségletéről.

A munkaerő helyzet akkor is sok nehézséget okozott! A nyári szezonra komplett szakács és felszolgáló brigádok érkeztek Budapestről, Győrből, Pécsről.

A Marina szálloda nyitására az 1969-ben végzős főiskolás fiatalokat irányították, hogy aztán itt tapasztalatot szerezve, az 1969 év végén nyíló Duna InterContinental munkavállalói legyenek. A beosztott dolgozókat Túrkevéről, Mezőtúrról, a Nyírségből toborozták – mintegy 150 fő érkezett erről a vidékről 1969-ben! (Nagy balszerencsét és bonyolalmat okozott az első évben kitört szalmonella járvány a Marinában: nyitás után azonnal karanténba kellett zárni a dolgozók több mint a felét egy fertőzés miatt!) A munkaerőkérdés nehezen kezelhető volt, ezért telente szakmai képzések, nyelvtanfolyamok biztosították a megélhetést, és egyben a felkészülést a szezonra. Volt olyan év, amikor 150 fő 4-6 havi képzését végezték – a nyári munkaerőgondok megoldása érdekében. Már 1968-ban létrejött a kapcsolat az NDK Inter Hotel lánccal, majd a következő években kiteljesedett: Gerában, Lipcsében, Erfurtban, Karl Marx Stadtban, Drezdában, Warnemündében és Berlinben volt lehetőség munkát vállalni – 100 főt meghaladó volt a jelentkezők száma! További kereseti lehetőséget jelentettek a külföldön végzett magyaros napok/hetek: az egyik legnagyobb motivációt jelentette, hogy külföldi munkalehetőséghez jutottak a dolgozók. A munkaügyi nyilvántartás az önálló egységnél 2670 főt regisztrált 1973-ban⁹, ami további téli munkalehetőség szervezését igényelte: nagyüzemként zajlott a gasztrófol termelés, a szilvás gombóc gyártása a szállodákban! (Híressé vált a szlogen: Szilvás gombóc, derelye, HungarHotels ereje!)

Ugyancsak jelentős lépés volt a munkaerő megtartásában a megfelelő bérezés: 1970-ben az országban egyedülálló módon bevezették a tiszta jutalékos rendszert a felszolgálók körében! Ez a rendszer ösztönözte a dolgozókat a nagyobb bevétel elérésére akár lényegesen több munkaidő vállalásával is, illetve a kereset az adott korban kiugrónak számított! (1973-ban felszolgálóként dolgoztam az Arany Csillag Szállodában. A munkakönyvem szerint „eszmei alapbérem” 1 000,-Ft volt. A jutalékom azonban ennek a 3-5-szörösét tette ki, vagyis ekkora munkabér került számfejtésre. Ehhez jött a közel hasonló nagyságrendű borraivaló. Mindezért a nyári hónapokban nem volt ritkaság a havi 300 ledolgozott óra.)

Szintén nagyon fontos volt a dolgozói szállások létrehozása: az 1965-ben megépült tihanyi „Bika”

mellett az új szállodák megépítésével egy időben két 72 szobás munkásszállást adtak át (a köztudatban csak nemes egyszerűséggel Annabella és Marina Sing Sing névre keresztelve), ezzel több mint 500 dolgozó elhelyezését oldották meg. A dolgozói szállásokon túl szükség volt IBUSZ lakások bérlésére is.

Részlet Aczél György¹⁰ Marina szállodaigazgató 1971. évi szezonnyitó beszédéből: „... 1971. január 1-én kaptam a kinevezésemet... Érkezésemkor nem volt a szállodának vezető gárdája, hisz az elmúlt szezonból kizárólag Köllő, Kabainé és Lőrincz elvtársak maradtak. Közülük Kabainé és Lőrincz elvtársak csúszttak. ... A szálloda tervezett munkaerő létszáma 360 fő. Jelenleg a házban 315 fő dolgozik ... A házban dolgozó 42 fő felszolgáló közül mindössze 4 szakképzetlen van, de ezeknek is van már bizonyos gyakorlatuk. A Royalból kaptunk egy komplett felszolgáló brigádot, a füredi területről és Pécsről is, más vállalattól jött néhány, és a pesti házakból egy-kettő (Inter, Béke)...

A szállodára vonatkozóan bérleti szerződésünk van az IBUSZ-szal és a Maléval... Kétségtelen, hogy ezzel a formával a bevétel biztosított, ugyanakkor hátrányos helyzetbe hozza a szállodát a saját vendégkör kialakításában. Nem ad lehetőséget a valutáért történő értékesítés fokozására, hiszen a 13 szoba gyakorlatilag nem emelhető, azt az esetet kivéve, ha az IBUSZ vagy a Malév nem tölt... A szálloda terve 10 130 000,- Ft. Ebből az IBUSZ és a Malév 8 770 000,- Ft-tal részesedik. ...A műszaki akadályokról szólva... két olyan alapvető műszaki dolog van, mely megoldást kell, hogy nyerjen: az egyik a melegvíz szolgáltatás, a másik a felvonók. ...A mosogatógépiünk mind a mai napig nem lett beüzemelve, noha óriási szükség lenne rá... Összefoglalva elmondhatom: a ház nyitása nyugodt körülmények közt történt, a nyitásra való felkészülésünk jó volt. A forgalom lebonyolításához a személyi feltételek adottak, a technikai hiányosságokat mihamarabb pótolni fogjuk...”

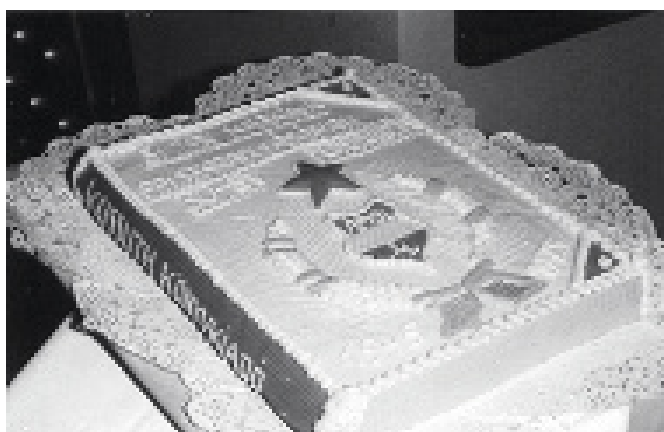
A vendéglátás eleganciáját volt hivatott biztosítani az, hogy még a csoportokat is angol felszolgálással¹¹ kellett kiszolgálni (ott legfeljebb megengedett volt a kézből tálalás). A vendégek előtt végzett értékesítés széleskörű volt: nemcsak befejező műveletként végezték a flambírozást, hanem ételek készültek a vendég asztalánál, salátát keverték a felszolgálók, az italos kocsikról pedig a kevert italok sokaságát kínálták.

Bár sokáig ismeretlen volt a hűtőszekrény, hűtőkamra, az étlapok mégis hallatlanul változatosak

voltak! A hasábburgonya héjas burgonyából készült, a párizsi köret jó ízű zöldségfélét tartalmazott, a szalmaburgonyából pedig annyi körettartó fészket készítettek, hogy még a parti fecskék sem tudták felülmúlni.

A gasztronómiai élményt nemcsak a konyha, a különleges tálalás, hanem a szórakoztatás, a sajátos folklór is elősegítette. 1970-ben 170 fő tevékenykedett a szórakoztatás területén: cigányzene, tánczene, illetve a bárműsorok szereplői álltak alkalmazásban. Csak Füreden 5 nagy zenekart foglalkoztattak. A cigányzene összetétele minimum 7 főből állt: a prímás, a segédprímás, brácsás, cimbalmos, bőgős, csellós, klarinétos kellett a jó hangzáshoz, az asztalok közötti zenéléshez.

A szakmai munka magas színvonalú biztosítását jelentette a folyamatos belső képzések, szakmai versenyek, illetve a tanulóképzés is. 1971-ben 51 tanuló foglalkoztatott a HungarHotels, akiknek nemcsak szakoktatójuk, hanem rendszeres összevont szakmai képzésük is volt. Megrendezték a vállalaton belüli szakmai ki mit tud?-ot.

A HungarHotels Balatonfüredi Önálló Egységet jól szervezett, minden területen pontosan meghatározott feltétel és követelményrendszer alkalmazásával üzemelő munkáltatóként tartották számon. Az ország vezető szállodaláncából adódóan központja kidolgozta a működés elvárásait, és azt a szabályozást helyi szintre adaptálva elvárta a területi szintektől is. Az Önálló egységek tervegyeztetésen alapulóan önálló gazdálkodó egységek voltak. Létezett vállalati Szervezeti és Működési Szabályzat (SZMSZ), de ennek helyi szintű megfelelője volt érvényes az itteni egységekre. (Az 1971-ben kiadott SZMSZ 212 oldalán írja le a vállalat és az önálló egység kapcsolatát, az önálló egység szervezését, munkarendjét, munkaköri leírásait.) Ugyanígy elkészült az ügyviteli szabályzat, ellenőrzési szabályzat, leltározási szabályzat, és a különböző területek üzemeltetésével kapcsolatos ügyrend.

A kedvező munkahelyi légkör, az összetartozás élményét segítették elő a belső rendezvények, ünnepek. Kitüntetett nap volt a Nőnap, ahol nem egyszerűen a lányok, asszonyokra irányult a figyelem, de ekkor történt a nyereségrészesedés kifizetése, a brigádmozgalmak értékelése, a kiugró teljesítmények elismerése. (A kor fonákságához tartozott, hogy nyereségrészesedés fizetésére akkor is sor került, ha a területigazgatóság veszteséges volt, mivel a nagyvállalathoz kapcsolódott a részesedés fizetése.) A helyszín rendszerint a Balaton Étterem volt, ahol hajnalig tartó személyzeti bál tette emlékeztetővé a napot. Ugyancsak csapategység kovácsoló volt a május elsejei felvonulás. A dolgozók nem a politikai jelentőséget, hanem a majálist, a sör és virsli jegyek beváltásának lehetőségét látták a rendezvényben. Mivel ez városi rendezvény volt, a kitelepülés, a résztvevők ellátása komoly logisztikai feladatot is jelentett. Ugyancsak rendszeres kitelepülő volt a vállalat a Nagyvázsonyi Lovas Napokon!

A gazdálkodás körülményei, az elvárások nem hasonlíthatóak össze a jelenlegivel. 1972-ben új szállodai osztályba sorolási rendelet lépett életbe.¹² A szálláshely kapacitás ebben az időben Balatonfüreden:

Szállodai kapacitás összesen:	2128 fő	16,8 %
Szálloda A II kategória	1854 fő	14,3 %
Szálloda B kategória	224 fő	2,0 %
Szálloda C kategória	52 fő	0,5 %
Turista szállás	50 fő	0,5 %
Kemping	3000 fő	27,2 %
Kereskedelmi szálláshely	7000 fő	63,6 %
Magánszálláshely	1900 fő	17,3 %

A Balatonfüredi Önálló egység (melynek ekkor mintegy 80 üzemelő egysége volt) fő gazdálkodási adatai (az adatok ezer Ft-ban)¹¹

Összes árbevétel	160 794
Árrés	110 215
Árkiegészítés	13 034
Egyéb dotáció	30 693
Italforgalmi adó	1 574
Bővített bevétel	206 062
Munkabér	41 378
Bérmunkaadókat terhelő járulékok	7 106
Eszközleltetés járulék	19 670
Ráfordítások összesen	195 291
Nyereség	10 771

A nyereségre ható tényezők ebben az időszakban:

Ételár kiegyenlítés a bevétel %-ban

Osztályon felüli étterem	45 %
I. osztályú étterem	40 %
II-IV. osztályú étterem	30 %
Közétkeztetés	20 %
Ital forgalmi adó	- 5 %
Szállodai árkiegészítés (dotáció)	12 %
Szezonár kiegyenlítés (dotáció)	12 %
Valuta ártámogatás (1\$ = 30 Ft)	10 Ft/1 \$

Ahogy a fenti számokból kiderül, a hatalmas hálózáttal működő terület csak az állami támogatások, dotációnak köszönhetette nyereséges üzemelését 1972-ben!

A 70-es évek első felének gyors, látványos fejlődése az évtized második felére lelassult (1973-as első olajválság hatása). új létesítmények annak ellenére sem épültek, hogy a turizmus jelentős fejlődésével (1975–78 között megduplázódott, 5 millióról 10 millióra nőtt a beutazások száma!) ezt igényelte volna. A fizetővendéglátás, a camping, a nagy önkiszolgáló éttermek, illetve az ételbárok virágkorát jelentette ez az időszak, hiszen ezeknek a beruházásoknak igénye elhanyagolható a szállodákhoz képest.

III. Új vállalkozási formák – majd fogyókúra

Az ország gazdasági nehézségei (1979-es második olajválság!) nemcsak a beruházások lelassulásában, elmaradásában mutatkoztak meg. Az irányítási rendszer felülvizsgálata halaszthatatlan. A kisvállalkozói formák megteremtése, a magánszektor tevékenységének liberalizálása, a működő tőke megtalálása és bevonása a gazdaságba új vállalatvezetési

formák megjelenését igényelte. Az új elvárás a normativitást, a nyereségérdekeltséget, a veszteséges tevékenység visszaszorítását célozta meg. 1980. január 1-től szabad kezett a vállalatoknak az üzleti haszonkulcs alkalmazásában. Erre annál is inkább szükség volt, mert az évtizede tartó árstabilitás nem volt fenntartható, 1979. 07. 23-án igen jelentős élelmiszer áremelkedést hajtott végre a kormány.

Az új üzemelési formák, új kezdeményezések országosan is úttörő jelleggel, először a vendéglátásban, azon belül is a Balaton partján kerültek bevezetésre. A HungarHotels szállodák igyekeztek a vendégeiknek a teljes panziós ellátást biztosítani, azaz a pénzköltést helyben biztosítani. A büfé rendszerű étkeztetés még nem volt divatban, így sajátos módon biztosították a bevételt: saját fizető eszközt (panziós coupon) bocsátottak ki 1980-1991 között. A kuponokkal fizethetővé vált az éttermi étel és italfogyasztás. Az Önálló egység más egységében is beváltható volt a fizető eszköz, nem csak a kibocsátó helyen.

Az Önálló Egység igyekszik mindent megtenni a veszteségek csökkentésére, a forgalom növelésére. 1982-ben megnyílik a Margaréta, 1983-ban 3 szálloda kap új úszómedencét szoláriummal és szaunával (az Auróra és a Marina tekepályával is bővült, amit új, igényesen kialakított presszó egészített ki.) A Marina szálloda uszodája az évtized végéig télen is üzemelt – munkát adva a személyzetnek, illetve a városban élőknek sportolási lehetőséget biztosított. Ugyancsak 1991-ig fennmaradt a Marina bár műsora, mely a szálloda jó hírét volt hivatott megtartani. Változatlanul hangsúlyt fektetnek a szabályozott tevékenység elvárásainak megfogalmazására illetve az Önálló Egység területei közötti versenyekre.

A szakmai munka mellett a szolgáltatás területén a nagy tömeg ellátása, illetve a fizetőképes kereslet korlátai miatt szükség volt a munka egyszerűsítésére, a költségek csökkentésére:

- az éttermi értékesítés területén az angol felszolgálásról átállt a svájci felszolgálási módra valamennyi szálloda. Ezzel egy időben a Zsolnay porcelán helyett egy strapabíró, de megjelenésében, esztétikájában attól messze elmaradó UNISSET porcelán családot vezettek be. Az elegáns Ajkai Üvegyár Béke csiszolt poharai helyett a salgótarjáni gépi pohár lett a napi használat tárgya. A váson szalvétát felváltotta a papírszalvéta. Az ezüstözött alpakka eszközök helyett ugyan beszereztek króm-nikkel ötvözetű fém tálakat és eszközöket, de napi használatba már ritkán kerültek.

- Lemondtak az éttermek a napi friss virág kirakásáról.

- A szőttes, színes abroszokat felváltotta előbb a len-damaszt, majd az egyszerű pamutból készült textília.

- Az ételek változatos tálalása eltűnt (bogrács, kard, timbálok, fatálak, stb.)

- A szállodák mind kevésbé engedhették meg maguknak a zenés szórakoztatást.

- Üde színfoltot jelentett a Marina Bár változatlanul érdekes, nívós programja, melyben az Ungár zenekar szerepe elévülhetetlen.

Az évtized első fele még az új üzemelési formák bevezetésétől volt hallatlanul izgalmas, az évtized második fele már mutatta: nem elégséges az apróbb változtatás. Az önálló egység vezetőinek szinte napi feladattá vált a különböző telekkönyvi kivonatok beszerzése, az egyes üzletek átadására való előkészület, majd annak lebonyolítása.

A vállalati összetartást, a csapatszellem erősítését jelenti az 1983-óta folyamatosan megrendezett vállalati olimpia.

A változások időrendben az alábbiak szerint történtek¹³:

1981:

- Az Auróra terület (Balatonalmádi) árrés gazdálkodásra tér át, megszűnik a kötelező haszonkulcs használata

- az idényjellegű egységeknél elő és utószezonban mérséklük az alkalmazott haszonkulcsot, ami 20 % engedménynek felel meg

- ebben az évben 4 egységet szerződéses üzemeltetésbe adnak át, további 19 szerződést pedig előkészítettek.

1982

- 22 egység üzemel szerződéses üzletként

- az árréstömeg gazdálkodást széles körben bevezették (már csak irányhaszonkulcs a megadott az árképzéshez)

- megszűnik a téli foglalkoztatás (mirelit szilvás gombóc)

- megnyílik az IBUSZ-szal közös, vegyes tulajdonú Margaréta, melyet a HungaHotels üzemeltet.

1983

- Jövedelemérdekeltség bevezetése a Balaton Étteremben

- osztrák hitelből 3 uszoda (Auróra, Annabella, Marina) épül

- Megrendezik az első „HungarHotels olimpiát”.

1984

- A jövedelemérdekeltséget széles körben bevezették.

- A tihanyi terület átépítés miatt előbb zár.

1985

- A tihanyi terület megszűnik, helyette létrejön külföldi érdekeltséggel a Club Tihany (15 értékesítő hellyel csökkent a HH Balatonfüredi Önálló Egység)

- 4 kis munkahelyi büfé üzemeltetéséről mond le végleg az önálló egység.

1987

- További profilidegen, más gazdálkodó tulajdonát képező egység üzemeltetése szűnik meg (szívkórházi büfé, Shell presszó, Yacht Étterem)

- Eladtak egy-két kis egységet

- Bergmann Ernő, a Marina Cukrászüzem vezetője egyéni indulóként részt vesz a Frankfurteri Szakács Olimpián, ahol szép sikereket ér el. (A magyar csapat tagjai: Benke László, Lukács István, Novák Ferenc, Nemeskövi Dénes, Kopcsik Lajos.)

1988

- Az angol felszolgálást felváltotta a svájci felszolgálási mód, majd bevezették a büfé rendszert, először csak a reggeliztetésnél, majd a főétkeztetésnél is.

1989

- Megszűnik a Csopak Külker Üdülő üzemeltetése

- a spontán privatizáció keretében részvénytársasággá alakul a vállalat

- megtörténik a bérbruttósítás.

A fenti változások hatását a bevételre és az eredményre az alábbi táblázat mutatja¹⁴.

Vállalati jövedelmek, 1980-1990. Éves adatok (1000 Ft-ban)

Év	Összes jövedelem	Összes költség	Nettó jövedelem	Magyarországi adó	Utószámlázott adó	Utószámlázott adó %	Összes jövedelem
1980	209.317	162.516	46.801	14	22.944	14,8%	23,745
1981	199.417	141.148	58.269	12	27.214	17,7%	25,079
1982	220.207	150.149	70.058	7	21.214	18,7%	22,844
1983	406.207	281.224	124.983	21	18.664	14,9%	14,000
1984	411.107	282.274	128.833	16	31.344	24,3%	14,000
1985	417.115	271.114	146.001	6	31.400	21,5%	14,000
1986	427.215	272.111	155.104	1	41.414	26,7%	15,000
1987	419.111	268.000	151.111	-	41.111	27,2%	15,000
1988	424.111	274.000	150.111	-	41.111	27,2%	15,000
1989	424.111	274.000	150.111	-	41.111	27,2%	15,000
1990	424.111	274.000	150.111	-	41.111	27,2%	15,000

Forrás: Széchenyi István: „A Balaton Hoteljei”

A körülményekhez próbált ugyan igazodni a vállalat vezetése, az évtized végére mégsem sikerült elérni legalább a pozitív nulla eredményt!

IV. Útkeresés – Záróra 1989–2006

1990

- A Legfőbb ügyészség semmissé nyilvánítja az Rt-vé alakulást, megsemmisíti a cégbírósági bejegyzést
- Kft. alakul az Auróra területigazgatóságából, valamint 3 különálló üzletből (Kedves, Vitorlás, Rege cukrászda), melyek bérleti díjat fizetnek az önálló egységeknek.
- Megkezdődik a HungarHotels profiltisztítása.

Az elhúzó privatizáció évei (1989–1996)

Azért, hogy a szállodaláncot egyben tarthassa a vállalat, 1989-ben – úgynevezett spontán privatizáció keretében – részvénytársasággá alakult, és részvényeinek 51,6 %-át a svéd Quintus konzorciumnak 283,2 millió nyugatnémet márkáért adta el. A vállalati Tanács jóváhagyta az üzletet, de a Legfelsőbb Bíróság érvénytelenítette azt.¹⁵ 1991-ben a hálózatról leválasztották a **Duna InterContinental** szállodát, a **Royal** szálloda üzletrészét, a **Club Tihany** üdülőközpont részvényeit, és további 19, főként szerényen jövedelmező szállodát, hogy azokat egyenként értékesítsék. A szombathelyi **Isis** és a szegedi **Tisza** szállodákat bezárták, a többi szállodát azonban a HungarHotels üzemeltette tovább azok eladásáig. A **Duna Intercontinentalt** a Marriott szállodacsoport vette meg 53,1 millió dollárért, és a leválasztott egységek is gazdára találtak.

Az első privatizációs programban a vállalat nem kelt el, ezért 1994-ben újabb 7 egységet – a szegedi **Hungária**, a szombathelyi **Claudius** és **Savaria**, a székesfehérvári **Alba Regia**, a pécsi **Nádor**, valamint a budapesti **Expo** szállodákat és az ugyancsak fővárosi **Panoráma** üdülőközpontot – választottak le, és a 15 szállodát birtokló társaság részvényeinek 51 %-át hirdették meg eladásra. Ezt a pályázatot az American General Hospitality Inc. nyerte meg 55 millió dolláros ajánlatával. A nyertes kihirdetése után Horn Gyula miniszterelnök utasítást adott a privatizációs eljárás felülvizsgálatára. A vizsgálat megállapította, hogy a társaság eladásából nagyobb haszon érhető el, így az eladás újból megíúsult.

1995-ben született döntés arról, hogy a **Forum** szállodát önállóan értékesítik. A pályázatot az InterContinental Hotel Group nyerte meg (a Forum

addig névhasználati szerződésben állt az InterContinentallal). A 14 szállodából álló (Budapestben az **Astoria**, a **Béke Radisson**, a **Budapest**, a **Flamenco**, az **Erzsébet**, a **Grand Hotel Hungária** és a **Stadion**, Balatonfüreden az **Annabella** és a **Marina**, Egerben a **Park-Eger**, Pécsen a **Palatinus** és a **Pannónia**, Győrben a **Rába**, Sopronban a **Lövérszálloda** tulajdonló) társaság önkormányzatok által birtokolt részvényeit a vagyongekezelő társaság megvásárolta, és az Rt. saját részvényeit bevonta 1996-ban. A vagyongekezelő a cég papírjainak 85 %-át hirdette meg eladásra. A pályázat nyertese a Danubius Hotels lett (forrás: Wikipédia). Az 1994-es megíúsult privatizáció során a General Hospitality 5,6 milliárd forintot ajánlott a részvények 50 % +1 szavazatért, míg a Danubius Rt. 8,125 milliárd forintot fizetett úgy, hogy a vételi ár 20 %-át kárpótlási jeggyel fizette a vevő.¹⁶ (A kárpótlási jegy piaci ára 30-50 %-os sávban mozgott ebben az időben, míg a beszámítási ár 172 % volt.

Miközben a rendszerváltás után a privatizáció folyamatosan napirenden volt, a vállalat mélysegesen eladósodva a felvett osztrák hitel törlesztésével küzdött, saját forrás szinte semmire nem jutott. A pénztelenség látványosan megmutatkozott az üzemeletetésben Balatonfüreden is:

- a strandok iszaptalanítása elmaradt, megjelent a szúrós hínár
- a hatalmas strandjaink pázsitjának felújítása elmaradt, gyomokkal fertőzötté váltak
- 1992-ben elvonták a nem szállodákhoz tartozó vendéglátóipari egységeket. Kezelője továbbra is a Hungária Szálloda Rt. Semmilyen lényegi beruházás nem történik
- a Marina Lido ugyan jelentős fejlesztés következtében megújult 1993-ban, de a szállodák bútorezata, a fürdőszobák nagyon elavulttá váltak
- elhasználódtak a parkolók, közlekedő utak
- a folyamatos hálózatcsökkenés hatalmas költséget jelentett a megmaradt szállodáknak: a központi raktárban felhalmozódott használható, illetve használhatatlan, de értéket képviselő eszközökre az új tulajdonosok nem tartottak igényt, így azoknak felszámolása a két szálloda kötelezettségévé vált
- a jogutódlásból származó minden kötelezettség a két megmaradó szállodára hárult
- 1993-ban megíunnepelelték az Annabella, 1994-ben a Marina 25 éves születésnapját.

Az útkeresés időszakában a HungarHotels sorába a menedzsment javaslata, elképzelése mind

kevesebb meghallgatásra talált. Az 1989-es spon-tán privatizációt az első szabadon választott ma-gyar kormány érvénytelenítette, majd a különböző gazdaságpolitikai döntések váltak uralkodóvá: az első privatizációs program 20 nagyvállalatának ér-tékesítését tervezték a HungarHotels bevonásával, de a programot nem hajtották végre. A KRP pro-gram zászlóshajójának nevezték a HungarHotels vállalatot, de nem került sor a privatizációra. Je-lentkezett egy, a vállalat felső vezetői köréből ala-kult Kft. is lehetséges privatizátorként – jelente-zésüket nem fogadta be az ÁVÜ akkori vezetése. Mindeközben a fő elvárás a minimalizálás, a racio-nalizálás és az optimalizálás ebben az időszakban – vagyis a költségek csökkentése, a tevékenység szűkítése és a létszám csökkentése –, elmaradtak a szükséges felújítások, beruházások, így a szállodák versenyképessége, jövedelemtermelő képessége tovább romlott. A megoldást valóban csak egy új, valódi tulajdonos jelenthetett, amelyet 1996-ban a gazdaságpolitika irányítói a Danubius Rt-ben vél-tek megtalálni.

38 év még egy emberöltőnek sem tekinthető. A HungarHotels rövid léte során mégis meghatározó szereplője volt térségünknek. Céggkultúrája, érték-alkotása nemcsak az itt dolgozó emberek minden-napját határozta meg, hanem a környezetre is pozi-tív hatást gyakorolt.

Szerettük, és szeretettel gondolunk vissza erre a vállalatra!

Jegyzetek:

- A szerző, Csonka Endre 1973-tól (a Vendéglátóipari Főiskola nappali tagozatának időszakától eltekintve) a Hun-garHotels, majd jogutódja, a Danubius Zrt. dolgozója.
1. 1957 évi állami költségvetés – Figyelő 1957. április 11.)
2. A motelek 1959.évi gazdasági értékelése (Belkereskedelmi Minisztérium Vendéglátóipari Főigazgatóság – Hiva-tali használatra készítette: Dr Soós Csaba
3. Balatoni Szállodák – IBUSZ kiadvány évszám nélkül. (A leírt ismertető alapján a kiadás éve 1957). Felelős ki-adó Lukács Béla
4. Forrás: A Hungária Szálloda és Étterem Vállalat Balatonfüredi Önálló Egységének 20 éves története - Szerző: Baán Barnabás és Fonós József (belső használatra)
5. A Tihany Szálló Kun Attila tervei alapján készült, ami gyakorlatilag Czigler Endre tervező siófoki Balaton szál-loda (1962) adaptációja.
6. Az Annabella tervezője Pázmándy Margit (1930–1995). Az egyetlen női építész, akit kétszeresen is Ybl díjjal tüntettek ki. Az elsőt az Annabella tervezéséért, a másodikat 1986-ban életmű díjként kapta.
7. A Marina szállodát Mátyóki László (KÖZTI) tervezte, aki a tervért szintén Ybl díjat kapott.
8. Forrás: A Hungária Szálloda és Étterem Vállalat Balatonfüredi Önálló Egységének 20 éves története - Szerző: Baán Barnabás és Fonós József (belső használatra)
9. A pontos szám az 1973-as Munkakönyv Nyilvántartó alapján saját kigyűjtés
10. Aczél György szállodai szakember 1971–73 között a Marina szálloda igazgatója
11. Angol felszolgálás: a szakács által tálakra tálalt ételt a felszolgáló a vendégnek bemutatja, majd az előkészített tányérokra tálalja, és jobbról behelyezi a vendég elé. A leginkább munkai igényes, legegánsabb felszolgálási mód
- 12.; 13.; 14. Metamorfózisok a vendéglátóipar irányítási rendszerében (1955–1991). Csonka Endre szakdolgozata (Budapesti Közgazdasági Egyetem, 1991)
15. Forrás: Wikipédia
16. Forrás: A Hungária Szálloda Rt. privatizációja – Küszöbérték 24.hu 1996.08.28.

HELYRE IGAZÍTÁS

A 2017. évi szám címlapján a képaláírást sajnos nem pontosan fogalmaztuk. A helyes szöveg: „Bala-tonfüred a szőlő és bor nemzetközi városa” kerámia-dombormű, Csizmadia Zoltán festőművész alkotása. Minden érintettől ezúton is elnézést érünk.

FÉJA ENDRE

FÜRED VARÁZSA

Több városhoz kötött az életem. Léva a gyermekkorom jelentette, Békéscsabához a gimnáziumi évek és a kamaszkori emlékeim fűznek. Veszprémben a férfivé válás évei teltek, egy érzelmi kapcsolattal átszöve. Mindegyik város a szívemhez nőtt, formált és lélekben gazdagított. A Veszprémben töltött tanári éveim alatt pedig Füred láncolt érzelmileg magához. A régi, melynek különös atmoszférája, hangulata, színei és emberei voltak, és máris itt vagyunk a „varázslatnál”.

Balatonfüreden a vízpart után nem csupán a síkság következik, hanem fölfelé kapaszkodnak az utcák, és a tóparti idős, patinás házakat követően az őstelepülés felé futnak, egészen a szőlők és a pincék hűvöse felé, az Öreg-hegy irányába; „hegynek” tisztelve a szőlőkkel borított szelíd dombokat. Itt megtalálható a pezsgő élet, de mindezzel együtt a csönd, amit nemcsak az évszakok váltakozása hoz magával, hanem a város elhelyezkedése is. Meglehető lenn a perzselő nyár, fönnpedig a fákkal árnyékolt hűvösebb világ. A város belesimul a Balaton-felvidék egyedülálló tájába.

Először a nyári időben ismertem meg az egykori, a fél évszázaddal ezelőtti Füredet. Apám évente itt töltött két-három hetet, zömében augusztus hónapjában. Veszprémből érkeztem hozzá egy-egy napra, de olykor az éjszaka is itt marasztalt. Az utóbbi nem volt gyakori, mert más volt az életritmusunk: ő a szabadsága alatt is későn fekvő és későbbben kelő ember maradt, én pedig éppen az ellenkezője.

A délelőttökön leballagtunk a part felé, s egy cukrászda asztalánál helyet foglalva, apám írt, én pedig – szemlélődve – verssorokat formáltam magamban. Majd a délutáni alvást követően gyakorta Lipták Gábor házánál kötöttünk ki, ahol mindig értékes és érdekes emberek verődtek össze, s a csöndes borozgatás közepette változatos történetek hallgatója lehettem, melyek némi bor hatására még színesebbé formálódtak. Ennek is megvolt a varázsa éppúgy, mint a parti sétálynak.

A füredi sétályn

Itt minden régi és örök:
a víz, a túlparti pára,
köveknek mesélő habok,
és a felhők vándorlása.

Illatát érzem a víznek,
arany színe van a napnak,
hűvös árnyéka a fáknak,
s mindből emlékek fakadnak.

Így simítja őket a szél,
a tó vizét és a fákat
hosszú emberöltőkön át,
énutánam és teutánad.

Örök az ég és örök a föld,
és parányi a mi létünk:
sóhajtásnyi csupán hitünk,
álmunk, – hogy valaha éltünk.

Közben majdnem békés füredi polgárrá váltam. Sárközy István még Veszprémből ismert, tudta Balatonfüred iránti vonzalmamat, s tanárnak hívott a szeptemberben megnyíló füredi gimnáziumba, melyet – mondta – ő vezet majd. 1955 nyarán még a strandon is a füredi élet előnyeit sorolta nékem. Később ráébredtem, sokban igaza volt. Magányos sem lettem volna, hiszen több barátom tért oda tanítani: Ján Lászlóval valaha gimnáziumi osztálytársak voltunk, Szilvássy Zoltánnal az egyetemi évek alatt ismertük meg egymást, Zalotay Elemérel meg Veszprémben tanítottunk együtt. A Lovassy Gimnázium iránti érzelmi kötődésem azonban már oly erős volt, hogy nem tudtam Veszprémtől megválni.

Valóban, Balatonfüreden sok minden gondolatébresztő: a víz változó színének játéka, a felhők vonulása, a táj lebilincselő hangulata. Azokat idézzük, akik valaha erre jártak, s akik itt boldogok vagy reményvesztettek voltak, mint szegény Csonkai Vitéz Mihály. Itt volt Jókai Mór alkotói műhelye, Tagore fájának lombjait itt simítja a szél. Képzeletükben egykori párkeresők, régi szerelmesek, csalódottak, szeretni vagy felejteni akarók, a volt Anna-bálok fiataljai, és a gyógyulás reményében érkezők tűnnek elő. Figyelhetjük a parton üldögélő, a hullámok fodrozását és az úszó felhőket szemlélő öregeket. A hajdani világ Krúdy Gyula tollára kíváncznék.

Itt minden évszaknak megvan a sajátos varázsa, számomra különösen az Ősznek. Ifjúkoromban főleg ekkor kerestem fel Füredet, minden határozott cél és látogatási szándék nélkül. Csupán ültem a parton a csöndben, néztem a nagy vizet, beszívtam

az illatát, vártam az érkező szürkületet, a kigyúló lámpák apró fényeit, mert nem mindegy, hogy mit visz magával az ember, mivel „tölti fel” a közelítő tél előtt a lelkét.

A füredi Ősz

A vidék már sárgás-barnán ásít,
feltörve telet várnak a rögök.
A zsongó nyári méhkasokba
álmos, mély csend költözött.

Őszi napsütésben futnak a napok.
Augusztus emlékét siratják habok.
Apró szél csókolja nádszálak fejét,
Aranyló színeit szeptember szórja szét.

Lomboktól szűrve csókol a nap,
halkan haldoklik a sétány.
Zajtalan, néptelen mostan a part,
Földön levél, és minden kihalt.
Messze madárhad száll némán.

Harangszó szövi át a levegőt,
kongó hangja betölti az őszt,
s a nap búcsúzva aranyozza
békédet, vasárnap délelőtt.

Csak öregek ülnek a padokon,
életük, mint a nyár, elszaladt.
Most a vízparton altató a csönd,
És közelít az alkonyat.

Az őszen velünk van az Isten.
A leveleket ő sárgítja,
s akin már sok a bánat és redő,
homlokát annak megsimítja.

Már halottak mind a fák,
megborzongnak mind a kertek.
Az elmúlásnak alkonyában
súlyosabbak lettek a percek.

Garabonciásként útra kél
a sok lehullott levél.
Merre szél hajtja, messze tűn,
mint elmúlt nyarak, elrepül.

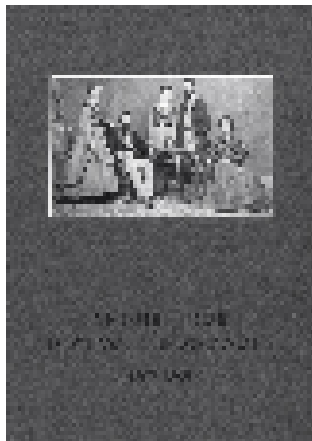
Szürkület jön a kerteken végig.
Álmosan ásítanak az ablakok,
a házak közt az alkonyatban
csöndben hálnak meg a napok.

Mindez már öregkori emlékezés, más élet lépett a régi helyébe, és ez a világ rendje, így természetes. Ami vigasztos mégis a múltó Idő sodrában, hogy a város becsüli és őrzi a múlt még föllelhető emlékeit, hagyományait, valamint értékes újakkal gazdagítja. Gondolhatunk a régi formájukba öltöző patinás épületekre, az egykor Füredet otthonuknak tekintők emlékének megörökítésére, a kiállításokra, tehát mindarra, ami Balatonfürednek méltó szerepet juttat a mában, és a lelket gazdagítja.

A füredi sétányon – napjainkban

ÚJ KÖNYVEK

Lichtneckert András: A FÜREDI POLGÁR: ÉCSY LÁSZLÓ FÜRDŐIGAZGATÓ 1807–1895. Balatonfüred, 2017.

Dr. Lichtneckert András (1956–2017) ny. főlevéltáros, történész 2017 tavaszán–nyarán új – és életében az utolsó – kötettel jelentkezett, és ezúttal a balatonfüredi

fürdő egy emblemikus személyiségéről, a fürdőigazgató Écsy Lászlóról szerkesztett össze egy igényes munkát.

Bár Écsyről eddig több, hosszabb-rövidebb írás és könyv is jelent már meg, a mostani több szempontból is teljesen más: a szerző úgy gondolta, „emberközlebe” állítva talán jobban megéri az utókor olvasója a XIX. század hivatalnokát. Nem szépirodalmi kötetet tesz elénk a szerző, a szisztematikusan összegyűjtött dokumentumokból (és az azokat összekötő szövegekből) összeállhat egy tiszta kép Écsy Lászlóról.

A dokumentumkötet egy, dr. Lichtneckert András által készített, mintegy 40 oldalas összeállítással indul, amely az eddigi legátfogóbb képet nyújtja Écsy László fürdőigazgató életéről, családjáról és munkásságáról. Ezt követik az Écsy László feladatait meghatározó hivatali utasítások 1835-ből, 1836-ból és 1850-ből.

A kiadvány legnagyobb részét képezi az Écsy László levelezését és hivatalos iratait tartalmazó több mint 200 oldalas fejezet, melynek darabjait számos helyről gyűjtötte össze alapos és kitartó, több évtizedes kutatómunkával dr. Lichtneckert András.

A kötetet számos illusztráció teszi élvezetesebbé, használatát a kiadvány végén magyarózó jegyzetek, valamint helynév- és személynévmutató (utóbbi magyarózó megjegyzésekkel is ellátva) teszi könnyebbé.

Érdeemes napjaink (főleg inkább az internet-használathoz, és SMS-küldözgetéshez szokott) olvasójának is belemerülni a múlt (XIX. század) stílusába.

A könyv dr. Lichtneckert András magánkiadásában, az LA könyvtár sorozat részeként jelent meg.

Palágyi Sylvia: BALATONFÜRED RÓMAI KORI TEMETŐI ÉS SÍRJAI. Balatonfüred, 2017.

A római kori temetők és sírok leletanyagán keresztül Füred római kori életébe is bepillantást nyerhet az, aki kézbe veszi a Balatonfüred Városért Közalapítvány legújabb, 80. kiadványát.

Palágyi Sylvia Balatonfüred római kori temetői és sírjai című könyvét 2017 decemberének közepén mutatták be, a Kisfaludy Galériában.

Hári Lenke alpolgármester köszöntőjében hangsúlyozta, hogy nemcsak küllemében szép, de tartalmában is magas színvonalú munka született. Molnár Judit, a közalapítvány kuratóriumának elnöke a továbbiakban méltatta a szerzőt, aki már az alapítvány első, még 1999-ben megjelent kötetének is egyik írója volt. A most megjelent kötet fényképeit, a leletanyag tárgyafotóit Szelényi Károly fotóművész készítette.

A kötettel az volt a cél, hogy a város római kori történetét jobban megismertessék a nagyközönséggel. 2018 áprilisában – a tervek szerint – a Vaszary Galériában fogják bemutatni a könyv alapjául szolgáló leletanyagot, továbbá egy tudományos konferenciát is szeretnének szervezni. A könyv ismételten ráirányította a figyelmet a római kori tégláégető kemencére, ami a városi értéktár után már a megyei értéktárba is bekerült.

Palágyi Sylvia régész, a kötet szerzője elmondta, hogy a római kori leletek gyűjtése és nyilvántartásba vétele már korábban megtörtént, részletes feldolgozásuk azonban eddig elmaradt. Bár Füred valószínűleg gazdag volt a római kori emlékekben, ám kevés leletet jelentettek be. De a kutatók abban reménykednek, hogy még vannak olyan területek, amelyek feltárásával további információkhoz lehet jutni Balatonfüred római kori (és más időszakbeli) történetéről is.

A könyv befejező részében angol és német nyelvű összefoglaló olvasható.

A könyvbemutatón adták át a Közalapítvány Kulturális Nagykövete címet is Takács Miklós részére.

(tbt)

BUDÁNÉ BOCSOR ÁGNES

A BALATONFÜREDI HELYTÖRTÉNETI EGYESÜLET TEVÉKENYSÉGE – 2017. JANUÁR–DECEMBER

Január

– 5. A Polgármesteri hivatalban a településfejlesztési, Környezetvédelmi és Mezőgazdasági Bizottság rendkívüli ülést tartott, a Papsoka felhagyott temetők és környékének rehabilitációjátájpítészeti tanulmányterv ismertetésére. Ide meghívták egyesületünk szakértőit, és két vezetőségi tagot. A Papsoka tájépítészeti egység, így a teljes területre elkészült tanulmánytervet mutatta be Morgan Viktória tervező. Első ütemben a református temető fog megújulni. Többen hozzászóltak a tervhez. A főépítész András István hangsúlyozta, hogy ismertté kell tenni a helyet. Kevés művi dolog legyen a megvalósítás során. Dr. Bóka István: Ez elsődlegesen kegyeleti hely, közösségi látogató hely, nem turisztikai látványosság. A fenntartás a város feladata lesz. Dr. Kiszely Pál: Ez kegyeleti – közösségi emlékező hely, ami botanikailag különleges. Fecser István: Régitemető utcát is rendbe kell hozni. Polgármester úr: a Régitemető utcát külön kell felújítani. Némethné Rácz Lídia: A Helytörténeti Egyesület egyetért polgármester úr látásmódjával. A keleti oldalon vannak a szép sírok, ezt az infó táblára is ki kell írni.

– 9. Helytörténeti egyesületi délután a Lipták Gábor Városi könyvtárban. Megjelent 27 tag. Az eseményről a Füred TV felvételt készített. A Füredi História 2016/3. számának (46. szám) bemutatója. Dr. Rácz János ismertette a kiadványt. A szerzők közül Elek Miklós, Szekeresné Rózsa Etelka, dr. Erdősi Károly (felesége helyett) fűzött kiegészítést cikkéhez. Miklós Tamás és Tóth-Bencze Tamás helytörténészek ismertették a „Balatonfüredi Évfordulók 2017” c. kiadványt. Hozzászólások: Angyal Imre, Csonka Endre, Tálos Géza. Tagdíjak befizetése.

– 18. Vezetőségi ülés a könyvtárban, mind az öt vezetőségi tag megjelent. A HT. Egyesület 2017. évi programját pontosítottuk, beszéltek meg. Márciusi beszámoló taggyűlésen vezetőség választást kell tartani, mivel a jelenlegiek 3 éves mandátuma lejár. A februári taggyűlésen jelölő bizottságot kell választani. Szeptember végére tervezzük a 80 éven felüli volt szív-kórházi dolgozók összejövetelét a szív-kórházban. A szervezést meg kell kezdeni. Budáné Bocsor Ágnes időpontot kér prof. dr. Veress Gábor főigazgatótól egy ezzel kapcsolatos beszélgetésre. (Január 24-én, fél 10-kor várja a vezetősé-

get.) Titkárunk megírja az önkormányzathoz azt a levelet, amelyben Tóth Attila tagtársunk felvetését támogatva, javaslatot teszünk 10 olyan épület táblával történő megjelölésére, amelyek már P. Horváth Ádám 1785-ös Balatonfüred térképén is szerepeltek. A táblák elkészítésére a Szitadekor cégtől kértünk árajánlatot és tervet. A táblák szövegét Németh Ákosné fogja megírni, az összes költséget az önkormányzat fizeti.

– 24. Budáné Bocsor Ágnes és Csonka Endre megbeszélésen vett részt a 80 éven felüli volt szív-kórházi dolgozók szeptember végére tervezett összejövetelével kapcsolatban, az igazgató főorvos, prof. dr. Veress Gábornál. Igazgató úr jónak találta ötletünket, támogatja a rendezvényt, megnevezte a kórház részéről azokat, akik adatokkal, tárgyi emlékekkel segítik munkánkat. Helyszínt, és büfé kínálást is a kórház ad. Kérte, hogy az előző két találkozáson készült CD-t adjuk le a titkárságon, hogy megnézhessek.

Február

– 6. Helytörténeti Egyesületi délutánunkon Arácon a Széchenyi kastélyt látogattuk meg, idén van felavatásának 235. évfordulója. Itt ma a Szt. Benedek bencés gimnázium tagintézménye működik gimnáziumi és szakképzési osztályokkal. Az iskolát, pincemúzeumot, könyvtárat néztük meg Kárpáti-Beneda Ágnes könyvtáros tanárnő vezetésével. Az esős, hűvös idő ellenére 23 tagunk jött el erre az érdekes programra.

– 10. Vezetőségi ülés, kibővítve a jelölő bizottság 5 tagjával, tekintettel a március 6-i vezetőség választásra. Megbeszéltük a jelölő bizottság tenni-valóit a választással kapcsolatban, valamint akkor lesz a beszámoló közgyűlés is. Szó esett még a következő hónapok programjairól is.

Március

– 6. Beszámoló és vezetőség választó közgyűlés a Lipták Gábor Városi Könyvtárban. Jelen van 35 tag. Levezető elnök Fejes Gabriella, jegyzőkönyvvezető dr. Perkovits Géza. Budáné Bocsor Ágnes elnök beszámolója a 2016-os évről, és a 2017-es program tervezet ismertetése. Csonka Endre vezetőségi tag pénzügyi beszámolója. Az ellenőrző bizottság jelentése. Javaslatok: legyen tagsági könyv, folytassuk a riportok, visszaemlékezések felvételét diktafonnal idős emberekkel. Kapjanak emléklapot, akik sokat tesznek az egyesületért. Nem Balatonfü-

reden lakó idős tagokkal megbeszélni, hogy legyenek pártoló tagok. Emléklapok átadása önzetlen támogatásuk elismeréseként: Bartha László, Cs. Darab József és Horváth Gyula tagtársnak. Titkárunk ismertette a május 20-i budapesti nemzeti sírkertlátogatást; a Közösségek hete elnevezésű civil szervezetek bemutatkozási lehetőségeit; Eötvös Károly születésének 175. évfordulója alkalmából koszorúzással egybekötött megemlékezést a szobránál, Füred TV felvételével; és részvétel a mezőszentgyörgyi ünnepségen. Szekeresné Rózsa Etelka kéri, hogy az „500 éves a reformáció” előadásához tárgyi emlékeket adjon, akinek van. Új vezetőség választás: jelölő bizottság beszámolója a jelölés menetéről, majd szavazás. 33-an szavaztak, a régi vezetőséget választottuk újjá. Új ellenőrző bizottság: Szelle Zoltán, Bagó Gyula, Cs. Darab József.

– 10. Megemlékezés és koszorúzás Eötvös Károly szobránál, és a Füredi panteonban emléktáblájánál. Szép beszédet mondott dr. Hullerné Takács Ilona vezetőségi tag. A megemlékezést a Füred TV felvette.

– 11. Délután Mezőszentgyörgyre, Eötvös Károly szülőfalujába utaztunk négyen az egyesületből, ahol részt vettünk születésének 175. évfordulója alkalmából rendezett ünnepségen. A helyi fiatalok műsora és szobrának koszorúzása után meghallgattuk dr. Praznovszky Mihály irodalomtörténész érdekes előadását a táblabíró - íróról.

– 15. Nemzeti ünnepünkön a Széchenyi szobornál koszorúzott az egyesület nevében: Bné Bocsor Ágnes és Tóth Attila.

Április

– 7. Benyújtottuk az Önkormányzathoz a működéshez és a programokra szóló pályázatot. Ismét 100.e és 450.e Ft-ot nyertünk.

– 10. Egyesületi délután keretében látogatást tettünk a Füred Hotelben. Egy kedves hölgy végigvezette a társaságot az egész hotelon, bepillantást nyerhettünk az elegáns szálló mindennapjaiba.

Május

– 8. A Füredi História 47. számának bemutatója a Lipták Gábor Városi Könyvtárban.

– 17. Kibővített vezetőségi ülést tartottunk a könyvtárban. Megtárgyaltuk Tóth Attila tagtárs kérését, hogy az egyesület nevében adjunk be a városi főépítészhez egy kérelmet a felújítás alatt álló Bajcsy Zs. utcai volt zsinagóga tervének megváltoztatásával kapcsolatban. A felvetést elutasítottuk. Megállapodtunk, hogy a szívkórházba a tervezett 80 éven felüli volt dolgozók találkozájának ügyintézésére elmegy dr. Hullerné és Budáné.

– 20. Kirándulás Budapestre a Fiumei úti nemzeti sírkertbe, külön busszal. 15 tagunk és 11 vendég vett részt ezen a kitűnően sikerült kiránduláson. Szimpatikus idegenvetetőkkel, Róka Zsuzsával több, mint 3 órát töltöttünk el a Sírkertben. Megkoszorúztuk Jókai és Arany sírjait, illetve voltunk Kossuth, Deák mauzóleumában, felkerestük Blaha Lujza, Vörösmarty, Ady, József Attila, Jászai Mari és még több nemzet nagyjának síremlékét! Délután a Várkert Bazár volt az úti cél, ahol mintegy 2 órát töltöttünk el. Hazafelé megálltunk az Auchan bevásárló centrumnál és ¾ 7-kor értünk haza. Általános meglepedést váltott ki a program.

– 23. Budáné Bocsor Ágnes a szívkórházban egyeztetett igazgató úrral a 80 éven felüli volt kórházi dolgozók találkozájának időpontjáról. Október 17-ét jelölte meg az igazgató úr, ez még változhat. Földiné Salamon Judit munkaügyi oszt. vez. névsort fog adni, telefonál, mikor mehetünk érte. Kónya Anikó ápolási igazgató június 20-án 10 órakor vár minket megbeszélésre.

Június

– 12. Egyesületi délután a könyvtárban. 16 órai kezdettel dr. Varga Sándor volt balatonfüredi lakos tartott érdekes, vetített képes előadást „Hidroplánok a Balatonon” címmel. A rendezvényen a tagokon kívül más érdeklődők is részt vettek, összesen 24-en.

– 14. Egyesületünk meghívást kapott a volt zsinagóga (Bajcsy-Zs. u.) felújításának prezentációjára, Budáné Bocsor Ágnes elnök vett részt. Dr. Olti Ferenc elmondta, h. a belsőépítészeti terv elkészült, ezt a tervező Radius B+S. Kft. bemutatta. Az új épület a „zsidó kiválóságok háza” elnevezést kapja, ahol 130 magyar származású, részben Nobel-díjas zsidó tudós életrajza lesz bemutatva. Dr. Bóka István polgármester elmondta, a felújítás, kivitelezés során nehézségek merültek fel, csúsztak fél évet, ezért több pályázati pénzt bukott a város. (Kivitelező: Gótika Kft.) Tervezett nyitás: szeptember eleje. [2018 márciusában nyílt meg – a szerk.]

– 23. Az elnök és dr. Hullerné Takács Ilona vezetőségi tag, megbeszélésen vett részt a szívkórházban Kónya Anikó ápolási igazgatónál. Téma: 80 éven felüli volt dolgozók találkozája „Szívkórházi emlékeink” címmel. Megkaptuk a volt dolgozók névsorát, ebből nekünk kell kiszűrni, kik élnek még a 80 éven felüliek közül. A meghívó levelet mi készítjük el, amit az elnök és a szívkórház igazgatója ír alá. Rendezvény időpontja: 2017. október 17. A meghívókat lehetőség szerint személyesen visszük ki az idősöknek.

Július

– 12. Kibővített vezetőségi ülés Budáné Bocsor Ágnes lakásán. Bfüred. Tüzoltó u. 9. a. Jelen vannak: dr. Hullerné Takács Ilona, Szekeresné Rózsa Etelka, Budáné Bocsor Ágnes. vezetőségi tagok, és Németh Ákosné, Baán Bea tagok. Két témát beszéltünk meg: Az önkormányzat által készíthető „Települési arculati kézikönyv” kérdőívének kitöltése és a „Szívkörházi emlékeink” találkozóval kapcsolatos feladatok. A kézikönyvbe 12 elemet javasoltunk, levél kíséretében elküldtük az Önkormányzatnak. Szó került Sárköziné Sárovi Hajnalka titkárunk betegségéről is. – Augusztus 25-én délelőtt otthonában sajnos eltávozott az élők sorából Sárköziné Sárovi Hajnalka könyvtárigazgató, HT. Egyesület titkára. Temetése szeptember 2-án volt a balatonfüredi köztemetőben, díszsírhelyen, mivel a város saját halottjának tekintette. Egyesületünkben sokan elkísértük utolsó útjára, szép koszorúval búcsúztunk el tőle. A temetés utáni könyvtári összejövetelen is többen részt vettünk.

Szeptember

– 4. Egyesületi délután a Lipták Gábor Városi Könyvtárban. Megemlékeztünk titkárunkról, Hajniról Dr. Hullerné Takács Ilona vezetőségi tag szép verset és méltó visszaemlékezést olvasott fel, majd egy perces néma felállással adóztunk emlékének. Utána a kiküldött program szerint dr. Olti Ferenc tagtársunk vetített képes előadást tartott a felújítás alatt álló Bajcsy Zs. utcai volt zsinagógáról, az új épületben megvalósuló kiállításról. A „Zsidó kiválóságok háza” 132 tudóst, innovátort fog bemutatni, 3 nyelven. Az épületet a Füredkult fogja üzemeltetni, remélhetőleg ősz végén készen lesz. [Az intézményt a Lipták Gábor Városi Könyvtár üzemelteti, 2018 márciusában nyílt meg. – a szerk.]

Vegetes ügyek:

– A Füredi História 48. száma hamarosan elkészül.

– A 80 éven felüli volt szívkörházi dolgozók találkozójának szervezése folyamatban van.

– Székhelyünk, az Arany János u. 12. Helytörténeti Gyűjtemény régi épületének átépítése, bővítése remélhetőleg hamarosan elkezdődik, mivel a Füredkult megkapta az önkormányzattól az engedélyt. Németh Balázs építész-tervező készítette a tervdokumentációt.

– Kárpátalja Barátainak Egyesülete csütörtökön Ukrajnába, Mezőkaszonyba utazik, visznek könyveket és pénzt. Kéri, hogy aki tudja, segítse adományával az ottani iskolát, pénzt a könyvtárban lehet leadni.

– A Romantikus Reformkor szervezői kérik, hogy az egyesületből két fő vegyen részt a szept. 24-i főzőversenyen. A reformkori ételeket az Astoria hotelben kell leadni.

– 19. Vezetőségi ülés a könyvtárban.

Jelen vannak: dr. Hullerné Takács Ilona, Szekeresné Rózsa Etelka, Budáné Bocsor Ágnes

Megtárgyaltuk az október 17-i „Szívkörházi emlékeink” rendezvény szervezésével kapcsolatos tennivalókat.

– Felkérő levelet kell küldeni a Füred TV-nek, hogy az eseményről TV felvételt készítsen 1,5 óra időtartamban, erről árajánlatot kérni. Csorba Katának pedig, hogy vállalja el a 80 éven felüliekkel folytatandó beszélgetés levezetését. Ha nem, felkérjük Bán Lászlót.

– Hirdetést kell közzétenni a Füred TV-ben és a Balatonfüredi Naplóban, valamint a megyei Naplóban az eseményről. Az októberi Balatonfüredi Kalauzba is betesszük az eseményt.

– Október elején lemegyünk a szívkörházba prof. dr. Veress Gábor igazgató úrral egyeztetni, hogy a 80 éven felülieken kívül hívjuk meg a régi igazgatókat, vezetőket.

– A rendezvény résztvevőinek emléklapot készít a HT. Egyesület.

– A végén virágcsokrokat, ill. 1-1 szál virágot, és 1-1 üveg bort kapnak a beszélgetők.

– Meghívjuk dr. Bóka István polgármester urat, hogy köszöntse az időseket. Meghívót beviszi a polgármesteri. hivatalba Budáné Bocsor Ágnes.

– A könyvtárat megkérjük, készítsenek 10 db. kitűzöt a rendezőknek: Balatonfüredi Helytörténeti Egyesület + egyesületi logó.

– 2 db. jelenléti ívet helyezünk el az Eszterházy terem bejáratánál: 1 a kórháziaknak, 1 a HT. egyesület tagjainak.

– A bejáratnál fogadjuk az érkezőket (Ica, Etelka), helyre kísérik őket (Endre).

– A tagoknak szóló meghívón visszajelzést kérünk, hogy ki tud eljönni a rendezvényre.

Javaslat 2018-ra: a programba vegyük be a szívkörházban található Tagore szoba meglátogatását. Már most kell érdeklődni a vezetésnél, lehetséges-e? Beszéltünk a titkár személyének pótlásáról, ezért eljött rövid időre dr. Perkovits Géza jogász tagunk is a vezetőségi ülésre. Döntés nem született, de át kell dolgozni az alapszabály ide vonatkozó részét. A banknál is módosíthatni kell az aláírók névsorát.

– 21. A Széchenyi ünnepségen egyesületünk nevében koszorúzott: Budáné Bocsor Ágnes és Szekeresné Rózsa Etelka.

Október

– 1. Budapesten meghalt dr. Lichtneckert András tiszteletbeli tagunk. Temetésén Budapesten októberben több tagunk is részt vett, egyesületünk koszorúját Szelle Zoltán helyezte el.

– 2. Dr. Bóka István polgármester úr meghívására részt vettünk (Némethné Rácz Lídia, Szekeresné Rózsa Etelka, Budáné Bocsor Ágnes) az irodájában tartott megbeszélésen, „ötletelésen” a Lóczy u. 101. sz. ház hasznosításával kapcsolatban, amely már önkormányzati tulajdon. Jelen volt még dr. Tárnoki Richárd címzetes főjegyző úr. A ház népi műemlék, felújításra szorul, amire 2018-ban lehet pályázni. Arácsi tájház lehetne (kb. 70-80 m²), népi eszközök bemutatása, nádfedeles. A kiállítandó tárgyak összeszedésébe az Arácsért Alapítványt is be kell vonni. Polgármester úr kérése, hogy a Bf. Helytörténeti Egyesület írjon egy programot, mi legyen kiállítva az épületben, ill. az udvaron, ehhez milyen beszerzési lehetőség lenne. Beadási határidő: nov. 30.

– 2. Lipták Gábor Városi Könyvtárban, az egyesületi délután keretében a Füredi História 48. számának bemutatóját tartottuk. Rácz János bemutatta a lapot, több szerző kiegészítést fűzött cikkéhez. (Tóth-Bencze Tamás, Némethné Rácz Lídia, Egervölgyi Dezső, Fenyves Mária Annunziata, Cs. Darab József. A bemutatóról a Füred TV rövid felvételt készített. Szó esett még aktuális dolgokról is.

– 17. Az Állami Szívkórház Eszterházy termében 15 órától lebonyolítottuk értékmentő sorozatunk 3. találkozóját, beszélgetését: „Szívkórházi emlékeim” címmel. Moderátor a Füred TV munkatársa Bán László volt. A Füred TV felvette az egész programot, kb. 2 órás időtartamban. A teljes felvétel anyagát elhelyezzük a Városi Helytörténeti Gyűjteményben, mint kordokumentumot. 17 fő volt szívkórházi 80 év feletti nyugdíjas vett részt a beszélgetésben, felelevenítve az akkori viszonyokat, munkájukat, emlékeiket. Rajtuk kívül 30, jelenlegi dolgozó, fiatalabb nyugdíjas, vendég, hozzátartozó, valamint egyesületünkben 16 tag tisztelte meg jelenlétével rendezvényünket. Dr. Bóka István polgármester úr szép beszéddel köszöntötte a megjelenteket.

1. Megnyitó: Budáné Bocsor Ágnes a Balatonfüredi Helytörténeti Egyesület elnöke rövid köszöntője

2. Keresztury Dezső: Füred c. vers – Pálincás Rita nővér (3 perc)

3. Dr. Bóka István polgármester köszöntője

4. A balatonfüredi Állami Szívkórház múltja és jelenlegi működése vetített képes előadás – Prof. Dr. Veress Gábor főigazgató (10 perc)

5. Ének zongora kísérettel: – Pálincás Rita – Prof. Dr. Veress Gábor: Doktor úr – részlet a Szabadság szerelem c. daljátékából; Joseph Kosma: Hulló falevelek

6. Beszélgetés a 80 éven felüli volt szívkórházi dolgozókkal, kb. 4 perc/fő. A beszélgetők hosszú asztalnál ülnek, nevek névsorban eléjük kirakva.

7. Dr. Stef Györgyi szavalata: Reményik Sándor: Kegyelem

Virágok, emléklapok, HT. egyesületi plakettek átadása a beszélgetésben résztvevőknek és szereplőknek, szívkórházi segítőknek. Ez után kötetlen beszélgetés következett a szívkórház által feltárlt finom sütemények, szendvicsek mellett.

November

– 6. Egyesületi délután a Lipták Gábor Városi Könyvtárban. „Reformáció 500 – református elődeink” címmel vetített képes érdekes előadást tartott Szekeresné Rózsa Etelka vezetőségi tagunk. Nagy érdeklődés kísérte a rendezvényt, 51-en voltak, vendégekkel együtt. Többen elhozták féltve őrzött családi bibliájukat, zsoltárokat. Az előadásban szó volt Kálvin Jánosról, bemutatta Gönc és Vizsoly templomait, kiállításait, a vizsolyi bibliát. Évfordulók kapcsán beszélt a füredi és arácsi templomokról, gyülekezeti házról, itt szolgáló lelkészekről, a református nőegyletről. Az előadás után Szelle Zoltán tagtársunk megemlékezett az elhunyt dr. Lichtneckert Andrásról, majd egy perces néma felállással adóztunk emlékének. A vegyes ügyek keretében javaslatokat kértünk a jövő évi programokra, elmondtuk, hogy új titkárt kell választani. Beszámoltunk a sikeresen lezajlott szívkórházi 80 éven felüliekkel való beszélgetésről.

– 7. Leadtuk a polgármesteri hivatalban dr. Bóka István polgármesternek a Lóczy u. 101. leendő tájházzal kapcsolatos javaslatainkat tartalmazó levelet.

– 10. A Balatoni helytörténészek találkozóján Balatonbogláron 11 tagunk vett részt. A rendezvényt a Fischl házban tartották, amelynek emeletén megtekinthettük a gazdag helytörténeti kiállítást is. Tagjaink közül Baán Bea vetített képes, érdekes

előadást tartott: „A kék kápolna titka” címmel. Ne-ki családi kötődése van a kápolnához. Kívülről több tagunk is hozzászólt. Az iskolában elfogyasztott ebéd után sétát tettünk a városban, a „BogláriMáskza” elvezetett a látóvalókhoz, az ÉrtékPontokhoz. A rendezvény végén a Máskzalapot kitöltők sorsoláson társasjátékot nyertek. A kikötőben megnézhattuk a Balaton csavargózós műemlékhajót is.

– 17. A Lóczy L. u. 101. alatt kialakítandó tájházzal kapcsolatos megbeszélésre hívta dr. Tárnoki Richárd jegyző úr az egyesület elnökét. Két tervező és a műemléki hivatal képviselője ismertették az elképzelést, nagy vonalakban a terveket, az eddigi kutatások eredményét. A tervezők majd adnak ajánlatot. A beruházás pályázati pénzből valósul meg.

December

– 4. Ismét a Lipták Gábor Városi Könyvtárban tartottuk évzáró teadélutánunkat, ahol 24 tag jelent meg. Az elnök röviden ismertette az elmúlt év

egyesületi eseményeit, majd Hanny Szabó Anikó olvasott fel az adventi gyertyákról és angyalokról, és elmondta saját versét. Filmvetítés következett a székesfehérvári Fekete Sas patikáról, és „A Fekete Sas atyja” címmel riportfilm tagjainkról, dr. Szabó Lóránt és felesége Stéger Piroskáról. Szabó úr hosszú ideig vezette ezt a patikát, és Balatonfüreden is dolgozott a valamikori Kossuth utcai patikában. Ez után Mikulka Katalin olvasta fel Ady Endre: „Kis karácsonyi ének” c. versét. Jó hangulatban folytatódott a délután a tagok által sült finom sütemények és tea, bor mellett. Közben a tagok javaslatokat adtak az egyesület 2018-as programjaira.

– 7. Vezetőségi ülés Budáné Bocsor Ágnes lakásán, Bfüred Tűzoltó u. 9. a. Téma: a Helytörténeti Egyesület 2018. évi programjának összeállítása. Jelen vannak: Budáné Bocsor Ágnes elnök, Szeke- resné Rózsa Etelka és Csonka Endre vezetőségi tagok. A programot a tagok javaslatai alapján sikerült elkészíteni, és 8-án e-mailban leadni a Polgármesteri Hivatal Művelődési Osztályára.

A VÁROSI HELYTÖRTÉNETI GYŰJTEMÉNYNEK

DOKUMENTUMOKAT ADOMÁNYOZÓ SZEMÉLYEK (2017)

Balatonalmádi: Herendiné Török Anilla

Balatonfüred: Belinák Tivadar, Budáné Bocsor Ágnes, Gubicza Ferenc, Kelemen Margit, László Edit, Nagy Rezső, Pálffy Károlyné, Pálfi Pál, Petrőcz Lászlóné, Róth Andrásné Kenyeres Mária, Sárköziné Sárovits Hajnalka, Szabó Sándorné, Tóth Györgyi, Vidók Ildikó

Budapest: dr. Bellák Tamás, ifj. Csizmazia Darab József, dr. Honti József, dr. Kovács Ágota, dr. Lichtneckert András, Pethe Annamária Zita, Pintér Péter, dr. Vértes László, Z. Karkovány Judit

Nemesvámos: Kocsis László, dr. Praznovszky Mihály

Pápa: Lóky György

Ráckeve: Tóth András

Révfülöp: Miklós Tamás

Tass: Románné Callonego Éva

Veszprém: Buday Andrásné Pethe Zsuzsanna, László Csaba

A VÁROSI HELYTÖRTÉNETI GYŰJTEMÉNYNEK

DOKUMENTUMOKAT ADOMÁNYOZÓ SZERVEZETEK (2017)

Arácsért Alapítvány (Balatonfüred), Balatonfüred Kulturális Közgyűjtemény Fenntartó Nonprofit Kft. (Füredkult), Balatonfüred Város Önkormányzata, Balatonfüred Városért Közalapítvány, Balatonfüredi Helytörténeti Egyesület, Deák Ferenc Megyei Könyvtár (Zalaegerszeg), Lipták Gábor Városi Könyvtár (Balatonfüred), Magyar Földtani Intézet Könyvtára (Budapest), Veszprém Megyei Levéltár (Veszprém)

Az adományozóknak ezúton mondunk ismételt köszönetet.

Összeállította: Tóth-Bencze Tamás könyvtáros

Hidegkút
forrás: internet

Felül: az Annabella szálló hallja és recepciója 1969 körül. Forrás: Fortepan, Inkey Tibor.
Alul: a Kedves cukrászda 1975 körül. Forrás: Fortepan, Bauer Sándor.